१८ जाने. ते १८ फेब्रु
नव्या ठेवी नवी कर्जे

पुन्हा कॉसमॉस सर्वप्रथम

पुन्हा स्टॉकइन्व्हेस्ट सुरू

कॉसमॉस बँक
नवी दृष्टि, नवीन अर्थ (शेड्यूल्ड बँक)

कॉसमॉस स्टॉकइन्व्हेस्ट

कॉसमॉस स्टॉकइन्व्हेस्ट द्वारे गुंतवणूक केल्यावर शेअर्स मिळेपर्यंत तुमचा पैसा तुमच्याच खात्यात व्याज कमवत राहतो. चुकून माकून शेअर्स नाहीच मिळाले तर पैसा बिनव्याजी अडकून रहायचीही भीती नाही. तुमचा पैसा लगेच मोकळा होतो... इतर पर्यायांसाठी. तसेच इथे कोणत्याही रकमेचे स्टॉकइन्व्हेस्ट उपलब्ध होते.

कॉसमॉस कस्टोडियल सेवा

कॉसमॉस स्टॉकइन्व्हेस्टच्या साथीला आहे कॉसमॉसचीच कस्टोडियल सेवाही. त्यामुळे शेअर्सची खरेदी-विक्री, शेअर्सच्या तारणावर कर्ज तसेच ऑड-लॉट इन्फर्मेशन व ऑड-लॉट खरेदी-विक्री साहाय्यही उपलब्ध असते ! अर्थातच जागरूक शेअर गुंतवणुकदारांच्या सर्व गरजा इतक्या कार्यतत्परतेने अन् प्रभावीपणे इतरत्र थोड्याच भागविल्या जातात ? अशा विविधस्पर्शी सेवासुविधांमुळेच तर कॉसमॉस बँक ही निव्वळ बँक न राहता, बनली आहे एक परिपूर्ण आर्थिक सेवा संस्था !

कॉसमॉस बँक : शेड्युल बँक : नवी दृष्टी, नवीन अर्थ

दि कॉसमॉस को. ऑप. बँक. लि.

मुख्य कार्यालय :- २६१/२७०, देवी हाईटस्, शनिवार पेठ, पुणे ४११०३० फोन : २१०४९...

चित्रण व मुद्रण : प्रिंट ओम ऑफसेट, सातारा.

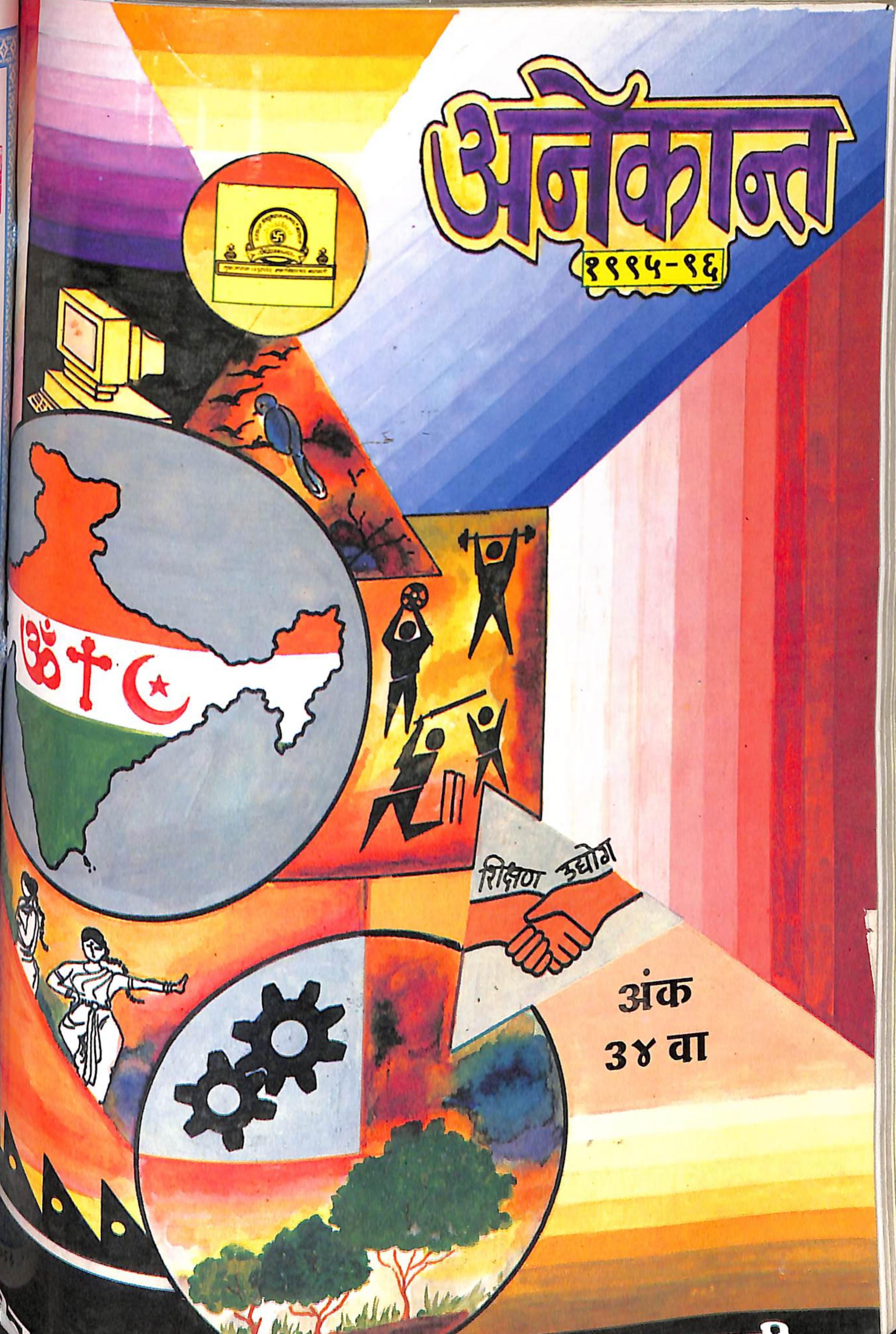

अनेकान्त एज्युकेशन सोसायटीचे

इन्स्टिट्युट ऑफ मॅनेजमेंट डेव्हलपमेंट अॅण्ड रिसर्च

तुळजाराम चतुरचंद महाविद्यालय परिसर

बारामती : ४१३ १०२, जि.पुणे

एकविसाव्या शतकातील आव्हाने पेलण्यास तयार असलेली संपूर्ण वातानुकूलित सर्व उपकरणांनी सुसज्ज संगणक प्रयोगशाळा

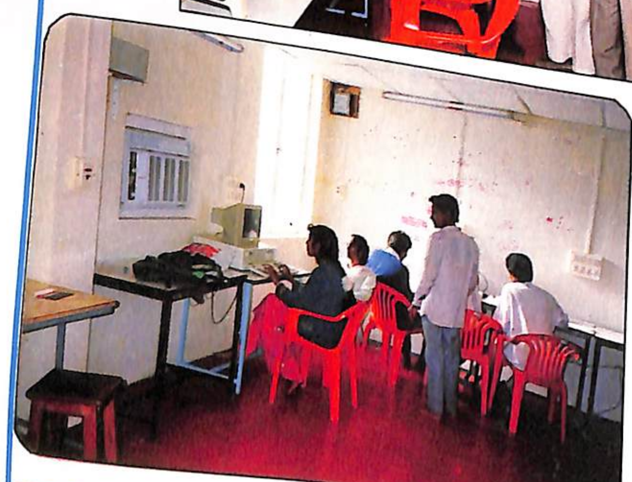

अनेकान्त एज्युकेशन सोसायटीचे

तुळजाराम चतुरचंद महाविद्यालय,

(कला, वाणिज्य व विज्ञान) बारामती, जि. पुणे

अनन्तधर्मणस्तत्त्वं
पश्यन्ती प्रत्यगात्मनः ।
अनेकान्तमयी
मूर्तिर्नित्यमेव प्रकाशताम् ॥

अनेकान्त

वार्षिक नियतकालिक

अंक ३४वा

१९९५-९६

★ संपादक मंडळ ★

★ अध्यक्ष –
प्राचार्य डॉ. मनोजकुमार गांधी

★ प्रमुख संपादक –
उपप्राचार्य डॉ. कृष्ण सुर्वे

★ सहाय्यक संपादक –
उपप्राचार्य शरद नवाथे
उपप्राचार्य जयपाल मगदूम
उपप्राचार्य आप्पासाहेब देसाई
उपप्राचार्य रमेश जोशी
प्रा. एकनाथ पाटील
प्रा. तुकाराम सावंत
प्रा. सीताराम गोसावी
प्रा. विजय दिवाण
प्रा. प्रकाश इंगवले
प्रा. विलास परकाळे

★ मुखपृष्ठ –
श्री. दादा जोगदंड (तृतीय वर्ष कला)

★ चित्रण व मुद्रण – प्रिंट ओम् ऑफसेट, २६९,१२, दौलतनगर, सातारा. ✆ : (०२१६२) २१०४९, ३२०८२

★ अक्षर जुळणी – टाईप इनोव्हेटर्स, १९५ सदाशिव पेठ, मोती चौक, सातारा. ✆ : (०२१६२) २१४७२.

★ प्रकाशक – प्राचार्य डॉ.मनोजकुमार गांधी, तुळजाराम चतुरचंद महाविद्यालय, बारामती (जि.पुणे) पिन ४१३१०२. ✆ : (०२११२) २२४०५, २२७२८

अनेकान्त एज्युकेशन सोसायटी, बारामती.
गव्हर्निंग कौन्सिल

१)	मा. श्री. जंबुकुमार चंदुलाल शहा (सराफ)	अध्यक्ष
२)	मा. डॉ. वर्धमान माणिकचंद कोठारी	सचिव
३)	मा. श्री. माणिकचंद जयवंतसा भिसीकर	सहसचिव
४)	मा. श्री. माणिकलाल तुळजाराम शहा	खजिनदार
५)	मा. श्री. विमलचंद माणिकचंद गांधी	सदस्य
६)	मा. श्री. विलास गौतमचंद शहा	सदस्य
७)	मा. श्री. शिवलाल प्रेमचंद शहा	सदस्य
८)	मा. श्री. मोतीचंद फुलचंद शहा	सदस्य
९)	मा. श्री. मोतीलाल तुळजाराम शहा	सदस्य
१०)	मा. श्री. राजकुमार तुळजाराम शहा	सदस्य
११)	मा. श्री. आमगोंडा आप्पासाहेब पाटील	सदस्य
१२)	मा. श्री. जयपाल भूपाल झेले	सदस्य
१३)	मा. प्राचार्य डॉ. मनोजकुमार मोतीचंद गांधी	सदस्य
१४)	मा. प्राचार्य श्रीधर शामराव हेरवाडे	सदस्य

स्थानिक समिती - बारामती

१)	मा. श्री. जंबुकुमार चंदुलाल शहा (सराफ)	अध्यक्ष
२)	मा. डॉ. वर्धमान माणिकचंद कोठारी	सचिव
३)	मा. श्री. मोतीचंद फुलचंद शहा	खजिनदार
४)	मा. श्री. शशिकांत शिवलाल शहा	खजिनदार
५)	मा. श्री. माणिकलाल तुळजाराम शहा	सदस्य
६)	मा. श्री. खुशालचंद रतनचंद छाजेड	सदस्य
७)	मा. श्री. भोगीलाल गुलाबचंद शहा	सदस्य
८)	मा. श्री. पवनलाल गंगाराम गांधी	सदस्य
९)	मा. श्री. माणिकलाल रूपचंद शहा	सदस्य
१०)	मा. श्री. विलास माणिकचंद शहा	सदस्य
११)	मा. श्री. अरहतदास हिराचंद शहा	सदस्य
१२)	मा. श्री. माणिकलाल छगनलाल मुथा	सदस्य
१३)	मा. श्री. विलास दीपचंद शहा	सदस्य
१४)	मा. श्री. राजकुमार तुळजाराम शहा	सदस्य
१५)	मा. प्राचार्य डॉ. मनोजकुमार मोतीचंद गांधी	सदस्य

★ ★ ★ ★

तुळजाराम चतुरचंद महाविद्यालय, बारामती
स्थानिक व्यवस्थापन समिती

(महाराष्ट्र विद्यापीठ कायदा १९९४ कलम ८५(१) (ड) आणि (ई) अन्वये प्रस्थापित झालेली स्थानिक व्यवस्थापन समिती......१९९५-२०००

१)	मा. श्री. जंबुकुमार चंदुलाल शहा	अध्यक्ष
२)	मा. प्राचार्य डॉ. मनोजकुमार मोतीचंद गांधी	सदस्य सचिव
३)	मा. श्री. डॉ. वर्धमान माणिकचंद कोठारी	सदस्य
४)	मा. श्री. माणिकलाल तुळजाराम शहा	सदस्य
५)	मा. श्री. मोतीचंद फुलचंद शहा	सदस्य
६)	मा. श्री. शशिकांत शिवलाल शहा	सदस्य
७)	प्रा. बाबुराव शिवाप्पा माने	(शिक्षक प्रतिनिधी) सदस्य
८)	प्रा. रामचंद्र गणपत पाटील	(शिक्षक प्रतिनिधी) सदस्य
९)	प्रा. मारुती केरबा कोकरे	(शिक्षक प्रतिनिधी) सदस्य
१०)	श्री. पांडुरंग आनंदराव साळुंखे	(शिक्षकेतर सेवक प्रतिनिधी) सदस्य

★ ★ ★ ★

तुळजाराम चतुरचंद महाविद्यालय, बारामती
कनिष्ठ महाविद्यालय : शाळा समिती

१)	मा. श्रीमान जंबुकुमार चंदुलाल शहा	अध्यक्ष
२)	मा. प्राचार्य डॉ. मनोजकुमार मोतीचंद गांधी	सदस्य-सचिव
३)	मा. डॉ. वर्धमान माणिकचंद कोठारी	सदस्य
४)	मा. श्रीमान माणिकलाल तुळजाराम शहा	सदस्य
५)	मा. श्रीमान माणिकलाल रूपचंद शहा	सदस्य
६)	प्रा. विजय खंडोपंत दिवाण	सदस्य
७)	प्रा. अजय जयकुमार आळंदकर	सदस्य

★ ★ ★ ★

★ हार्दिक अभिनंदन ★

★ **मा. आमदार अजितदादा पवार (बारामती)**
पुणे जिल्हा मध्यवर्ती सहकारी बँक : संचालक पदी निवड

★ **मा. आमगोंडा आप्पासाहेब पाटील**
सचिव : स्थानिक समिती, जयसिंगपूर व सदस्य: गव्हर्निंग कौंसिल, अनेकान्त एज्युकेशन सोसायटी, बारामती हे कोल्हापूर जिल्हा मध्यवर्ती सहकारी बँकेच्या संचालकपदी बिनविरोध निवडून आले.

★ **मा. प्राचार्य डॉ. म. मो. गांधी**
पुणे विद्यापीठ 'डिफेन्स बजेटिंग, फायनान्स अँड मॅनेजमेंट' या अभ्यास मंडळाचे 'पदव्युत्तर शिक्षक मान्यता' समितीवर विभाग प्रमुख म्हणून नियुक्ती

★ **प्रा. धनंजय श्रीपाल शहा,**
पुणे विद्यापीठ : अधिसभेवर शिक्षक प्रतिनिधी म्हणून निवड

★ **प्राचार्य नंदकुमार निकम (माजी विद्यार्थी)**
चांदमल ताराचंद बोरा महाविद्यालय, शिरूर, जि. पुणे. - प्राचार्यपदी नियुक्ती

★ **श्री. शेखर वर्धमान कोठारी (माजी विद्यार्थी) बारामती**
बारामती तालुका तक्रार निवारण समितीवर सदस्य म्हणून महाराष्ट्र शासनाकडून नियुक्ती

आपल्या महाविद्यालयातील खालील शिक्षक व सेवक यांनी आपल्या शैक्षणिक गुणवत्तेत वाढ केलेली आहे. या सर्वांचे हार्दिक अभिनंदन

१)	प्रा.डॉ.एन्.एम.नारे	-	कॉमर्स	पीएच.डी. (पुणे विद्यापीठ)
२)	प्रा.डॉ.डी.बी.जगताप	-	इतिहास	पीएच.डी. (पुणे विद्यापीठ)
३)	प्रा.डॉ.आर.डी.चौधरी	-	प्राणिशास्त्र	पीएच.डी.
४)	प्रा.एम्.व्ही.गोडसे	-	भूगोल	एम्.फिल्. ''ए'' ग्रेड (पुणे विद्यापीठ)
५)	प्रा.एम्.आर.साळवे	-	कॉमर्स	एम्.फिल्. ''ए प्लस'' (मराठवाडा)
६)	प्रा.पी.बी.घेरे	-	मराठी	सेट परीक्षा उत्तीर्ण
७)	प्रा.एस.एन्.गोसावी	-	मराठी	नेट व सेट परीक्षा उत्तीर्ण
८)	प्रा.श्रीमती एस्.ए.नाईक	-	मराठी	सेट परीक्षा उत्तीर्ण
९)	प्रा.टी.के.खोत.	-	संरक्षणशास्त्र	सेट परीक्षा उत्तीर्ण
१०)	प्रा.ए.एस्.शिंदे.	-	हिंदी	सेट परीक्षा उत्तीर्ण
११)	श्री.डी.पी.लिंगे	-	सहाय्यक ग्रंथपाल	एम्.ए. (राज्यशास्त्र) (पुणे विद्यापीठ)
१२)	श्री.डी.बी.देवकर	-	ग्रंथालय क्लार्क	बी.लिब.सायन्स
१३)	कु.एस.एस.बिरबले	-	ग्रंथालय क्लार्क	एम्.कॉम्.

संपादकीय....

डॉ. कृ. मं. सुर्वे

''अनेकान्त'' चा १९९५-९६ चा वार्षिकांक न चुकता याही वेळेस आपल्या हातात आहे. नव्या वर्षी नवा अंक हाती देतांना आपण नवे काही देत आहोत काय? हा विचार मनात येऊन जाणे अगदी स्वाभाविक आहे. सांगायचे म्हणजे यावेळी आम्ही विद्यार्थ्यांना कांही विशेष सुचवले होते, पण त्याला हवा तसा प्रतिसाद मिळाला नाही. अर्थात् दिलेल्या विषयांवरच लिहावे असे काही बंधन नव्हते - नसावेही! म्हणून नेहमीप्रमाणे त्यांनी स्वत:च ठरवलेल्या विषयावर लिहिले आणि त्यातले या अंकात निवडलेही गेले. या निवडक साहित्यातून जाणवले ते हे की आमचे काही विद्यार्थी चांगले लिहू शकतात, त्यांच्यात तो स्फुल्लिंग आहे, पण त्याला अधिक फुलू देण्याची गरज आहे. त्यांच्या जाणीवा प्रगल्भ झाल्या पाहिजेत, त्यांच्या विचारांच्या कक्षा रुंदावल्या पाहिजेत. त्यांच्या संवेदना अधिक सखोल झाल्या पाहिजेत. तथापि त्यांना अशा प्रकारचे मार्गदर्शन हवे तसे होत नाही, हे अपवादाने खरे आहे. वर्षभरात विद्यार्थ्यांनी काही लिहावे यासाठी आम्ही भित्तिपत्रिकाही सुरू केलेली आहे, पण यातूनही कांही दांडगा प्रतिसाद मिळाला नाही. महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांत कवितांचे पीक उदंड येते, तेही स्वाभाविकच आहे म्हणा! हा अर्थात् वयाचाच प्रभाव बरं का?

केल्याने देशाटन......वगैरे आम्ही नेहमी म्हणतो पण आपल्या गांवाचा भूगोल माहीत नसतो (मग इतिहासाचे तर विचारूच नका). या दृष्टीने भल्याभल्यांचे ''मेरा भारत महान'' बद्दलचे इतिहास-भूगोलाचे ज्ञान कीव करण्याइतके अगाध असते. मात्र याबाबतीत आमच्या कॉलेजच्या दोन विद्यार्थ्यांनी गेली दोन-तीन वर्षे भारतातल्या विविध प्रांतातून प्रवास केला. या वर्षी तर त्यांनी हजारो मैलांची मजल मारली. त्यांचे या प्रवासातील कांही अनुभव या अंकात नमुद केलेले आहेत. आमच्या विद्यार्थ्यांनी ते एक उदाहरण म्हणून लक्षात ठेवावे.

दिवाळी-उन्हाळी सुट्टीच्या कालावधीचा विद्यार्थ्यांना चांगला उपयोग करून घेता येईल. चांगले सकस वाचन करता येईल, दिसामाजी काही तरी लिहिता येईल, कांही नवे छंद जोपासता येतील, सेवाभावी उपक्रम राबविता येतील. नवे मित्र मिळवता येतील, दूरच्या-जवळच्या सहली आयोजिता येतील. आता निवडणुकींचे पडघम वाजू लागले आहेत. तोपर्यंत काही परीक्षाही संपतील. विद्यार्थ्यांना या वातावरणाचा, धामधुमीचा

प्रत्यक्ष अनुभव येईल. कांहीजण प्रत्यक्षाप्रत्यक्षपणे त्यांत भागही घेतील. यातील अनेक सुज्ञ मतदारही आहेत. या सर्व गोष्टींचा विद्यार्थी अभ्यास करू शकतील, कांहींना सर्वेक्षण करता येईल, अडाखे बांधता येतील, आपली निरीक्षणे-अनुमाने पडताळून पाहता येतील. पक्षोपक्षाचे उमेदवार, पक्षांनी प्रकाशित केलेले जाहीरनामे, आश्वासने, वापरलेल्या युक्त्या, प्रयुक्त्या या सर्वांचा तौलनिक अभ्यास करता येईल. एकंदरीत हा कालावधी एक प्रकारचा प्रशिक्षणाचा काळ असेल. यातून बरेच कांही शिकताही येईल. विद्यार्थ्यांना या सर्व गोष्टींचा अनुभवसमृद्ध होण्यासाठी उपयोग करून घेता येईल. वानवा आहे ती डोळसपणे विचार करण्याची.

''अनेकान्त'' चा हा अंक सजवतांना विद्यार्थ्यांच्या लेख-कवितादींचा मोठा हातभार लागला आहे. त्याबद्दल त्यांचे आभार मानण्यापेक्षा त्यांना धन्यवाद देणेच योग्य ठरेल. या अंकासाठी प्राप्त सामग्रीचे संकलन, मांडणी करण्यासाठी प्रा. एस्.एन्.गोसावी, प्रा. टी.एस्.सावंत , प्रा. व्ही.बी.परकाळे ह्यांचे चांगले सहकार्य लाभले. उपप्राचार्य एस्. आर.नवाथे ह्यांनी फोटो सजावट करून दिली व अंतरंगमधील विविध प्रकारची माहिती गोळा करण्यास मदत केली. उपप्राचार्य ए.बी.देसाई ह्यांनी अंकातील बारीक-सारीक माहिती उपलब्ध करून देऊन आपल्या अनुभवाचा लाभ दिला. याशिवाय उपप्राचार्य जे. बी. मगदूम, उपप्राचार्य आर. डब्ल्यु. जोशी, आणि संपादक मंडळातील इतर सदस्यांनीही समयोचित सहकार्य दिले. मा. प्राचार्य डॉ. म.मो.गांधी ह्यांनी या अंकाच्या सजावटीत संपूर्ण स्वातंत्र्य दिले व आवश्यक तेव्हा मार्गदर्शन केले. महाविद्यालयाचे रजिस्ट्रार श्री. सुरवडे व त्यांच्या सहकाऱ्यांनी जरूर तेव्हा तत्पर सहकार्य दिले.

सातारा येथील प्रिंट ओम ऑफसेट चे मालक श्री. संदेश शहा, श्री. प्रशांत गुजर आणि त्यांचे सर्व सहकारी ह्यांनी अल्पावधीत 'अनेकान्त' नियतकालिकाचे मुद्रण करून दिले.

या सर्वांचे संपादक मंडळातर्फे हार्दिक आभार.

प्रा. डॉ. कृ. मं. सुर्वे
प्रमुख संपादक

★ ★ ★ ★

प्राचार्यांचे मनोगत. . .

प्राचार्य डॉ. मनोजकुमार गांधी

नेहमीप्रमाणे ''अनेकान्त'' चा अंक आपल्या हाती आहे. आपल्या विचाराचे प्रतिबिंब त्यात दिसेल. आपल्या प्रतिभेला आवाहन करणारे आणि आव्हान देणारेही असे हे क्षेत्र आहे. त्यात आपण कितपत यशस्वी होऊ हे काळच सांगेल, पण यातून तुमच्यातील काही पुढे यशस्वी साहित्यिक होऊ शकतील अशी आशा करायला हरकत नाही.

शिक्षणाचे क्षेत्र हे आज खूप विस्तारत आहे. नव्या गोष्टींना भरपूर वाव आहे. प्रयोग आणि प्रयोगशीलांना खूप संधी आहेत. या संधी आपण घेणार असू तर आपले स्वत:चेच नव्हे सर्वांचेच जीवन फुलून जाईल. जीवनांत रोजी-रोटीचे महत्त्व आहेच, पण केवळ त्यासाठी आपण एवढी यातायात करणार नाही, हे स्पष्टच आहे, मग आपण एवढी धडपड, चढाओढ, पुढे जाण्याचा ध्यास, नवीन काही करून दाखविण्याची प्रबळ इच्छा, गरुडाप्रमाणे उंच आकाशात झेप घेण्याची आकांक्षा, अजूनही अस्पृष्ट राहिलेली क्षेत्रे पादाक्रांत करण्याचे साहस हे सर्व आपण करतो कशासाठी ? निश्चितच याही पलीकडे अनागत असे काही तरी आपल्याला बोलवीत आहे, त्याचे आकर्षण आहे.

माणसाला युगानुयुगांपासून रहस्यांचा शोध घेण्याची, अज्ञाताप्रत पोहोचण्याची जबर इच्छा आहे, यात तो नेहमीच सफल झाला असे नाही, पण त्याचे अनाकलीय आकर्षण मानवाला नेहमीचे वाटत आले आहे. यातून तो काही चुकला, अडखळला, निराश झाला, पण काही शिकलाही. त्या अल्पशा यशाने त्याला अपयशाच्या पायऱ्या चढायला प्रोत्साहित केले. ज्ञानाची प्रक्रिया सातत्याने सुरू असते. तिला खंड नसतो. तिचा मागोवा घेत राहणे हे शहाण्यांचे काम असते. यात यशस्वी झालेल्यांना ''जीवन कळले हो'' असे शंभर टक्के म्हणता येणार नाही, पण ज्यांना हे सर्व कळून घ्यायचे आहे, त्यांना आता नसती पोपटपंची करून चालणार नाही. दुसऱ्यांनी आपल्यासाठी करावे आणि त्यावरचे लोणी आपण खावे अशी परिस्थिती आता राहिलेली नाही. यासाठी स्वत: प्रत्येकास काम करावे लागेल, प्रयोग करावे लागतील, मदत घ्यावी लागेल. शिक्षक आणि विद्यार्थी ह्यांचेकडून समाजाच्या अपेक्षा वाढल्याआहेत. शिक्षकास आपल्या अध्यापन पद्धतीत बदल करून भागणार नाही, तर त्यासाठी नवनवीन

कल्पना प्रत्यक्षात आणाव्या लागतील, अधिक वेळ द्यावा लागेल, दुसऱ्यांनी आपले मूल्यमापन करण्यापूर्वी स्वत:च स्वत:चे मूल्यमापन करणे आता आवश्यक ठरणार आहे. अध्यापनात नवनवीन साधनांचा, अध्यापन नियोजनाचा, अध्यापन पद्धतींचा, विद्यार्थ्यांचे मूल्यमापन करणाऱ्या उपायांचा डोळसपणे वापर करणे जरूरीचे झाले आहे. आम्हीच आपले मूल्यमापन करू शकलो नाही, तर विद्यार्थी ते करतील. किंबहुना ही प्रक्रिया पूर्वी चालतच होती, पण आता तिचा विस्तार व गती वाढली आहे. विद्यार्थी वा शिक्षक यापैकी कोणीही आता तयारी करावयाची ती आपला समाज, आपले राष्ट्र, विश्वबंधुत्व यासाठी. शिक्षणाकडे यापुढे दुय्यम व्यवसाय म्हणून पाहता येणार नाही.

विद्यार्थ्यांना वर्तमानकाळ म्हणजे सुकाळच ! त्यांनी खूप वाचावे, लिहावे, आवश्यक व योग्य तेच बोलावे, काही प्रयोग करावेत, नव्या वाटा शोधाव्यात, जुन्या-नव्याचा धांडोळा घ्यावा, नवे मित्र मिळवावेत, ते टिकवावेत, आपले प्रयत्न अपुरे पडता कामा नयेत. काळाच्या गतीचा कायदा आपण पाळला पाहिजे, अन्यथा थांबला तो संपला हे ओघानेच येते. आपला भूतकाळ तेजस्वी होता, मधला काळ गुलामीने झाकोळलेला होता. स्वातंत्र्यानंतर नवे विचार, नवी क्षितिजे, नव्या वाटा, नव्या अशा-आकांक्षा निर्माण झाल्या. त्या पल्लवित, पुष्पित व फलद्रूप करण्याचे कार्य आजच्या युवकांनी-विद्यार्थ्यांनीच करावयाचे आहे, यासाठी सर्वांना शुभेच्छा !

"हम होंगे कामयाब, एकदिन-
मनमें है विश्वास, पूरा है विश्वास
हम होंगे कामयाब एक दिन ।

प्राचार्य डॉ. मनोजकुमार गांधी

★ ★ ★ ★

★ गुणवंत विद्यार्थ्यांचे हार्दिक अभिनंदन ★

मार्च / एप्रिल १९९५ मध्ये घेण्यात आलेल्या विविध परीक्षांमध्ये प्रत्येक वर्गात गुणानुक्रमे प्रथम आलेले विद्यार्थी.

अ.क्र	वर्ग	विद्यार्थ्यांचे नांव
१)	११ वी आर्टस्	कु.दोडमिसे पी.एस्.
२)	११ वी सायन्स	कु.कदम एस्.जे.
३)	११ वी कॉमर्स	कु.करमरकर सुप्रिया दिलीप
४)	११ वी ऑटो.इंजि.	कु.जाधव मैनीनाथ एकनाथ
५)	११ वी हॉर्टि.	श्री.साळुंखे सुहास सोपानराव
६)	११ वी बेकरी	श्री.जंजीरे राजेंद्र बापुराव
७)	१२ वी आर्टस	श्री.पानसरे विलास गोरख
८)	१२ वी सायन्स	श्री.राजे योगेश रवींद्र
९)	१२ वी कॉमर्स	कु.पहाडे योगिता सूर्यकांत
१०)	१२ वी ऑटो.इंजि.	श्री.वाघ दिनेश ज्ञानेश्वर
११)	१२ वी हॉर्टि.	श्री.खराडे अनिल सुखदेव
१२)	एफ.वाय्.बी.ए.	श्री.चांदगुडे योगेश हरिश्चंद्र
१३)	एफ.वाय्.बी.एस्सी.	कु.बोराळकर मोनिका अशोककुमार
१४)	एफ.वाय्.बी.कॉम.	श्री.पेंढारकर केदार प्रभाकर
१५)	एस.वाय्.बी.ए.	श्री.देवकाते नरहरी सोपान
१६)	एस.वाय्.बी.एस्सी.	कु.जगदाळे सुवर्णा लक्ष्मण
१७)	एस.वाय्.बी.कॉम.	श्री.गोंजारी अमोल चंद्रकांत
१८)	टी.वाय्.बी.ए.	श्री.मोरे राजीव सत्यवान
१९)	टी.वाय्:बी.एस्सी.	कु.वाबळे मृणालिनी जगन्नाथ
२०)	टी.वाय्.बी.कॉम.	श्री.मोता कैलास हिरालाल
२१)	एम्.ए.(मराठी)	कु.भिंगारदेवे संगीता सुधाकर
२२)	एम्.ए.(हिंदी)	श्री.भंडलकर अभिमन्यू यशवंत
२३)	एम्.ए.(इतिहास)	श्री.घोरपडे संजय बबनराव
२४)	एम्.ए.(राज्यशास्त्र)	कु.बोरावके अर्चना रामचंद्र
२५)	एम्.ए.(अर्थशास्त्र)	श्री.चौधरी संतोष भिकाजी
२६)	एम्.एस्सी.(फिजिक्स)	श्री.कोळे मनोजकुमार रावसाहेब
२७)	एम्.एस्सी.(केमिस्ट्री)	श्री.महामुनी संजय लक्ष्मण
२८)	एम्.एस्सी.(बॉटनी)	श्री.शेख युनूस मोहमंद
२९)	एम्.एस्सी.(झूलॉजी)	कु.सोनवणे मायावती पंडित
३०)	एम्.कॉम.	कु.गांधी लीना अरविंद
३१)	बॅचलर ऑफ लायब्ररी ॲण्ड इन्फर्मेशन सायन्स	कु.साठे मेधा माधव
३२)	डिप्लोमा इन जर्न्यालिझम	१) श्री.साबळे अमर शंकरराव २) श्री.संगई मिलिंद वर्धमान
३३)	ॲण्ड इन्फर्मेशन सायन्स डिप्लोमा इन बिझनेस मॅनेजमेंट	१) श्री.देशपांडे अंबादास भास्कर
३४)	डिप्लोमा इन कॉम्प्युटर मॅनेजमेंट	१) कु.शहा प्राजक्ता शरदचंद्र

भावपूर्ण श्रद्धांजली

सन १९९५-९६ या शैक्षणिक वर्षात कांही व्यक्तींचे दुःखद निधन झाले.
या सर्वांना आमची विनम्र श्रद्धांजली

संस्थेचे हितचिंतक -

आमच्या संस्थेचे सदस्य मा. माणिकलाल रूपचंद शहा (वडूजकर) ह्यांच्या सुविद्य पत्नी सौ. सरलाभाभी माणिकलाल शहा आणि धाकटे बंधू श्री. मोहनलाल रूपचंद शहा.

श्री. सदाशिवराव बाबुराव गालिंदे (बारामती) व जुने समाजवादी कार्यकर्ते श्री. यशवंतराव कानिटकर (वकील) ह्यांचे दुःखद निधन झाले.

आमच्या महाविद्यालयातील प्राध्यापक व कर्मचारी ह्यांच्या आप्तजनांचे दुःखद निधन

प्राचार्य डॉ. मनोजकुमार गांधी यांचे मोठे बंधू श्री. शिवलाल मोतीचंद गांधी दुधनी (सोलापूर) यांचे दुःखद निधन.

माजी प्राचार्य डॉ. जे. के. गोधा ह्यांच्या मातोश्री श्रीमती कुंदनबाई गोधा, उपप्राचार्य एस. आर. नवाथे ह्यांचे ज्येष्ठ बंधू वसंत रामचंद्र नवाथे आणि वडील श्री. रामचंद्र यशवंत नवाथे, गणित विभाग प्रमुख प्रा. एम. डी. भगत ह्यांचे वडील दत्तात्रेय रामचंद्र भगत, अर्थशास्त्र विभागातील माजी प्राध्यापक व्ही. व्ही. आचार्य ह्यांचा मुलगा विनय आचार्य, सूक्ष्मजीवशास्त्र विभागातील प्रा. एस. टी. पवार ह्यांच्या मातोश्री सौ. कमल त्रिंबक पवार, रसायनशास्त्र विभागातील प्रा. कु. नलिनी शहा ह्यांच्या मातोश्री श्रीमती सरस्वतीबाई शहा, पदार्थविज्ञान विभागातील प्रा. एम्. के. कोकरे ह्यांच्या आजी सावित्राबाई दादासाहेब कोकरे (वय वर्षे ११०), हिंदी विभागातील प्रा. व्ही. बी. परकाळे ह्यांचे वडील बंधू श्री. माधवराव भिकाजी परकाळे, प्रा. कु. एन. सी. मोदी ह्यांचे वडील श्री. चंदुलाल प्रेमचंद मोदी, कार्यालयीन सीनिअर क्लर्क श्री. जे. पी. दोशी ह्यांचा मुलगा मिलिंद दोशी, श्री. बी. जी. लव्हे ह्यांचे मोठे बंधू श्री. कल्याण गणपत लव्हे, श्री. सी. बी. गावडे ह्यांच्या मातोश्री श्रीमती तानुबाई बाबू गावडे, सौ. मंगल मेहता ह्यांचे वडील श्री. विजयकुमार फुलचंद शहा, श्री. ए. पी. जाधव ह्यांचे आजोबा गणपती बाबू जाधव.

ईश्वर मृतांच्या आत्म्यास सद्गती देवो, ही प्रार्थना.

★ ★ ★ ★

श्री संत ज्ञानेश्वर महाराज संजीवन समाधी सप्तशताब्दी
(इ.स. १२९६ - इ.स. १९९६)

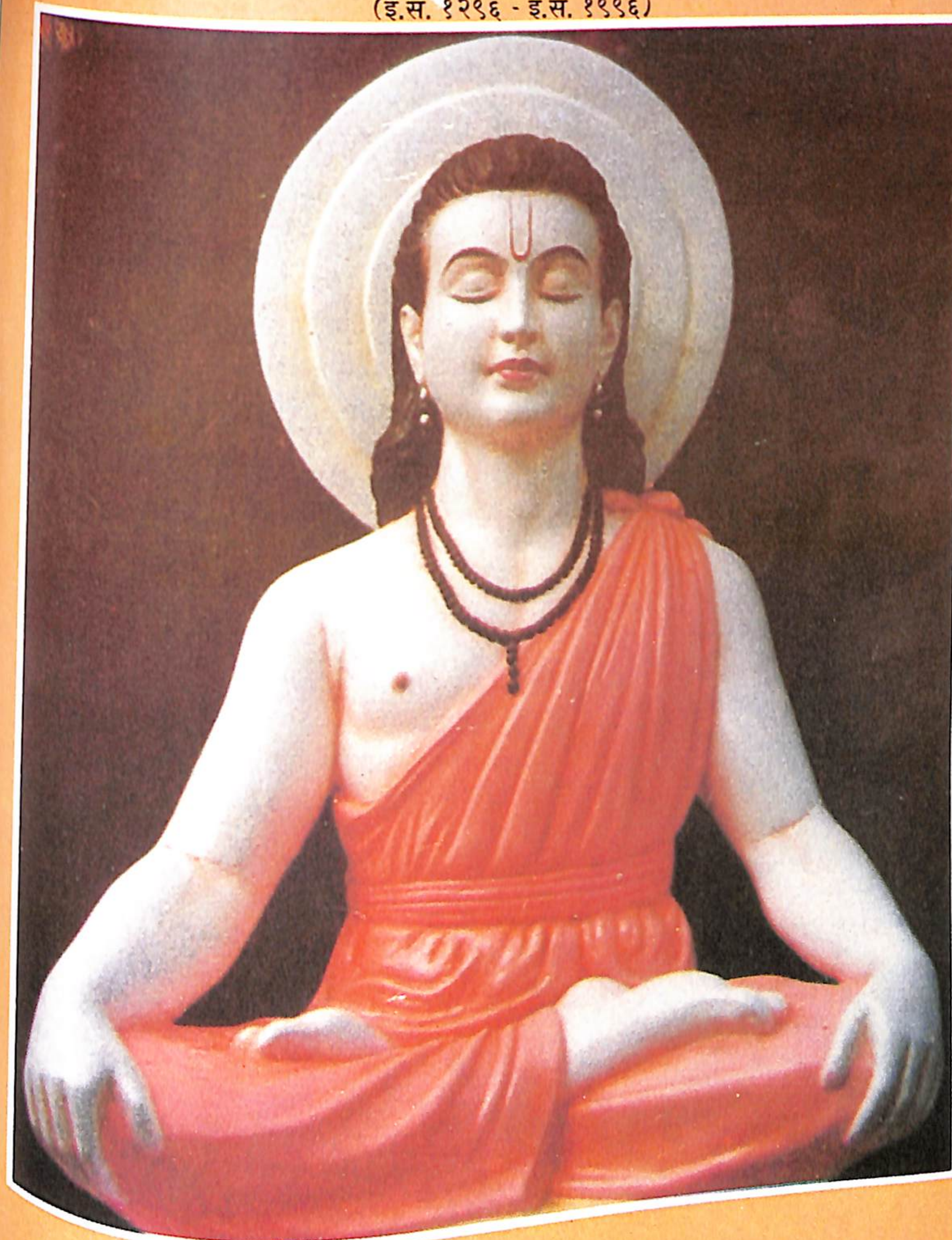

॥ संत शिरोमणी श्री ज्ञानेश्वर महाराज ॥

हार्दिक अभिनंदन

डॉ.बी.डी.चौरे
पुणे विद्यापीठाच्या प्र-कुलगुरुपदी नियुक्ती

मा. श्री. आमगोंडा आप्पासाहेब पाटील
कोल्हापूर जिल्हा मध्य. सह. बँक
संचालकपदी बिनविरोध निवड

प्रा.डॉ.डी.बी.जगताप
पी.एच्.डी. पदवी संपादन

प्रा.डॉ.एन्.एम्.नारे
पी.एच्.डी. पदवी संपादन

प्रा.डॉ.आर.डी.चौधरी
पी.एच्.डी. पदवी संपादन

अभीष्ट चिंतन : जीवेत् शरदः शतम्

मा.श्री.शिवलाल प्रेमचंद शहा (लेंगरेकर)

अ
शी
ति
पू
र्ती

मा. श्री. मोतीचंद फुलचंद शहा (मुंबईकर)

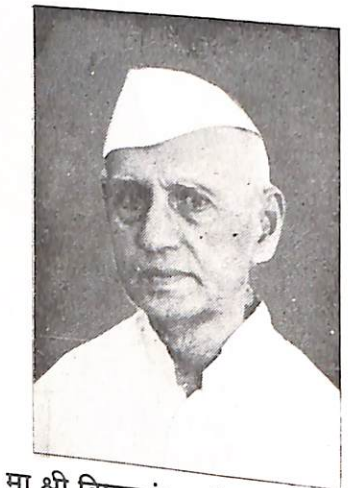

मा.श्री.विमलचंद माणिकचंद गांधी (सोलापूर)

अ
शी
ति
पू
र्ती

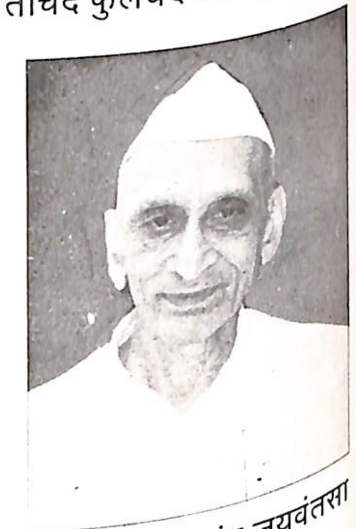

मा.श्री.माणिकचंद जयवंतसा भिसीकर (बाहुबली)

मा.ॲड. विलास गौतमचंद शहा (सोलापूर) 'अमृतमहोत्सव'

मा.श्री.मोतीलाल तुळजाराम शहा (वाघोलीकर) 'अमृत महोत्सव'

मा.श्री.जयपाल भूपाल झेले (जयसिंगपूर) 'षष्ठ्यब्दीपूर्ती'

परमपूज्य १०८ आचार्य श्री वर्धमानसागर महाराजांचे आशीर्वाद

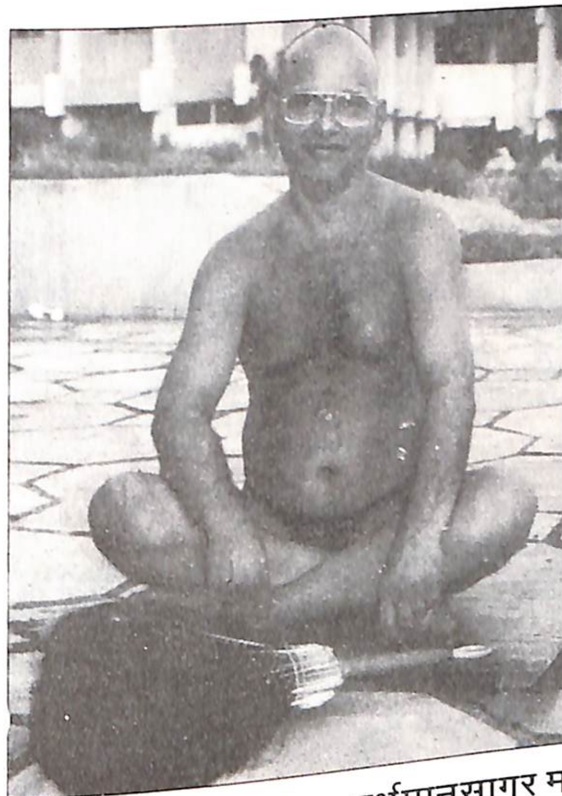

पंचम पट्टाधीश आचार्य श्री १०८ वर्धमानसागर महाराज

अनेकान्त एज्युकेशन सोसायटी, तुळजाराम चतुरचंद महाविद्यालय आणि व्यवस्थापन विकास व संशोधन संस्थेस परमपूज्य १०८ आचार्य श्री. वर्धमानसागर महाराजांनी दि. २२ मार्च ९६ रोजी भेट दिली. त्यांच्या सदिच्छा भेटीमुळे व आशीर्वादामुळे हा दिवस अत्यंत महत्त्वपूर्ण ठरला. त्यांनी आपला शिष्यगण व श्रावक ह्यांच्या समवेत संस्थेच्या शिक्षण संकुलाचा परिसर पाहिला व अत्यंत समाधान प्रकट केले तसेच संस्थाचालकांना धन्यवाद दिले.

संस्थेने चालविलेल्या महाविद्यालयाचा व संशोधनादि प्रकल्पांचा त्यांनी गौरवपूर्ण उल्लेख केला. त्यांनी भारताच्या महान संस्कृतीचा उल्लेख करून ज्ञान विज्ञानाचे महत्त्व प्रतिपादित केले. वर्तमान युग हे विज्ञान युग असले आणि मानवाच्या जीवनात त्याचे महत्त्व असले तरी ऐहिक जीवनांत नीती व संस्कृतीकडे आपण अगत्यपूर्वक लक्ष दिले पाहिजे व आमच्या शिक्षणाचीही हीच दिशा असली पाहिजे असे त्यांनी आग्रहपूर्वक सांगितले. या संस्थेतील शिक्षक शिक्षणाचे महान कार्य करीत असले तरी विद्यार्थ्यांनी देखील आपल्या शिक्षणाचा समाजासाठी सदुपयोग केला पाहिजे हा त्यांचा विचार सर्वांनाच मान्य होईल. संस्थेने ''अनेकान्त'' सिद्धान्ताचे परिपालन करावे अशी अपेक्षा व्यक्त करून त्यांनी संस्थेच्या कार्यासाठी मंगलकामना व्यक्त केली आणि या पवित्र कार्यासाठी संस्थाचालक, शिक्षक-सेवक व विद्यार्थी ह्यांना आशीर्वाद दिले.

उज्ज्वल यशाचे मानकरी : १
''अभिनंदन''

मार्च/एप्रिल १९९५ परीक्षेत महाविद्यालयात प्रथम श्रेणीत प्रथम क्रमांक

योगेश राजे
१२ वी सायन्स

विलास पानसरे
१२ वी आर्टस

कु. योगिता पहाडे
१२ वी कॉमर्स

दिनेश वाघ
१२ वी ऑटो इंजि.

अनिल खराडे
१२ वी हॉर्टिकल्चर

कु.मृणालिनी वाबळे
बी.एस्सी.

राजीव मोरे
बी.ए.

कैलास मोता
बी.कॉम.

कु. मेधा साठे
बी.लिब्. सायन्स

उज्ज्वल यशाचे मानकरी : २
''अभिनंदन''

मार्च/एप्रिल १९९५ परीक्षेत महाविद्यालयात प्रथम श्रेणीत प्रथम क्रमांक

कु. संगीता भिंगारदेवे
एम्.ए.(मराठी)

युनूस शेख
एम्.एस्सी.(बॉटनी)

कु. लीना गांधी
एम्.कॉम्.

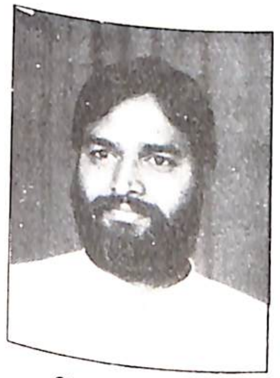
अमर साबळे

मिलिंद संगई

जर्न्यालिझम डिप्लोमा (स्वायत्त)

कु. माधुरी कापसे
इंग्लिश सर्टिफिकेट कोर्स

कु. वनिता भंडारे
डी.टी.एल्.

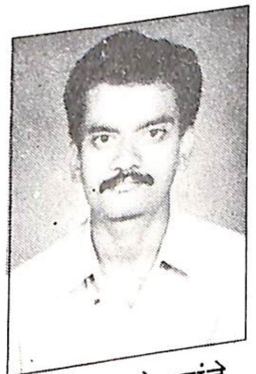
अंबादास देशपांडे
डी.बी.एम्. (द्वितीय श्रेणी- प्रथम)

कु. प्राजक्ता शहा
डी.सी.एम्.

विभागीय क्रीडा स्पर्धांसाठी निवड - १

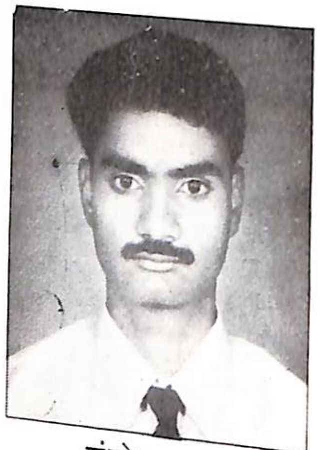
संतोष झगडे
विद्यापीठ -कबड्डी

कु. उषा गुळुमकर
विद्यापीठ - व्हॉलीबॉल

दीपक कांबळे
राष्ट्रीय कबड्डी स्पर्धा
(कनिष्ठ महाविद्यालय)

दीपक झगडे
कबड्डी

दीपक नरुटे
कबड्डी

किशोर खरात
कबड्डी

संतोष घोरपडे
शरीरसौष्ठव

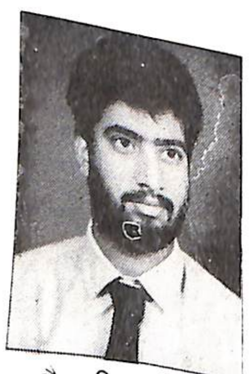
धैर्यशील काळे
कुस्ती, बास्केटबॉल

विशाल कांबळे
कुस्ती

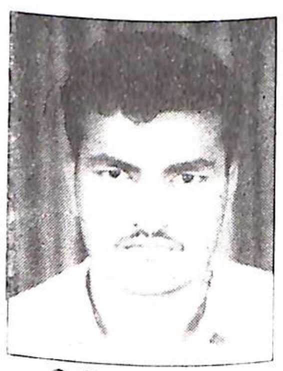
गिरिधर गावडे
कुस्ती

योगेश चांदगुडे
योगासन

विभागीय क्रीडा स्पर्धांसाठी निवड - २

नितीन गायकवाड
खो-खो, हॅण्डबॉल,
बास्केट बॉल

प्रशांत नलगे
खो-खो

शशिकांत जेधे-देशमुख
खो-खो

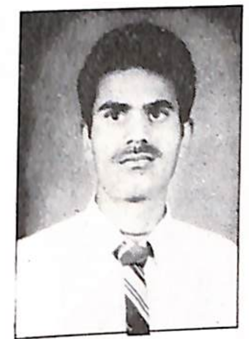
हनुमंत पागळे
मैदानी स्पर्धा

कालीदास भोसले
मल्लखांब

राहुल कदम
मल्लखांब

दत्तात्रय खलाटे
मल्लखांब

रविकिरण निबंधे
टेबल टेनिस

करसन कुलकर्णी
बॅडमिंटन

महेश खाबे
बॅडमिंटन

योगेश मोने
बॅडमिंटन

प्रशांत शिर्के
पॉवर लिफ्टिंग

विभागीय क्रीडा स्पर्धासाठी निवड - ३

जितेंद्र पटेल
व्हॉलीबॉल

संतोष परदेशी
बॉस्केटबॉल

कु.चंदा लोले
मैदानी स्पर्धा

कु. पौर्णिमा शेट्टी
मैदानी स्पर्धा

कु. मनीषा काकडे
मैदानी स्पर्धा

कु.रश्मी कानडे
खो-खो

कु. रूपाली हिंगणे
व्हॉलीबॉल

रूपेश जव्हेरी
जिल्हा खो-खो
(कनिष्ठ महाविद्यालय)

विजय शेळके
पुणे विभाग खो-खो

महावीर गादिया
जिल्हा खो-खो

विजय पिंगळे
जिल्हा मैदानी स्पर्धा

भैरवनाथ दळवी
सोलापूर विभाग-मैदानी स्पर्धा

..................(कनिष्ठ महाविद्यालय)....................

आंतरमहाविद्यालयीन क्रीडास्पर्धा - १

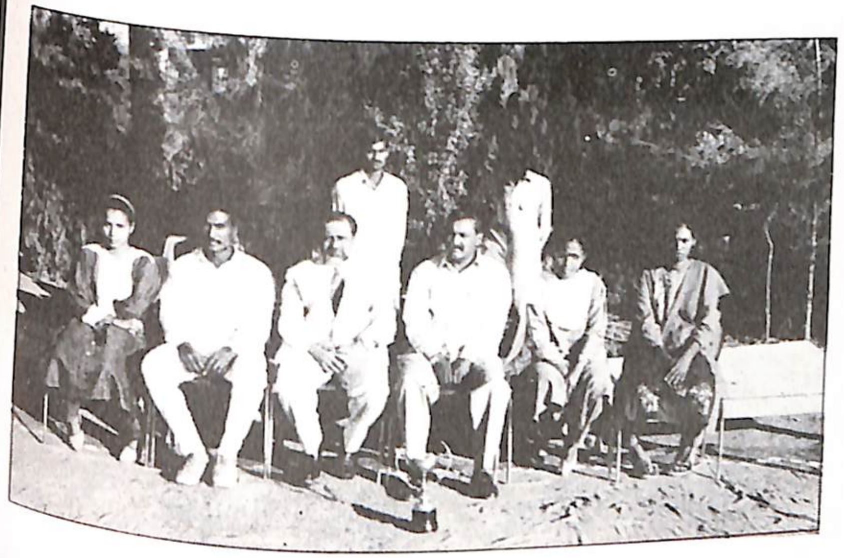

मैदानी स्पर्धा
४x१०० मी. रिले (मुली)
विजयी संघ

बॅडमिंटन
विजयी संघ

कबड्डी
विजयी संघ

आंतरमहाविद्यालयीन क्रीडास्पर्धा - २

मल्लखांब
उपविजयी संघ

योगासन
उपविजयी संघ

कुस्ती
उपविजयी संघ

राष्ट्रीय सेवा योजना

मा.प्राचार्य व उपप्राचार्य यांच्यासमवेत कार्यक्रम अधिकारी व गटप्रमुख

हिवाळी शिबीर, उंडक्डी (क.प) येथे श्रमदान

गटप्रमुख व सामुहिक कृती कार्यक्रमात सहभागी विद्यार्थी

राष्ट्रीय छात्र सेना

अस्लम अजीज काझी
सीनियर अंडर ऑफिसर,
राष्ट्रीय एकता शिबीर, बालेवाडी (पुणे) सहभाग

अर्जुन माने
ज्युनियर अंडर ऑफिसर,
वार्षिक प्रशिक्षण शिबीर, दिघी (पुणे) सहभाग

रहीम इब्राहीम सय्यद
ज्युनियर अंडर ऑफिसर,
राष्ट्रीय एकता शिबीर
(तामिळनाडू) सहभाग

महेश बेलदार
ज्युनियर अंडर ऑफिसर,
राष्ट्रीय एकता शिबीर,
बिकानेर (राजस्थान) सहभाग

ज्ञानदेव रासकर
ज्युनियर अंडर ऑफिसर,
राष्ट्रीय एकता शिबीर,
बिकानेर (राजस्थान) सहभाग

मा.प्राचार्यांसमवेत कंपनी कमांडर व रँक होल्डर्स

महाविद्यालय आणि व्यवस्थापन विकास व संशोधन संस्था वर्धापन दिन

सरस्वती पूजन

मा.डॉ.श्रीधर गुप्ते
माजी कुलगुरू, पुणे विद्यापीठ, पुणे

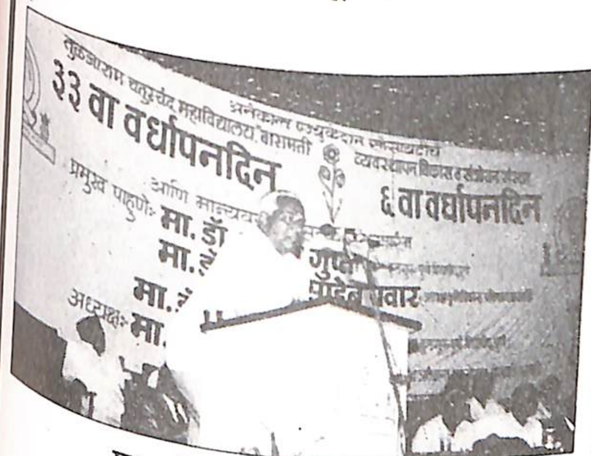

मा.डॉ.आप्पासाहेब पवार
अध्यक्ष, कृषिविकास प्रतिष्ठान, बारामती

मा.डॉ.मोहनराव हापसे
माजी प्र-कुलगुरू, पुणे विद्यापीठ, पुणे

विज्ञान प्रदर्शन

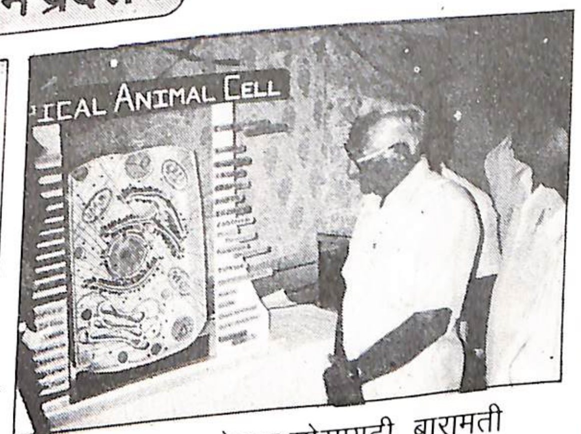

उद्घाटन-मा.डॉ.वर्धमान कोठारी, सचिव, अनेकान्त एज्युकेशन सोसायटी, बारामती

कविवर्य मोरोपंत आंतरमहाविद्यालयीन वाद व वक्तृत्व स्पर्धा

उद्‌घाटन

१९९५

प्रमुख पाहुणे-मा.सौ.भारती मुथा
उपाध्यक्षा : बारामती नगरपरिषद

अध्यक्ष-मा.श्री.किरण गुजर
सभापती, पाणीपुरवठा समिती,बारामती नगरपरिषद

पारितोषिक वितरण

प्रमुख पाहुणे-मा.श्रीधर हेरवाडे, प्राचार्य, जयसिंगपूर महाविद्यालय, जयसिंगपूर

प्राचार्य श्रीधर हेरवाडे,

उत्स्फूर्त वक्तृत्व स्पर्धा
विक्रम वाळिंबे, कृषी महाविद्यालय, पुणे

वाद स्पर्धा-कु.प्रियंवदा दाऊदखाने व
कु.माधुरी दीक्षित -पुणे विद्यापीठ, पुणे

वक्तृत्व स्पर्धा-ज्ञानेश देव,
एन्.बी.टी.लॉ कॉलेज, नाशिक

प्रासंगिक

फिजिक्स व इलेक्ट्रॉनिक सायन्स-नवीन प्रयोगशाळा इमारतीचे उद्‌घाटन.
प्रमुख पाहुणे : मा.डॉ.बी.डी.चौरे, प्र-कुलगुरू, पुणे विद्यापीठ, पुणे

मराठी मानसशास्त्र परिषद, अधिवेशन १० वे

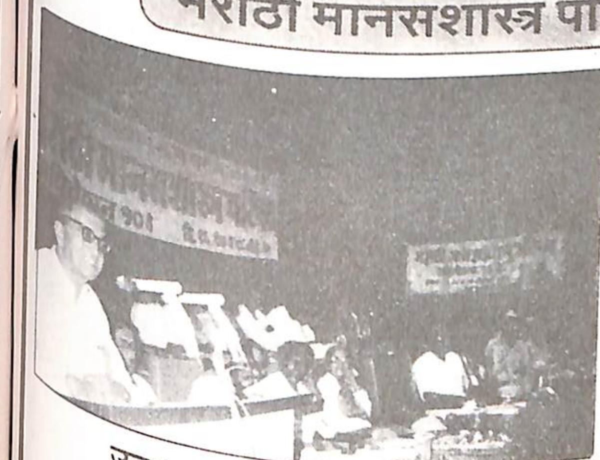

उद्‌घाटन-मा.प्रा.ग.प्र.प्रधान

समारोप-मा.डॉ.पा.वा.सुखात्मे

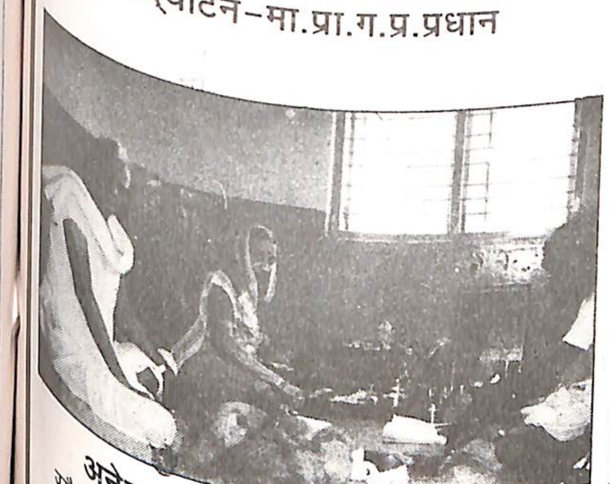

अनेकान्त विद्यामंदीर-वास्तुपूजन
सौ. व श्री. मोतीचंद फुलचंद शहा (मुंबईकर)

बारामती ते जम्मू सायकल सफर
सहभागी विद्यार्थी

वार्षिक पारितोषिक वितरण समारंभ

प्रमुख पाहुणे : मा.डॉ.के.पी.सोनवणे
उच्च शिक्षण संचालक, महाराष्ट्र शासन

मा.पाहुण्यांच्या हस्ते क्रीडा पारितोषिक वितरण

मा.पाहुण्यांच्या हस्ते गुणवत्ता पारितोषिक वितरण

मा.श्री.जंबुकुमार शहा,
अध्यक्ष-अनेकांत एज्युकेशन सोसायटी,
प्रदर्शन पारितोषिक वितरण

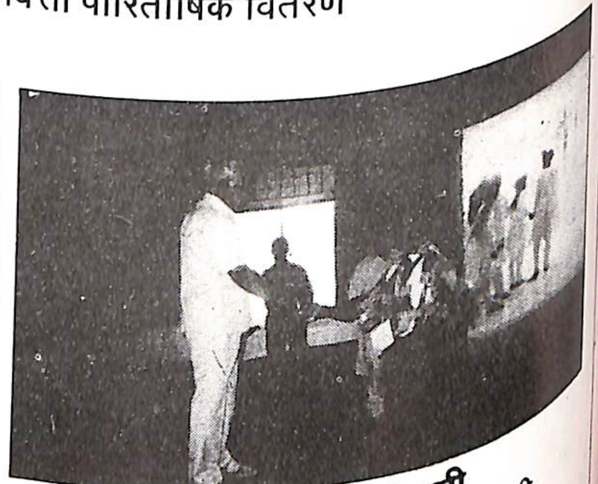

मा.डॉ.वर्धमान कोठारी,
सचिव-अनेकांत एज्युकेशन सोसायटी,
सांस्कृतिक कार्यक्रम पारितोषिक वितरण

★ महाविद्यालयाचे अंतरंग ★

❖ विद्यार्थी संख्या: १९९५-९६ ❖

(अ) वरिष्ठ महाविद्यालय

पदवी अभ्यासक्रम	मुले	मुली	एकूण
कला विद्याशाखा	९३१	२५२	११८३
वाणिज्य विद्याशाखा	१७३	०९६	०२६९
विज्ञान विद्याशाखा (बी.एस्सी.,बी सी एस)	३२२	१५१	०४७३
एकूण	१४२६	४९९	१९२५

पदव्युत्तर अभ्यासक्रम			
एम्.ए.	४८७	११५	६०२
एम्.कॉम्.	०७४	०१७	०९१
एम्.एस्सी.	०८९	०४६	१३५
बी.लिब्.सायन्स	०३०	०१३	०४३
डी.टी.एल्.	००९	००२	०११
एकूण	६८९	१९३	८८२

व्यवस्थापन अभ्यासक्रम			
डी.बी.एम्.	२६	०२	२८
डी.सी.एम्.	५७	१८	७५
एम्.पी.एम्.	१०	--	१०
एकूण	९३	२०	११३

ब) कनिष्ठ महाविद्यालय

कला विद्याशाखा	५४३	१७०	७१३
वाणिज्य विद्याशाखा	०९१	०५७	१४८
विज्ञान विद्याशाखा	५६४	१७३	७३७
व्यवसायाभिमुख	०८२	००२	०८४
एकूण	१२८०	४०२	१६८२

क) प्रमाणपत्र अभ्यासक्रम

(सर्टिफिकेट कोर्स इन इंग्लिश)	२६	१४	४०
एकूण	२६	१४	४०

१९९५-९६ या शैक्षणिक वर्षात आमच्या महाविद्यालयातील प्राध्यापकांनी केलेल्या कार्याचा व प्रगतीचा आलेख पुढीलप्रमाणे

१) उजळणी वर्ग (रिफ्रेशर कोर्स)

१. प्रा.ए.एन्.सावळकर	टी.सी.ओ.सेंटर, अहमदनगर (वर्ग महाबळेश्वर येथे झाला.)	पाणलोट विकास क्षेत्र	२ ते ७ जानेवारी १९९६
२. प्रा.एस्.जे.साठे	राजकोट	सूक्ष्मजीवशास्त्र	२६.२.९६ ते १६.३.९६
३. प्रा.डॉ.डी.बी.जगताप	टिळक महाराष्ट्र विद्यापीठ, पुणे	इतिहास	२७.३.९६ ते २२.४.९६
४. प्रा.प्रकाश आर.पाटील	पुणे विद्यापीठ, पुणे	संरक्षणशास्त्र	३१.११.९५ ते २७.१२.९५
५. प्रा.टी.के.खोत	पुणे विद्यापीठ, पुणे	संरक्षणशास्त्र	३१.११.९५ ते २७.१२.९५
६. प्रा.पी.सी.पिंगळे	पुणे विद्यापीठ, पुणे	पदार्थविज्ञान	२९.१२.९५ ते २६.१.९५
७. प्रा.कॅप्टन एम्.व्ही.गोडसे	१) कामठी–नागपूर २) एस.एन्.डी.टी. पुणे	एन्.सी.सी.	२०.११.९५ ते १९.१२.९५
८. प्रा.व्ही.डी.काकडे	पुणे विद्यापीठ, पुणे	भूगोल	८.५.९५ ते ९.६.९५
		राज्यशास्त्र	३१.१.९६ ते २७.२.९६

२) चर्चासत्रे

१. प्रा.ए.एस्.पंढरी	पुणे विद्यापीठ :गणित विभाग,	एफ्.वाय्.बी.एस्सी.अभ्यासक्रम (रिसोर्स पर्सन)	२५ व २६ मार्च ९६
	जे.जे.इ.पुणे	डी.आर.यू. इव्हॅल्युएशन	
२. प्रा.पी.बी.घेरे	रा.ब.बोरावके महाविद्यालय, श्रीरामपूर	१९४५ नंतरचे नवे वाङमयीन प्रवाह	९ व १० मार्च ९६
३. प्रा.एन्.जे.सुबंध	सरदार पटेल विद्यापीठ, वल्लभनगर (गुजरात)	कॉम्प्युटर ॲप्लिकेशन्स ॲज व्होकेशनल कोर्स	२९ व ३० डिसेंबर ९५
४. प्रा.एस्.व्ही.भिसे	वनस्पतिशास्त्र विभाग पुणे विद्यापीठ, पुणे	करियर अपॉर्च्युनिटीज फॉर बॉटनिस्ट्स	४ फेब्रुवारी १९९६
५. प्रा.बी.पी.जोहरापूरकर	तिरूचिरापल्ली येथे डेक्कन जिऑग्राफिकल सोसायटी, पुणे द्वारा आयोजित	पर्यावरणशास्त्रातील एक अभ्यास	२० ते २२ सप्टेंबर ९५
६. प्रा.के.एम्.जाधव	*१) मानसशास्त्र विभाग :पुणे विद्यापीठ* *२) मराठी मानसशास्त्र परिषद अधिवेशन,* बारामती	*सहभागी* *मानसिक ताण व शारीरिक –मानसिक लक्षणांचा संबंध*	*२८ ते ३० डिसेंबर ९५* *१६ ते १८ नोव्हेंबर ९५*
७. डॉ.आर.डी.चौधरी	मराठवाडा विद्यापीठ, औरंगाबाद	Alterations in the protein contents in the Reproductive organs of the Snail, Cerastus Moussonianus due to Monocrotophos Intoxication.	२३ ते २५ डिसेंबर ९५
८. प्रा.एस्.सी.साळुंके	१) हिंदी विभाग : पुणे विद्यापीठ	स्वनविज्ञान एवं स्वनिमविज्ञान	८ व ९ डिसेंबर ९५
	२) न्यू आर्ट्स कॉमर्स व सायन्स कॉलेज, अहमदनगर	'आधुनिक हिंदी गद्य साहित्य' चर्चासत्रात सहभाग	१४ व १५ मार्च ९६
९. प्रा.डॉ.डी.बी.जगताप	पुणे विद्यापीठ, पुणे	पदव्युत्तर अभ्यासक्रमाची दिशा	८ व ९ मार्च ९६
१०. प्रा.सौ.पी.केळकर-प्रभुणे	एस्.एन्.डी.टी., पुणे	Problems of commerce teachers in the context of the New Economic Policy of the Govt. of India	१० डिसेंबर ९५
११. प्रा.एम्.बी.कंडारकर	सी.टी.बोरा कॉलेज, शिरूर	'हिंदी साहित्यक का इतिहास' अभ्यासक्रम चर्चासत्रात सहभाग	५ फेब्रुवारी १९९६
	न्यू आर्ट्स, कॉमर्स व सायन्स कॉलेज, अहमदनगर	'आधुनिक हिंदी गद्य साहित्य' चर्चासत्रात सहभाग	१४ व १५ मार्च ९६

३) कार्यशाळा

१. प्रा.प्रदीप आर.पाटील	एच्.पी.टी.कॉलेज, नाशिक	इंग्रजी विषयाच्या अभ्यासक्रमाचा आकृतिबंध	२९ डिसेंबर १९९५
२. प्रा.एस्.जे.साठे	के.टी.एच्.एम्.कॉलेज, नाशिक	सूक्ष्मजीवशास्त्र अभ्यासमंडळ सुधारित अभ्यासक्रम	३ व ४ जानेवारी ९६
३. प्रा.श्रीमती सीमा नाईक	यशवंतराव चव्हाण मुक्त विद्यापीठ, नाशिक	प्राध्यापक उद्‌बोधन कृतिसत्र	२७ ते ३० सप्टेंबर ९५
४. प्रा.एम्.डी.भगत	पी.व्ही.पी.कॉलेज, प्रवरानगर	गणित	२४ व २५ मार्च ९६

४) उद्‌बोधन वर्ग (ओरिएंटेशन कोर्स)

१. प्रा.पी.बी.घेरे	पुणे विद्यापीठ, पुणे	मराठी	
२. प्रा.सौ.आर.एस.नेमाडे	पुणे विद्यापीठ, पुणे	मराठी	३१.१.९६ ते २७.२.९६

५) शोधनिबंध

१. प्रा.डॉ.एस्.जे.चव्हाण	Studies on the Hepatic Flora of Andaman Islands particularly with reference to the affinities distribution patterns of Liverwarts in India	Yushama (China) (International Journal)	11:113-118
२. प्रा. डॉ.सी.व्ही.मुरुमकर	Proline Accumulation in Tephrosia Purpurea Pers.	Biologia Plantaram (International Journal) 37(2)	301-304, 1995
३. प्रा.डॉ.आर.डी.चौधरी	i) Isolation and Characterization of Eye lens protiens of Bat (Ptoropus Giganteus)	Journal of Biology (International) 7(3)	July, 1995
	ii) Alterations of Carbohydrate Metabolism due to monocrotophos toxicity in the Terestrial snail Cryptoion a Semeragata	Journal of Comparative Animal Physiology (International) 42(5)	Nov. 1995.
	iii) Seasonal LC 50 variation in Paratox exposed freshwater snail Indoplanorbis Exustus.	Marathwada niversity journal of Science Vol.XXV III Sc.20	Dec.95

६) परिषद संमेलन

१. प्रा.कु.एम्.डी.वैद्य	एस्.एन्.डी.टी.कॉलेज		
२. प्रा.बी.पी.जोहरापूरकर	मिरज	अखिल महाराष्ट्र महिला शिक्षण परिषद	१० डिसेंबर ९५
३. प्रा.एस्.एन्.गोसावी	आळंदी	महाराष्ट्र राज्य पक्षीमित्र संमेलन	२३ व २४ डिसेंबर ९५
४. प्रा. आर.के.आगवणे	आळंदी	आळंदी येथील अ.भा.मराठी साहित्य ६९ वे संमेलनात उपस्थिती	१ ते ४ फेब्रुवारी ९६
५. प्रा.बी.एस.माने	मराठी मानसशास्त्र परिषद १० वे अधिवेशन, बारामती	सचिव	१६ ते १८ नोव्हेंबर ९५

७) पुस्तक/लेखप्रकाशन :

१. प्रा.बी.पी.जोहरापूरकर	लेख-कल्पवृक्ष : भारतातील कांही राज्यांचे	अमृत मासिक :	जून १९९५
	पुस्तके १) वृक्ष माझा सखा	स्मिता प्रकाशन पुणे :	नोव्हेंबर ९५
	२) सुंदर सुंदर पक्षी : आकाशाची नक्षी	समाज शिक्षण माला, पुणे :	२० नोव्हेंबर-९५
२. प्रा.के.एम्.जाधव	लेख-विद्यार्थ्यांच्या अभ्यासपद्धती व त्यांना परीक्षेत मिळणाऱ्या गुणांचा अभ्यास	मानसशास्त्र पत्रिका,	नोव्हेंबर-९५
	मानसिक ताणांचे व्यवस्थापन व्यसनासक्ती व व्यसनमुक्ती	मनोविज्ञान विविधा,	जुलै-१९९५
	लेखमाला-मानवी जीवनात योगाचे महत्त्व	मनोविज्ञान विविधा- साप्ताहिक स्फूर्ती, बारामती	जुलै १९९५
३. प्रा.एस्.एन्.गोसावी	नेट व सेट परीक्षेस उपयुक्त ''इये मराठीचिये नगरी'' पुस्तक (प्रा.श्रीमती सीमा नाईक ह्यांचे सहकार्य)	क्रांती प्रकाशन, पुणे-	२४ डिसेंबर ९५.
	अनेक कविता प्रकाशित		
४. प्रा.श्रीमती सीमा नाईक		विविध वाङ्‌मयीन नियतकालिकातून	
	नेट व सेट परीक्षेस उपयुक्त ''इये मराठीचिये नगरी'' पुस्तक (प्रा.एस्.एन्.गोसावी ह्यांचे सहकार्य)	क्रांती प्रकाशन, पुणे -	२४ डिसेंबर ९५
	अनेक कविता प्रकाशित	विविध वाङ्मयीन नियतकालिकातून	
५. प्रा.पी.डी.फरसोले	कविता		
६. प्रा.एम्.बी.कंडारकर	मदन पराजय	बारामती वैभव (साप्ताहिक)	नोव्हेंबर ९५
	पद्म पुराण (जैन रामायण) ३ खंड	पद्म प्रकाशन	जून ९५
		पद्म प्रकाशन	नोव्हेंबर ९५
७. प्रा.आर.डब्ल्यू.जोशी	मुक्त विद्यापीठ शिक्षण पध्दती यशवंतराव चव्हाण मुक्त विद्यापीठ माहितीपूर्ण लेख-	बारामती वैभव	दि. १२ फेब्रुवारी ९६
८. प्रा.व्ही.डी.काकडे	''वनवासी फूल'' ना.वा.टिळक यांचा काव्यसंग्रह	'एक मासिक आपले' अंक १४-१५	ऑगस्ट-सप्टेंबर ९५

८) व्याख्याने

१. प्रा.ए.एस्.पंढरी	म.ए.सो.हायस्कूल, बारामती	गणिताचे स्वरूप व अडचणी १० वी गणित शिक्षकांसाठी मार्गदर्शन शिबीर-उद्घाटक	१७.७.९५
	म.ए.सो.हायस्कूल, बारामती	त्रिकोणमिती	१८.७.९५
	म.ए.सो.हायस्कूल, बारामती	एन्.टी.एस्.विद्यार्थ्यांसाठी मेंटल अँड न्यूमेरिकल ॲबिलिटी	
२. प्रा.कु.एम्.डी.वैद्य	इंग्रजी माध्यम: माध्यमिक शाळा, भवानीनगर	इंग्रजी व्याकरण	२३.१२.९५
३. प्रा.आर.डी.राजदेरकर	एम्.आय.डी.सी.बारामती	पंतप्रधान रोजगार योजने - अंतर्गत ''मार्केटिंग ॲण्ड सेल्समनशिप''	१८.२.९६
४. प्रा.बी.पी.जोहरापूरकर	म.ए.सो.हायस्कूल, बारामती	१० वी-भूगोल :शिक्षकांसाठी आयोजित प्रशिक्षण वर्गात मार्गदर्शन	४.७.९५
५. प्रा.के.एम्.जाधव	१) इंजिनियरिंग कॉलेज, माळेगांव	मंत्र निरोगी मनाचा	११.१२.९५
	२) एस्.टी.डेपो, बारामती	मानवीसंबंध सुधारणा	१९.८.९५
६. प्रा.एस्.एन्.गोसावी	रा.से.योजना शिबीर, कोपरगांव	स्पर्धा परीक्षा-स्वरूप व यशप्राप्ती	१०.११.९५
७. प्रा.ए.बी.भगाटे	न्यू गर्ल्स हायस्कूल, नांदणी (कोल्हापूर)	जवाहरलाल नेहरू जयंती (बालदिन)	१५.११.९६
८. प्रा.डॉ.डी.बी.जगताप	नवमहाराष्ट्र विद्यालय, पणदरे	क्रीडाविषयक धोरण व विद्यार्थ्यांचा सहभाग	१३.१.९६
९. प्रा.सौ.पी.केळकर-प्रभुणे	रा.से.योजना शिबीर, कन्हेरी (शारदाबाई पवार महाविद्यालय तर्फे)	स्त्रिया व राजकारण	२२.११.९५
१०. प्रा.डॉ.एन्.एम्.नारे	स्टाफ ॲकेडेमी	Individual Tax Planning	५.१.९६
११. प्रा.आर.डब्ल्यू.जोशी	म.ए.सो.हायस्कूल, बारामती	१० वी माध्यमिक शिक्षक प्रशिक्षण शिरात तज्ज्ञ मार्गदर्शक	१३.७.९५
	इंस्टि.ऑफ इंजिनियरिंग. माळेगांव	व्यवस्थापकीय अर्थशास्त्र (एम्.बी.ए.साठी)	प्रथम सत्र
१२. प्रा.व्ही.डी.काकडे	रा.से.योजना शिबीर, उंडवडी (क.प.)	भारत व आर्थिक उदारीकरण	९.११.९५
	रा.से.योजना शिबीर, निमसाखर	महिलाविषयक धोरण	२१.११.९५
	रा.से.योजना शिबीर, कन्हेरी	३७० वे कलम आणि काश्मिर	२९.११.९५
१३. प्रा.एम्.डी.भगत	श्री.सिध्देश्वर विद्यालय, कोऱ्हाळे	१० वीच्या विद्यार्थ्यांचा निरोप समारंभ	मार्च ९६

९) शैक्षणिक योग्यतेत वाढ

१. प्रा.कु.एम्.डी.वैद्य	आय्.एम्.डी.आर.बारामती	सी.सी.ए.परीक्षा उत्तीर्ण	१९९५
	अ.भा.संगीत विद्यापीठ	प्रथमा, मध्यमा परीक्षा उत्तीर्ण	१९९५
२. प्रा.ए.व्ही.इंगळे	आय्.एम्.डी.आर.बारामती	डी.सी.ए.परीक्षा उत्तीर्ण	१९९५
३. प्रा.श्रीमती आर.के.सुर्वे	आय्.एम्.डी.आर.बारामती	सी.सी.ए.परीक्षा उत्तीर्ण	१९९५
४. प्रा.डॉ.आर.डी.चौधरी	डॉ. आंबेडकर मराठवाडा विद्यापीठ, औरंगाबाद	पी.एच्.डी.प्रबंधाचे शीर्षक Alteration in some physiological conditions of the Terrestrial snail C. Moussonianus due to Mono - crotophos intoxication	१९९५
५. प्रा.एस्.एन्.गोसावी	पुणे विद्यापीठ,पुणे	''सेट'' परीक्षा उत्तीर्ण (मराठी)	१९९५
६. प्रा.श्रीमती सीमा गोसावी	पुणे विद्यापीठ,पुणे	''सेट'' परीक्षा उत्तीर्ण (मराठी)	१९९५
		सर्टि.कोर्स इन् इंग्लिश	१९९५
७. प्रा.डॉ.डी.बी.जगताप	पुणे विद्यापीठ,पुणे	पीएच्.डी.:प्रबंधाचे शीर्षक : महाराष्ट्रातील ग्रामीण भागातील नागर केंद्राचा उदय : बारामती एक उदाहरण (१८५८ ते १९६०)	सप्टेंबर १९९५
८. प्रा.ए.एस.शिंदे	पुणे विद्यापीठ, पुणे	सेट परीक्षा उत्तीर्ण (हिंदी)	जून-९५
९. प्रा.टी.के.खोत	पुणे विद्यापीठ,पुणे	सेट परीक्षा उत्तीर्ण (संरक्षणशास्त्र)	नोव्हेंबर-९५
१०. प्रा.डॉ.एन्.एम्.नारे	पुणे विद्यापीठ, पुणे	पीएच्.डी.(कॉमर्स) प्रबंध शीर्षक - Functioning of regulated markets in India with special reference of Pune District.	सप्टेंबर-९५
११. प्रा.एम्.आर.साळवे	अमरावती विद्यापीठ	एम्.फिल.(कॉमर्स) लघुप्रबंध शीर्षक - The Economical study of Co-operative Societies rendering various types of services in Baramati Taluka	१९९५
१२. प्रा.पी.बी.घेरे	पुणे विद्यापीठ, पुणे	सेट परीक्षा उत्तीर्ण (मराठी)	ऑगस्ट-९५

१०) इतर

१. प्रा.ए.एस.पंढरी	एम्.एच्.आर.डी.दिल्ली	राजस्थान व गुजरात राज्यात डी.आर.यू इव्हॅल्युशनसाठी निवड	
२. प्रा.बी.पी.जोहरापूरकर	बालभारती पुणे मुक्त विद्यापीठ, नाशिक	८ वी भूगोल पुस्तक परीक्षण शिबिरात सहभाग	
३. प्रा.डॉ.आर.डी.चौधरी	Fellow of The Academy of Zoology (International Organisation of Zoologist) Life Membership of	i) Indian Science Congress Association Calcutta ii) National Academy of Sciences, Allahabad iii) Indian Society of Comparative Animal Physiology, Tirupati	
४. प्रा.एस.एन.गोसावी	महाराष्ट्र कलामंच, पांथर्डी	राज्यपातळीवरील काव्यस्पर्धेत प्रथम क्रमांकाचे पारितोषिक	
५. प्रा.सौ.पी.केळकर-प्रभुणे	लोकन्यायालय, बारामती रेल्वे सल्लागार समिती बारामती बाल न्यायालय (रिमांड होम), बारामती	पॅनल जज सदस्य	७-१-९६ ७-१-९६
६. प्रा.डॉ.एच्.आर.कुलकर्णी	पुणे जिल्हा शिक्षण संस्थेच्या सेवकांचे विज्ञान प्रदर्शन, निमगांव केतकी	परीक्षक	२३.२.९६
७. प्रा.एस.एन्.पाटील	७ वे लोकन्यायालय, बारामती	पॅनल जज्ञ	७.१.९६
८. प्रा.एम.बी.कंडारकर	मसाप १० वे अधिवेशन, बारामती ९ वे मराठी जैनसाहित्य संमेलन, फलटण	स्मरणिकेच्या मुद्रणकार्यात सहयोग स्मरणिका संपादन	२६ व २७ मे ९५
९. प्रा.पी.जी.मेहर	पुणे विद्यापीठ, पुणे	यूजीसी तर्फे पीएच डी. साठी टीचर फेलोशिप मिळाली.	
१०. प्रा. डॉ.डी.बी. जगताप	पुणे विद्यापीठ, पुणे	'इतिहास' विषयासाठी रिसर्च गाईड म्हणून मान्यता	

★ ★ ★ ★

आमचे विलास शहा आणि विमलचंद गांधी

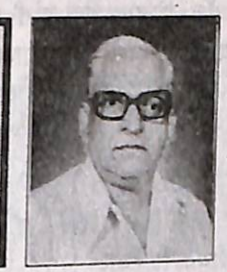

डॉ.वर्धमान कोठारी
सचिव
अनेकान्त एज्यु.सोसायटी
बारामती

आज महाविद्यालयात शिकत असलेला विद्यार्थी व संस्थाचालक या दोघांमध्ये झालेला संवाद बराच उद्बोधक व वास्तव परिस्थितीची जाणीव करून देणारा होईल.

चालक : विद्यार्थी वर्ग असे अशोभनीय वर्तन का करतो ? अशा रितीने आपण या स्वतंत्र भारताचे चांगले नागरिक म्हणून घेऊ शकाल का ? कांही चांगले आदर्श पुढे ठेवा.

विद्यार्थी : तुमच्या वेळेस जे आदर्श होते ते आजच्या समाजात दिसतात का ? आमच्या समोर राजकीय हेवेदावे करणारे, समाजाची मालमत्ता आपलीच समजणारे - प्रसंगी स्वार्थासाठी समाजाची हानी करणारे, भ्रष्टाचारांनी बरबटलेले असेच लोक आहेत. तेव्हा विद्यार्थी वर्ग अशा आदर्शापासून दुसरे कसे काय शिकणार ?

वरील संवादाला अनुसरून दोन व्यक्तींचा आपल्याला परिचय करून देत आहे की, ज्यामध्ये समाजाने व्यक्तीच्या चांगल्या कार्याचे ऋण मान्य केले आहे.

ॲडव्होकेट विलास गौतमचंद शहा (सोलापूर)

आपल्या अनेकान्त एज्युकेशन सोसायटीच्या स्थापनेपासूनचे गव्हर्निंग कौन्सिलचे सदस्य ॲडव्होकेट श्री.विलास गौतमचंद शहा (माढेकर) यांनी आपल्या जीवनाचा 'अमृतोत्सव' पूर्ण केला आहे आणि त्यांच्या सामाजिक - राजकीय व शैक्षणिक सेवेची समाजाने जाणीवपूर्वक दखल घेऊन त्यांचा उचित गौरव - सन्मान करून सेवेला प्रतिष्ठा मिळवून दिली आहे.

एक सच्चे गांधीवादी विचारवंत, निष्णात कायदे-पंडित, मराठी साहित्याचे रसिक-गुणग्राहक, समाजसेवा, क्रीडा व शिक्षण क्षेत्रात जास्तीतजास्त योगदान देणारी अशी ही व्यक्ती म्हणजे आजच्या समाजाला व तरुण पिढीला लाभलेली अमोल देणगीच आहे.

अत्यंत प्रतिकूल परिस्थिती मध्ये स्वतःचे शिक्षण पूर्ण करून सोलापूर जिल्ह्यात नांव लौकिक संपादन केलेले ते एक तत्त्वनिष्ठ कायदेपंडित आहेत. पैशाशिवाय कोणतेच काम होत नसणाऱ्या या आजच्या जगात त्यांचा वकिली व्यवसायातील आदर्श म्हणजे एक दीपस्तंभच ठरावा. परगांवी जावयाचे असल्यास अशिलाला वाहनाची मागणी करणारे आजचे वकील व आपल्या अशिलासाठी जीवनातील अर्धे आयुष्य एस.टी. प्रवासात घालविणारे ॲडव्होकेट श्री. विलास शहा यांची तुलनाच अशक्य आहे. तत्त्वासाठी त्यांस वेळ प्रसंगी वकील फी न घेता अन्यायाविरुद्ध जिद्दीने लढा देऊन विजय संपादन करून दिला आहे. ज्यांचे वकीलपत्र स्वीकारावयाचे त्यांचे निष्ठेने व अविश्रांत श्रम घेऊन काम करावयाचे हाच त्यांचा बाणा आहे. पुणे विद्यापीठ व त्यानंतर शिवाजी विद्यापीठात कायदेशीर बाबीबाबत त्यांचा शब्द शेवटचा म्हणून मानला जात असे. शिवाजी विद्यापीठ नावारूपाला आणण्यात श्री. विलास शहा व स्व.प्राचार्य जी.के.पाटील ह्यांचा फार मोठा सहभाग होता. शिवाय अनेकान्त एज्युकेशन सोसायटी व ऐलक पन्नालाल दिगंबर जैन पाठशाला सोलापूर चे विश्वस्त व त्या पाठशाळेतर्फे चालविण्यात येणाऱ्या संस्थांमध्ये त्याचा सिंहाचा वाटा आहे. त्यांच्याबरोबर श्री. भाऊसाहेब गांधी, श्री. विमलचंद गांधी, स्व.आनंद कोठारी व स्व.प्राचार्य जी के. पाटील यांचे अथक परिश्रम त्या संस्था आदर्श संस्था म्हणून मान्यता पावण्यास कारणीभूत आहेत. तसेच स्व.फुलचंदजी गांधी व स्व.प्राचार्य जी. के पाटील यांना उचित सहकारी करून अनेकान्त एज्युकेशन

सोसायटी स्थापन केली. ॲड. विलास शहा यांनी या संस्थेतर्फे बारामती व जयसिंगपूर येथे महाविद्यालये स्थापन करण्यात व त्यांना उचित मार्गदर्शन करण्यात आजही तरुणांना लाजवील इतक्या उत्साहाने सहकार्य व मार्गदर्शन करीत आहेत.

संसारात पत्नीने अर्ध्यावर साथ - सोबत केल्यावर घरची सर्व जबाबदारी स्वीकारून त्यांनी मुलांना मातेची आठवण येऊ दिली नाही. श्री. विलास शहा यांचा मित्रपरिवार फार मोठा आहे. शिवाय तो त्यांच्यासारखाच रसिक साहित्यप्रेमी व सेवापरायण आहे.

ॲडव्होकेट विलास शहा यांच्या सारखे अनुभवी जाणकार शिक्षण तज्ज्ञ व सामाजिक बांधिलकी मानणारे आमच्या संस्थेचे सदस्य आहेत ही आमच्या दृष्टीने गौरवाची बाब असून ते आमचे दीपस्तंभच आहेत.

ॲडव्होकेट विलास शहा यांचे भावी आयुष्य सुख समाधान-शांति आणि उत्तम आरोग्याचे असावे. त्यांना दीर्घायुष्य लाभावे व त्यांच्या शताब्दी समारोह पाहण्याचा भाग्य आम्हाला लाभावे ही अपेक्षा.

❑ ❑ ❑

श्री.विमलचंद माणिकचंद गांधी (सोलापूर)

पूर्वीच्या हैद्राबाद संस्थानातील धाराशिव (उस्मानाबाद) येथील प्रसिद्ध ''गांधी'' घराणे सामाजिक-राजकीय व धार्मिक कार्यात अत्यंत अग्रेसर होते.त्या घराण्यात अनेक कर्तृत्ववान नररत्ने जन्माला आली. त्यापैकी एक व्यक्ती श्री. विमलचंद माणिकचंद गांधी हे होत, त्यांनी आपल्या घराण्याच्या उच्च परंपरांचा वारसा हैद्राबाद मुक्तीचळवळ, काँग्रेस अध्यक्ष, मुरुम दत्तक खेडे इ. माध्यमाद्वारा चालविला. स्व.फुलचंद गांधी यांच्या समर्थ नेतृत्व-मार्गदर्शनाखाली सोलापुरात शैक्षणिक -सामाजिक, धार्मिक कार्य तन-मन-धनाने करून नावलौकिक प्राप्त करून घेतला आहे.

स्व.फुलचंद गांधी यांच्या नंतर स्व.नवीनचंद गांधी व श्री. विमलचंद गांधी या दोघांनी स्व.फुलचंद

गांधी यांनी लावलेल्या रोपट्याचा वटवृक्ष करण्यात त्या संस्थाना स्थैर्य देऊन वाढ व प्रगती करण्यात अपार मोलाचे सहकार्य केले आहे. श्री. भाऊसाहेब गांधी, श्री. विलास शहा, व श्री. विमलचंद गांधी या त्रिमूर्तींनी जे कार्य हाती घेतले ते उत्तमरितीने पार पाडले आहे. त्यांना स्व.लालचंद हिराचंद यांचे अमोल सहकार्य प्रेरणा मिळाली होती.

धर्मपत्नीच्या अपघाती निधनानंतर एखाद्या व्रतिका सारखे राहून कौटुंबिक जबाबदारी कर्तव्यभावनेने मुलांना मातृ-पितृ प्रेम देऊन स्वतःची जबाबदारी समर्थपणे पार पाडली.

आमच्या अनेकान्त एज्युकेशन सोसायटी व ऐलक पन्नालाल दिगंबर जैन पाठशाला सोलापूर यांच्या स्थापनेपासून गव्हर्निंग कौन्सिलचे सदस्य म्हणून या संस्थांच्या स्थैर्यात, वाढीत व नावलौकिकात त्यांच्या मार्गदर्शनाने सहकार्याने भर घातली आहे.श्री.विमलचंद गांधी सारख्या व्यक्ती म्हणजे आमच्या दृष्टीने केवळ भूषण नसून एक दीपस्तंभ आहेत.

श्री. विमलचंद गांधी यांच्या ''अशीतिपूर्ती''च्या निमित्ताने त्यांना भावी आयुष्य सुख-शांती व उत्तम आरोग्य लाभावे व त्यांचा शताब्दी समारोह पाहण्याचे भाग्य आम्हाला लाभावे हीच अपेक्षा.

❑ ❑ ❑ ❑

महाविद्यालयाचा ''कृती कार्यक्रम'' व त्याची अंमलबजावणी (शैक्षणिक नियोजन)

शं.भा.चान्देकर
शिक्षण सहसंचालक,
(उच्च शिक्षण), पुणे.

''राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण - १९८६'' मध्ये उच्च शिक्षणाची भूमिका व आशय विशद केले आहेत. या संदर्भात काही मार्गदर्शक तत्त्वे विचारात घेऊन प्रत्येक महाविद्यालयाने आपला कृतीकार्यक्रम तयार करून तो अमलात आणावा अशी अपेक्षा आहे. राष्ट्रीय पुनर्निर्माणाच्या या कार्यक्रमात प्रत्येक महाविद्यालयाचे योगदान त्याच्या परिपक्व शैक्षणिक नेतृत्वातून सिद्ध होणार आहे. हे आव्हान प्रत्येक महाविद्यालय समर्थपणे स्वीकारेल असा मला विश्वास वाटतो.

''राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण - १९८६'' नुसार महाविद्यालयाच्या कृती कार्यक्रमाच्या रूपरेषेचे चार भाग पडतात.

१. शैक्षणिक नियोजन — २. शैक्षणिक व्यवस्थापन
३. कार्यालयीन प्रशासन — ४. सेवानिवृत्ती वेतन, सेवाखंड व भविष्य निर्वाह निधी.

या लेखात शैक्षणिक नियोजनाचा थोडक्यात उहापोह केला आहे.

''राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण - १९८६'' नुसार उच्च शिक्षणासाठी भूमिका पुढील प्रमाणे आहे. ''उच्च शिक्षणामुळे सामाजिक, आर्थिक, सांस्कृतिक आणि आध्यात्मिक समस्यांचे चिंतन करण्याची प्रवृत्ती निर्माण होते. त्यातील विशेष ज्ञान व कौशल्ये यांच्या प्रसारामुळे राष्ट्राच्या प्रगतीसही हातभार लागतो.राष्ट्राची अस्मिता जोपासण्यासाठी त्याचा उपयोग होतो.उच्च शिक्षण ही शिक्षण प्रणालीच्या शिखरावरील अवस्था असल्याने चांगले शिक्षक तयार करण्याची भूमिका उच्च शिक्षणास पार पाडावी लागते.'' (holistic) दृष्टिकोन

ही भूमिका व राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरणाने स्वीकारलेला शिक्षणाचा समग्र (holistic) दृष्टिकोन समजून घेऊन त्यानुसार शैक्षणिक नियोजन करण्यासाठी खालील पुस्तके अहवाल उपयुक्त आहेत -

१. राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण - १९८६
२. राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण, पुनर्विलोकन अहवाल - १९९०
३. राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण, कृती कार्यक्रम - १९९२
४. भारतीय संविधानातील मूल्ये आणि शिक्षण विषयक तरतूदी.

प्राचार्यांचे संस्थानिहाय नियोजन :-

प्राचार्यांनी संस्थेच्या व्यवस्थापनास विश्वासात घेऊन आपल्या महाविद्यालयाचे संस्थानिहाय नियोजन (दीर्घकालीन व अल्पकालीन) तयार करावे. या नियोजनात भौतिक सुविधा, प्रशासन, व्यवस्थापक, पर्यावरण, परीक्षण, समाजाचा सहभाग इ. प्रमुख घटकांचा समावेश असावा.

प्राध्यापकांचे अध्ययन - अध्यापन प्रक्रियांचे नियोजन :-

राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरणात एकविसाव्या शतकाची आव्हाने कोणती ? कोणत्या समस्या व प्रश्न निर्माण होणार आहेत त्याचा वेध घेऊन प्रश्नांना सामोरी जाणारी, त्या समस्या समर्थपणे सोडविणारी एक समर्थ पिढी शिक्षणातून निर्माण व्हावी अशी अपेक्षा आहे. त्या दृष्टीने सर्व स्तरावरील अभ्यासक्रमात पुढील दहा गाभाभूत घटक (Core Elements) समाविष्ट करण्यात आले आहेत.

१. भारताच्या स्वातंत्र्य चळवळीचा इतिहास
२. भारतीय संविधानात्मक जबाबदाऱ्या
३. राष्ट्रीय अस्मिता जोपासण्यासाठी आवश्यक आशय
४. भारताचा सामाईक सांस्कृतिक वारसा
५. समता, लोकशाही, धर्मनिरपेक्षता
६. स्त्री - पुरुष समानता
७. पर्यावरणाचे परीक्षण
८. सामाजिक अडसरांचे निर्मूलन
९. लहान कुटुंबाचा आदर्श
१०. विज्ञान निष्ठेची रुजवणूक

या घटकांच्या संदर्भात शिक्षणाचा आशय व शैक्षणिक प्रक्रिया यांचा पुनर्विचार करणे क्रमप्राप्त आहे. या घटकांचा आशय विचारात घेऊन प्रत्येक प्राध्यापकाने आपल्या विषयातील पाठ्यक्रमाचे सखोल चिंतन करणे आवश्यक आहे. या चिंतनातून प्रत्येक पाठ्यांश वर्गात शिकवितांना कोणत्या नव्या जाणिवा, संवेदना आणि किमान क्षमता विद्यार्थ्यांमध्ये निर्माण करावयाच्या आहेत, त्यासाठी कोणत्या अध्ययन अनुभूती विद्यार्थ्यांना देणे आवश्यक आहेत, त्यासाठी कोणते तंत्र, पध्दती अवलंबावयाची आहे, कोणती उपलब्ध साधने वापरावयाची आहेत, विविध क्षमतांचे मूल्यमापन कसे करावयाचे आहे, याचे निश्चित स्वरूप प्राध्यापकाला माहीत असणे म्हणजे शैक्षणिक नियोजन होय. हाच दृष्टिकोन समोर ठेवून आपल्या विषयाशी संबंधित अभ्यासपूरक व अभ्यासेतर कार्यक्रमांचे, उपक्रमांचे नियोजन करणे आवश्यक आहे. प्रत्येक प्राध्यापकाने प्रतिवर्षी एक तरी नवा उपक्रम (Innovative Programme) हाती घेऊन त्यात सर्व विद्यार्थ्यांना सहभागी करून घ्यावे.

महाविद्यालय : सामाजिक जीवनाचे केंद्र - (Community Centre)

महाविद्यालय हे सामाजिक जीवनाचे केंद्र बनावे यासाठी खालील कार्यक्रम हाती घेता येतील-

१. ज्या परिसरात महाविद्यालय आहे, त्या परिसराचा इतिहास, भूगोल, निसर्ग, साहित्य, संस्कृती, लोककला, भाषा इ. चे यथार्थ दर्शन घडविणारे प्रकल्प हाती घेणे.
२. १५ ऑगस्ट, २६ जानेवारी इ. राष्ट्रीय सणांच्या दिवशी गावासाठी खेळ, क्रीडा महोत्सव, सांस्कृतिक कार्यक्रम आयोजित करणे.
३. साक्षरता अभियान, कुटुंब कल्याण, व्यसनमुक्ती, ''सर्वांसाठी शिक्षण'', ''सर्वांसाठी आरोग्य'' इ. राष्ट्रीय कार्यक्रमात सक्रिय सहभाग घेणे.
४. ''सुंदर व स्वच्छ महाविद्यालय'', ''सुंदर व स्वच्छ शहर / गाव'' इ. प्रकल्प समाजाच्या सहभागाने यशस्वी करणे.
५. समाज परिवर्तनासाठी विज्ञाननिष्ठ समाजप्रबोधनाचे व्यासपीठ निर्माण करणे.
६. परिसरातील प्रज्ञावान विद्यार्थ्यांचा शोध घेऊन त्यांच्या व्यक्तिमत्व विकासासाठी मार्गदर्शन केंद्र सुरू करणे.
७. माध्यमिक, उच्च माध्यमिक व महाविद्यालयीन विद्यार्थ्यांसाठी व्यवसाय मार्गदर्शन केंद्र सुरू करणे.
८. कॉलेज - स्कूल कॉम्प्लेक्स कार्यक्रमाची अंमलबजावणी करणे.
९. मुलींच्या शिक्षणासाठी ''सावित्रीबाई फुले'' दत्तकपालक योजनेत सहभागी होणे.
१०. परिसरातील अपंग, निराधार, दुर्बल व वंचित घटकांच्या सामाजिक व आर्थिक विकासाचा एखादा विशेष कार्यक्रम हाती घेणे.
११. पर्यावरण मंडळाची स्थापना करून ते कार्यान्वित करणे.

शिक्षण - प्रशिक्षण कार्यक्रम -

महाविद्यालयातील प्राध्यापक प्रबोधिनी (स्टाफ अकॅडेमी) हे एक प्रभावी शैक्षणिक व्यासपीठ बनावे. आठवड्यातून किमान एकदा सोईच्या दिवशी एक-दीड तास शैक्षणिक चर्चा, परिसंवाद, पुस्तक समीक्षण, संशोधनपर लेखांचे परीक्षण इ. स्वरुपात प्रबोधिनीचे काम चालावे. प्रत्येक प्राध्यापकाचा त्यात अपरिहार्यपणे सहभाग असावा. या चर्चेचे थोडक्यात इतिवृत्त लिहून त्याचे रजिस्टर ठेवण्यात यावे.

राज्यशासनाने सुधारित वेतनश्रेणी मंजूर करताना महाविद्यालयीन शिक्षकांना वरिष्ठ श्रेणी व निवड श्रेणी देय होण्यासाठी ३ ते ४ आठवड्यांचे उजळणी वर्ग / उद्‌बोधन वर्ग पूर्ण करण्याची अट घातली आहे. प्रारंभी दोन प्रशिक्षण वर्ग पूर्ण करण्याची मुदत ३१-१२-९३ पर्यंत विहीत करण्यात आली होती. तथापि राज्यातील शिक्षक संस्थेच्या प्रमाणात प्रशिक्षणाच्या सोयी पुरेशा प्रमाणात उपलब्ध नसल्यामुळे ही मुदत वाढविण्यात आली होती. आता शासनाने विद्यापीठीय व महाविद्यालयीन शिक्षकांसाठी सेवांतर्गत प्रशिक्षणाचा धडक कार्यक्रम आयोजित केला असून त्यानुसार पुणे विद्यापीठासाठी प्रत्येक वर्षी १६ सेवांतर्गत प्रशिक्षण वर्ग मंजूर करण्यात आले आहेत. प्रत्येक वर्गात ५० प्रशिक्षणार्थी असतील व हे वर्ग विद्यापीठातील अॅकॅडेमिक स्टाफ कॉलेजमार्फत घेण्यात येतील.

(राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण - १९८६, पुनर्विलोकन समिती अहवाल १९९० आणि कृती कार्यक्रम - १९९२ यांच्या अनुषंगाने मा. श्री. शं. भा. चांदेकर, शिक्षण सहसंचालक, उच्च शिक्षण यांनी तयार केलेल्या महाविद्यालयाच्या कृतीकार्यक्रमाची रूपरेषा मधील भाग-१, शैक्षणिक नियोजनाचा गोषवारा)

★ ★ ★ ★

तृप्ती कॅन्टिन

(तुळजाराम चतुरचंद महाविद्यालय परिसर)

तर्फे हार्दिक शुभेच्छा

❖ ठळक वैशिष्ट्ये ❖

- ❖ तत्पर व विनम्र सेवा
- ❖ उत्तम खाद्यपदार्थ व भोजन
- ❖ चालू शैक्षणिक वर्षापासून भोजनाची मेसची देखील सोय

श्री. मिश्रीलाल बोथरा
संचालक

★ ★ ★ ★

तुळजाराम चतुरचंद महाविद्यालय विद्यार्थी सहकारी ग्राहक भांडार मर्यादित, बारामती

स्थापना : १९८३

नोंदणी क्रमांक : पीएनए / बीएमटी / सीओएनएल / १९६२ / ८३

विद्यार्थ्यांसाठी खास सवलतीच्या दराने स्टेशनरी उपलब्ध केली जाते. महाविद्यालयीन सेवकांसाठी जीवनावश्यक वस्तू योग्य दरात उपलब्ध केल्या जातात

खजिनदार
प्रा. ए. एस्. पंढरी

सचिव
प्रा. एन्. जे. सुबंध

अध्यक्ष
प्रा. बाळासाहेब देशमुख

: संचालक सदस्य :

प्रा. ए. एन्. शेंडगे	प्रा. कु. एस्. डी. वैद्य
प्रा. टी. के. खोत	प्रा. श्रीमती आर. के. सुर्वे
प्रा. ए. जे. आळंदकर	प्रा. डी. एल. पारख
प्रा. बी. एल्. दबडे	प्रा. एल्. ई. पडळकर
श्री. युनुस शेख	

मराठी विभाग

"आपल्या साऱ्यांच्या साहित्यप्रेमाचा, साहित्यविषयक कुतूहलाचा उगम हा सारख्याच प्रकारे झालेला असतो. आजचे साहित्यिक हे कालचे रसिक आहेत, तर आजचे रसिक हे कदाचित् उद्याचे नामवंत साहित्यिक होण्याची शक्यता नाकारता येत नाही. रसिकतेची साधना, जोपासना हा एक आनंदमय प्रवास असतो. हा आनंद आपण इतरांबरोबर वाटून घेत असतो. माझ्या बाबतीत सांगायचे झाले तर, मी लेखक झाले हा माझ्या आयुष्यातला निव्वळ एक योगायोग आहे, पण त्या आधी व त्यासाठी माझी रसिकता लहानपणापासून कशी फुलत गेली, संस्कारित होत गेली, कशी समंजस आणि प्रगल्भ होत राहिली त्याचा अनुभव ही माझी आयुष्यातली मोठी घटना, मोठीच कमाई आहे."

- श्रीमती शांता शेळके
(६९ व्या अ.भा. मराठी साहित्य संमेलनाच्या अध्यक्षीय भाषणातून -)

प्रा. सीताराम गोसावी
(संपादक : मराठी विभाग)

अनुक्रमणिका

✦ गद्य विभाग ✦

१.	ऐसे लेणे पुन्हा न होणे		
२.	वृत्तपत्राद्वारे शिक्षण : एक अभिनव प्रयोग	संजय सागडे	२७
३.	प्रेम	मिलिंद संगई	२९
४.	महात्मा फुले व सामाजिक समता	बाळासाहेब गार्डी	३१
५.	जीवन त्यांना कळले हो !	एल. के. अवसरे	३३
६.	स्पर्धा परीक्षा : काळाची गरज	कु. मनीषा जगताप	३५
७.	गैरसमज	डी. एस. जाधव	३७
८.	स्त्री : एक शक्ती	कु. वर्षा कांबळे	३९
९.	सुख आणि दुःख	कु. शहा एस.एस.	४१
१०.	बारामती ते जम्मू काश्मीर राष्ट्रीय	कु. तिलोत्तमा सोनवणे	४३
	एकात्मता सायकल सफर	एकनाथ देशमाने	४४
११.	देणाऱ्याने देत जावे !	संतोष काळे	
१२.	अंधश्रद्धा : एक सामाजिक कलंक	जगताप एन.व्ही.	४६
१३.	मराठीचा अभ्यास व संशोधन करणारी	कु. जयश्री कांबळे	४७
	अमेरिकन महिला -मॅक्सिन बर्नसन	संजय भिसे	४९
१४.	वडील पिढीला उपदेशाचे चार शब्द	सुरेंद्र गोसावी	
		तुकाराम पाडुळे	५२

✦ पद्य विभाग ✦

१.	पौर्णिमेच्या रात्री	कु. सारिका दोशी	२८
२.	विश्व उभे राहिले !	कु. क्रांती गोसावी	२८
३.	स्मरण	कु. दुर्गा हाडके	३०
४.	चारोळ्या	कु. जाई कदम	३०
५.	परीक्षा	अजित तपस्वी	३२
६.	गरिबांचा संसार	प्रमोद पाटसकर	३२
७.	जीवन	अरुणकुमार घोरपडे	३४
८.	सासर-माहेर	कु. ज्योती देव	३४
९.	क्षण	कु. ज्योती दबडे	३६
१०.	पण ... ?	कु. पल्लवी मेहता	३६
११.	अश्वत्थामा	सुदाम नेवसे	४०
१२.	जीवन	ढोले टी.बी.	४०
१३.	माणुसकी	नितीन सोनवणे	४८
१४.	तू	विजयकुमार चितारे	४८
१५.	काळोख	उमेश रासकर	५१
१६.	ओढ तुझ्या आगमनाची	संजय ढम	५४
१७.	आपण सर्व एक	कु. वंदना लोंढे	५४

''ऐसे लेणे पुन्हा न होणे''

संजय सागडे

एम्.ए. (मराठी) भाग - १

(संतश्रेष्ठ ज्ञानेश्वरांच्या संजीवन समाधी सप्तशताब्दी सोहळा यावर्षी संपन्न होत आहे त्या निमित्त -)

कालानुक्रमे मुकुंदराज विरचित ''विवेकसिंधु'' आद्य ग्रंथ म्हणून मराठी भाषेमध्ये मान्य पावला आहे. या ग्रंथाचा प्रतिपाद्य विषय ''शंकराचार्यांचे अद्वैती तत्त्वज्ञान'' हा आहे. मात्र हे तत्त्वज्ञान सांगत असतांना मुकंदराजांच्या ठायी पाहिजे तेवढा मराठी भाषेचा अभिमान दिसून येत नाही. ब्रह्मज्ञान हे रत्नाप्रमाणे किंवा मधाप्रमाणे असून ज्या मराठीमधून ते सांगितले आहे, ती भाषा मात्र धूळ अथवा रुईचे झाड आहे, असा कवीचा मथितार्थ आहे.

मुकुंदराजानंतर सुमारे शंभर वर्षानंतर ज्ञानदेवांनी संस्कृत गीता ग्रंथावर प्राकृत मराठीमध्ये ज्ञानेश्वरीच्या रूपाने टीका लिहिली. दोन्ही ग्रंथांचा प्रतिपाद्य विषय एक म्हणजेच ''अद्वैती ब्रह्मज्ञानाचा''. हा विषय ज्या भाषेच्या माध्यमातून सांगितला ती भाषादेखील एकच म्हणजे मराठी. ब्रह्मज्ञानासारखा क्लिष्ट विषय व तो सर्वसामान्यांच्या भाषेत कसा मांडता येणार ? अशा प्रकारचा समज तत्कालीन समाजात रूढ होता. अशा प्रकारचे तत्त्वज्ञान या भाषेला पेलणार का ? हा प्रश्न होता. म्हणूनच ज्ञानदेवांनी सहाव्या अध्यायामध्ये स्पष्ट उल्लेख केला की -

''तो अध्याय हा सहावा। वरि साहित्याचिया बरवा।
सांगिजेल म्हणोनि परिसावा। चित्त देऊनी
माझा मऱ्हाटाचि बोलु कौतुके।
परि अमृतातेही पैजा जिंके
ऐसी अक्षरे रसिके। मेळविन''

ज्ञानदेव म्हणतात की, ''माझे हे प्रतिपादन मराठी सारख्या सर्वतोमुखी असणाऱ्या भाषेत आहे. मात्र मी अशा प्रकारे रसयुक्त शब्दरचना करीन की, हीच मराठी अमृतालाही पैज लावून जिंकू शकेल.'' यावरून ज्ञानदेवांच्या ठायी मराठी भाषेविषयी सार्थ आत्मविश्वास आहे, हे स्पष्ट होते. मुकुंदराजांच्या 'विवेकसिंधु' त धुळीच्या पंक्तीला बसणारी मराठी ''ज्ञानेश्वरीमध्ये'' अमृताशी पैज लावण्याचे सामर्थ्य प्राप्त करते. हे सामर्थ्य प्राप्त करून देण्याची शक्ती ज्ञानदेवांचीच आहे, व त्यातूनच त्यांनी मराठीचे श्रेष्ठत्व दाखवून दिले.

रसाधिपती म्हणून शृंगार रस मराठी मध्ये मानला आहे. मात्र या रसराजाच्या ही शिरी पाय देणारा 'शांतरस' ज्ञानदेवांनी मराठीमध्ये निर्माण केला आहे. ज्ञानेश्वरीच्या दहाव्या अध्यायात याचा उल्लेख येतो.

''देशियेचेनि नागरपणे। शांतु शृंगाराते जिणे
तरि ओविया होती लेणे। साहित्यासी।''

अहो, मराठी भाषेतील सौंदर्याने शांतरस हा शृंगाराला जिंकील व मराठीतील या ओव्या अलंकारशास्त्राला भूषणावह होतील. मूळ गीतार्थाच्या प्रवाहामध्ये ज्ञानदेव स्वानुभवाचा प्रवाह मिसळतात. सागराला नदी मिळाल्यानंतर ज्याप्रमाणे दोन्ही एकरूप होतात, त्याप्रमाणे हे दोन्ही प्रवाह एकरूप झाले आहेत व मग तेथे ''येथ अलंकारिले कवणे'' अशा प्रकारे वाचकांची स्थिती होते. गीतेने ज्ञानेश्वरीला शोभा आली आहे, का ज्ञानेश्वरीमुळे गीतेची शोभा वाढली आहे हेच समजत नाही.

श्रीकृष्णाने अर्जुनाला गीता सांगितली ती संस्कृतात, ''अर्जुन हा दैववान पुरुषांचा राजा

असल्याने त्यालाच हा ज्ञानलाभ झाला व इतर या ज्ञानापासून वंचित राहिले.'' आता मात्र हे तत्त्वज्ञान मराठीमध्ये आले आहे, व ज्याला त्याची आवड आहे त्याला ते प्राप्त होऊ शकेल. ज्ञानदेव म्हणतात -१

''एथ अर्जुनचि काय म्हणो पातला।
आजि आवडतयाही
सुकाळु जाहला।
तो गीतार्थु हा आला म्हाठिये।''

ज्ञानदेवानी मराठी भाषेचा उल्लेख ज्ञानेश्वरीमध्ये खूपच ठिकाणी केला आहे. बाराव्या अध्यायाच्या आरंभी ज्ञानदेवांनी श्रीगुरुरूपी मातेचे स्तवन केले आहे आणि या मातेला ''म्हाठियेचा नगरी ब्रह्मविद्येचा सुकाळु'' करण्याविषयी विनविले आहे.

''वाक्यं रसात्मकं काव्यम्'' ही विश्वनाथाची काव्याची व्याख्या आहे. ज्ञानदेवांनीही काव्याची व्याख्या पुढीलप्रमाणे केली आहे -

''वाचे बरवे कवित्व/कवित्वी बरवे रसिकत्व
रसिकत्वी परतत्त्व। स्पर्शु जैसा।

सत्काव्य हे जसे रसात्मक असले पाहिजे तसे परतत्त्वस्पर्श करणारे किंवा जीवाचे रहस्य उलगडून दाखविणारे देखील असावे. अशा प्रकारे ज्ञानदेवानी आपली काव्यविषयक कल्पना प्रकट केली आहे.

ज्ञानदेवांची ही अजोड ग्रंथ रचना साहित्य क्षेत्रात, 'सोनियाची खाण' आहे. ज्ञानेश्वरी म्हणजे मराठी साहित्याच्या अमरवेलीला लाभलेले कधीही न सुकणारे व नित्य नवा परिमल व ज्ञानकण रसिकरूपी भ्रमरांना प्रदान करणारे अमरपुष्प आहे.

शके १२१८ रोजी ज्ञानदेव आळंदी क्षेत्री समाधिस्थ झाले. चालू वर्षी ज्ञानदेवांच्या संजीवन समाधी सोहळ्याचे सप्तशताब्दी वर्ष साजरे होत आहे. संत नामदेवांनी ज्ञानेश्वरीचे श्रेष्ठत्व पुढील अभंगातून व्यक्त केले आहे.

''नामा म्हणे ग्रंथ श्रेष्ठ ज्ञानदेवी
एक तरी ओवी अनुभवावी''

सारा ग्रंथच तत्त्वज्ञानाच्या, दृष्टान्ताच्या आणि काव्यालंकाराच्या दृष्टीने सर्वांग सुंदर आहे. त्याची एक तरी ओवी अनुभवावीच, मराठी सारस्वताच्या दरबारात ''ज्ञानेश्वरी ग्रंथ'' एक अजोड लेणे आहे.

❑ ❑

विश्व उभे राहिले !

निळ्या ढगांची साथ लाभली
चमचम चांदणी कुठेतरी दिसली
सूर्याचा प्रकाश धरेवर पडला
वाऱ्याची मंद झुळूक आली
पाण्याचा थेंब अंगाला झोंबला
आणि म्हणून तर-
हे विश्व उभे राहिले !

कु.क्रांती गोसावी
१२ वी कला

❑ ❑

पौर्णिमेच्या रात्री

पौर्णिमेच्या रात्री
बहर येतो हृदयाला
असीम आनंद होतो या कविमनाला
भावना रूपी कळीचे उमलते फूल
शब्दरूपी अत्तराचा दरवळतो सुगंध
काव्यरूपी लता फोफावते हळूहळू.

सारिका दोशी
११ वी सायन्स

वृत्तपत्रांद्वारे शिक्षण : एक अभिनव प्रयोग

मिलिंद संगई
एम्.कॉम. (द्वितीय वर्ष)

सर्वसामान्य माणसाच्या दैनंदिन जीवनामध्ये वृत्तपत्राचे अनन्यसाधारण महत्त्व आहे. वृत्तपत्रे मग ती कोणत्याही स्तरामधील असोत किंवा भाषेतील, आपल्या जीवनामध्ये त्यांचे अविभाज्य स्थान आहे. आज सर्वचजण वृत्तपत्रे वाचतात असे म्हटले जाते, परंतु ग्रामीण भागातील जनतेमध्ये व महाविद्यालयीन विद्यार्थ्यांमध्ये वृत्तपत्रे वाचण्याचे प्रमाण किती आहे हा संशोधनाचा विषय ठरावा. पालकांचीही यात जबाबदारी नाकारून चालणार नाही. मुलांना अभ्यासासोबतच रोजचे वृत्तपत्र वाचण्यासाठी पालक अजिबात प्रवृत्त करीत नाही ही वस्तुस्थिती आहे. भारतीय शिक्षण हे परीक्षाप्रधान झालेले आहे. खऱ्या अर्थाने शैक्षणिक मूल्यमापन केले जात नाही ही आजच्या शिक्षण पध्दती बद्दलची खरी तक्रार आहे. शिक्षणाचा अर्थ केवळ पदव्या घेणे इथपर्यंत मर्यादित असू नये, अशी सार्वत्रिक अपेक्षा व्यक्त केली जाते. यासाठी काही नवनवीन प्रयोग केल्यास ते अधिक उपयुक्त ठरावेत.

वृत्तपत्रांद्वारे शिक्षण देण्याची एक अभिनव पद्धत मलेशियामध्ये अंमलात आणली गेली होती. त्या संदर्भातील काही लेख वाचण्यात आल्यानंतर पुणे विद्यापीठांतर्गतही अशा प्रकारच्या शिक्षणाची सुरुवात व्हावी, असे मनोमन वाटले, आणि म्हणूनच हाच विषयही मी लेखासाठी निवडला. तेथे या प्रयोगाला "Newspaper In Education' असे नाव देण्यात आले आहे. मलेशियातील एका इंग्रजी वृत्तपत्राने सर्वप्रथम अशा प्रकारचे प्रयोग केले. रोजच्या वर्तमानपत्रातील एखादी बातमी, लेख, स्फुट, छायाचित्र किंवा जाहिरात याची निवड शिक्षकांनी करून त्याचा उपयोग अभ्यासक्रमातील विषय शिकविण्यासाठी करायचा हा या पद्धतीचा मूळ गाभा आहे. एखादी बातमी विद्यार्थ्यांना वाचून दाखवायची, विद्यार्थ्यांचे दोन वेगवेगळे गट पाडून त्यांच्यामध्ये या बातमीच्या अनुषंगाने चर्चा घडवून आणायची, त्या बातमीचा सांगोपांग विचार करण्यास मुलांना प्रवृत्त करावयाचे. वृत्तपत्रातील अग्रलेख वाचण्यास सांगून त्याचा थोडक्यात सार करणे, भावशैली, उपमा, ऐतिहासिक संदर्भ, रसग्रहण, व्याकरण इत्यादी अनेक गोष्टी मुलांना सहजासहजी शिकविता येतात. ''शिकणे आणि शिकवणे'' या प्रक्रियेतील गोडी वाढविणे, शाळेतील वर्ग आणि बाहेरचे जग यांच्यामधील अंतर कमी करणे, शिक्षणातील आनंद वृद्धिंगत करणे हा या योजनेमागील मूळ हेतू आहे. वृत्तपत्रे ही त्याच्या किंमतीपेक्षा कितीतरी अधिक प्रमाणात ज्ञान उपलब्ध करून देतात. पाठ्यपुस्तकातील माहिती किंवा संदर्भ हे कालबाह्य झालेले असतात, परंतु वृत्तपत्रे मात्र अगदी ताजीतवानी असतात. या योजनेद्वारे वर्तमानपत्र हे पूरक पाठ्यपुस्तक म्हणून वापरावे असे सूचित करण्यात आले आहे. आपल्या सभोवताली घडणाऱ्या घटना कळत नकळत शिकत राहिल्यामुळे मुलांची प्रगल्भता वाढते. वृत्तपत्रामध्ये असणाऱ्या भरपूर माहितीमुळे वृत्तपत्राला ''दैनंदिन ज्ञानभांडार'' असेच संबोधले जाते. मुलांना पुस्तकातील ठोकळेबाज उदाहरणे देण्यापेक्षा वृत्तपत्रातील जाहिरातींचा आधार घेऊन जर गणित शिकविले किंवा संदर्भ दिला तर मुले ते लवकर आत्मसात करतात. मुलांचे शब्दभांडार वाढविण्यासाठी, व्याकरण सुधारण्यासाठी, विचार जागृत करण्यासाठी

वृत्तपत्रांइतके प्रभावी साधन दुसरे कोणतेही नाही. राज्यशास्त्र, अर्थशास्त्र, समाजशास्त्र, मानसशास्त्र इ.विषयांचा अभ्यास करणाऱ्या भौतिक,जीव, रसायन, सूक्ष्मजीव इ. शास्त्र शिकणाऱ्या विद्यार्थ्यांच्या दृष्टीने वर्तमानपत्रे वाचणे ही एक गरज आहे. ''वृत्तपत्रांद्वारे शिक्षण'' या उपक्रमाची जी काही महत्त्वाची उद्दिष्टे होती, त्यामध्ये विद्यार्थ्यात वाचनाची आवड निर्माण करणे, सामान्यज्ञान वाढवून त्यांना सभोवतालच्या परिस्थितीबाबत जागरूक बनविणे, भविष्यकाळातील वृत्तपत्रवाचक तयार करणे आणि सर्वात महत्त्वाचे म्हणजे, ''शिकणे आणि शिकविणे'', या प्रक्रियेतील गोडी वाढविणे.

पाश्चात्य राष्ट्रांमधून जवळपास ६०० ठिकाणी असे उपक्रम सुरू आहेत व ते दिवसेंदिवस खूपच लोकप्रिय झालेले आहेत. एखादी बातमी मुलांसमोर देऊन त्या बातमीची विविधांगाने चर्चा करणे, प्रश्नोत्तरे इत्यादीमुळे मुलांना तो विषय अधिक चांगला समजतो. सध्याचे शिक्षण हे पूर्णपणे परीक्षाप्रधान आहे. टी.व्ही. चे आक्रमण वाचनाच्या गोडीवर परिणाम करू पहातेय, अशा परिस्थितीमध्ये भारतातील सर्वोत्कृष्ट विद्यापीठांपैकी एक मानल्या जात असणाऱ्या पुणे विद्यापीठामध्ये ''वृत्तपत्रांद्वारे शिक्षण'' हा एक अभिनव प्रयोग करून पाहण्यास हरकत नाही, अशी एक अपेक्षा बाळगून हा लेख लिहिला आहे. आजची शिक्षणपद्धती निव्वळ पदव्या शिक्षणाला अधिकाधिक जीवनाभिमुख करण्यासाठी वरील पद्धतीचा प्रयोग करण्यास सुरुवात करायला हवी.

❑ ❑ ❑ ❑

स्मरण

स्पर्शात त्या सुखाच्या
मी अंतरी सुखावले...
भेट ती शरद चांदण्यातील स्मरता
मी धुंद वेडी होते
ती पहिलीच भेट होती
धुंदपणे नभी पक्षी गात होते
ओठ कापरे, नजर बावरी
आठवता हे मी होते लाजरी
भाव मनीचे मनात राहिले
अक्षर न बोलता!
नयन काही बोलले!

कु.दुर्गा हाडके
तृतीय वर्ष कला

❑ ❑ ❑

चारोळ्या

मला तुझी दया नाही
मैत्री हवी होती
एका सुंदर माणसाची
फक्त सोबत हवी होती.

तुझ्या अशा वागण्याचा,
एकदा जाब विचारणार आहे.
कारण तुझ्याकडे उत्तर नाही,
हे मला पक्कं ठाऊक आहे.

कधी कधी उगाचच वाटतं,
मी खूप मोठी चूक केली
तुझ्याबद्दल वाटणारी आपुलकी,
मी स्पष्टपणे व्यक्त केली.

माणसाला कधी कधी उगाचच,
हसावं लागतं
मनातलं सारं दुःख लपवून
जगावं लागतं.

मैत्री या शब्दाचा अर्थ,
जेव्हा मन शोधू लागतं.
तेव्हा नकळत माझ्याकडून,
तुझंच चित्र काढलं जातं.

कु.जाई कदम, द्वितीय वर्ष कला

प्रेम

बाळासाहेब गार्डी
तृतीय वर्ष कला

प्रेम हा शब्द इतका व्यापक आहे की त्याची हुबेहूब व्याख्या करणेही शक्य होत नाही. कारण प्रेम हे कोणत्याही स्वरूपाचे असू शकते. प्रेमाला कोणत्याही प्रकारच्या मर्यादा किंवा बंधने नसतात. प्रेम कोणावरही करता येते. जसे एखाद्या तरुणाचे तरुणीवर असते, किंवा आईचे आपल्या मुलांवर असते. त्याचप्रमाणे एखाद्या व्यक्तीचे निसर्गावरही प्रेम असू शकते. प्रेम कोणा एकाच व्यक्तीवर करावे असेही नसते. प्रेम कोणाच्या सांगण्यावरून किंवा करायचे म्हणून केले जात नाही. प्रेम ही अशी गोष्ट आहे की ती आपोआप होत असते.

प्रेम म्हटलं की तरुण आणि तरुणी यांचे असणारे संबंध असे सरधोपटपणे समजले जाते. केवळ दोन शरीर एकत्र येणे म्हणजे प्रेम नव्हे. तर दोन मने एकत्र येणे म्हणजेच प्रेम होय. प्रेम ही संकल्पना इतकी नाजूक आहे की ती उच्चारताना देखील नाजुकपणे उच्चारली जाते. एखाद्या नाजूक फुलावरील दवबिंदू अलगदपणे चुंबून घ्यावा, त्याप्रमाणे कोमलतेने वापरला जाणारा शब्द म्हणजे प्रेम होय. वि.स. खांडेकरांच्या भाषेत सांगायचे तर'' वासनेला जेव्हा प्रीतीची अजोड साथ मिळते, तेव्हाच प्रीती ही अमृतवेल बनते.''

प्रेम हा शब्द आज इतका बोथट आणि गुळगुळीत झाला आहे की तो आपल्याला पावलोपावली ऐकायला मिळतो आहे. प्रेम या शब्दातील कोमलता, माधुर्य पूर्णपणे नष्ट झाले आहे. प्रेम या शब्दाचा अर्थ पूर्णपणे बदलून गेला आहे. आज प्रेम या शब्दालाच 'लफडं'' अशी संज्ञा देऊन प्रेम या शब्दाचा अपमान केला जात आहे. आज लहान मुलेही ज्यांना आई-वडीलांचे प्रेम कसे असते हे कळत नाही, मात्र तरुण-तरुणींचं ''लफडं'' फेम प्रेम लगेच समजते.

प्रेम या शब्दाच्या अधोगतीला केवळ तरुण आणि तरुणीच कारणीभूत आहेत असे नव्हे, तर तुमचा आमचा मिळून बनलेला समाजही बऱ्याच प्रमाणात कारणीभूत आहे. कारण आपल्या समाजाने कोणत्याही प्रेमिकांच्या प्रेमाचा स्वीकार तर सोडाच पण त्यांना अत्यंत निर्दयीपणे छळलेले दिसून येते. एखाद्या गोष्टीला चांगले म्हणायचे नसेल तर म्हणून नये, पण वाईटही म्हणू नये. परंतु याच्या उलट आमच्या समाजाने प्रेमाला चांगले कधी मानलेले आठवत नाही. मात्र वाईट उद्गार काढलेले रोज ऐकायला मिळतात. त्यामुळे प्रेमासारखा स्वच्छ, सुंदर शब्द दिवसेंदिवस अधोगतीला जास्तच घट्ट आवळताना दिसून येतो आहे.

प्रेम ही संकल्पना आज इतकी स्वस्त झाली आहे की तिचा उच्चार घराघरातून, रस्त्या-रस्त्यावर सर्रासपणे आढळतो आहे. त्यात चित्रपटांनी आणखी प्रेमाचा बाजार मांडला आहे. परंतु अशाच एका चित्रपटातील एक गीत मला आठवते,

''आज कल करते हैं आशिक,
आशिकी एक रात की.''

या गीताप्रमाणे आजकालचे तरुण तरुणी प्रेम करताना दिसत आहेत.

पूर्वी प्रेम करताना, थोडक्यात प्रेम होताना, त्या व्यक्तीच्या कलागुणांवर, स्वभावावर दुसरी व्यक्ती फिदा होत असे व पुढे त्याचे प्रेमात रुपांतर होत असे. आज मात्र ज्या तरुणांकडे पैसा आहे, मग तो दिसायला किंवा कर्तृत्वाने कसा का असेना

अशा तरुणांकडे मुली रांगा लावतील. तीच गोष्ट मुलांच्याही बाबतीत होते आहे. प्रेम एकमेकांवर केले जात नाही तर ते आपोआप होत असते. मात्र आज तेच प्रेम पैशाच्या जोरावर विकत घेतले जाते आहे.

प्रेम ही त्यागाच्या शिडीवर उभी राहिलेली इमारत आहे. प्रेम करण्याअगोदर त्या व्यक्तींवर विश्वास ठेवायला शिकले पाहिजे. त्याचप्रमाणे त्याग करण्यास शिकले पाहिजे. कारण प्रेम आणि त्याग या एकाच नाण्याच्या दोन बाजू आहेत.

❑ ❑ ❑ ❑

परीक्षा

बारावीत आलो आणि चक्रावून गेलो.
उपदेशा उपदेशाने थक्कच झालो.

घरात आई बाबा आणि कॉलेजमध्ये सर
सर्वांचे म्हणणे सतत अभ्यास कर.

मॅथ्सचे प्रॉब्लेम्स घेतले सोडवायला
डोकं लागलं ठणठण करायला

फिजिक्समध्ये फॉर्म्युले असले,
जे मला कधीच नाही जमले.

केमिस्ट्री तर कळतच नाही.
कुठलाच बॉन्ड जुळत नाही.

बायॉलॉजी केव्हा संपले,
ते तर कधी नाही उमगले.

मराठी, इंग्रजी जरा बऱ्या वाटतात भाषा,
पास होण्याची वाटते थोडी आशा.

अशी ही परीक्षा,
होईल का हिला बंद होण्याची शिक्षा ?

अजित तपस्वी
११ वी विज्ञान

❑ ❑ ❑

गरीबांचा संसार

असाच असतो जगात देवा
गरीबांचा संसार....
तळहातावर शिळी भाकरी
ती ही परंतु मिळे अपुरी
आणि भेटते ऐन दुपारी
पोटातील अंगार
असाच असतो जगात देवा
गरीबांचा संसार

जन्मभरीचा हा दरवेशी
मुले-लेकरे घरी उपाशी
नित्य जाळिते एकच चिंता
पोटाची अनिवार
असाच असतो जगात देवा
गरीबांचा संसार

उघड्यावरती जीवन जगणे
चंद्र कधी चांदणे पसरतो
तेलावाचून कधी दिसतेसे
झोपडीत अंधार
असाच असतो जगात देवा
गरीबांचा संसार.

प्रमोद पाटसकर,
तृतीय वर्ष कला

❑ ❑ ❑

महात्मा फुले व सामाजिक समता

लतेश अवसरे
एम.ए.(इतिहास)

महात्मा ज्योतिबा फुले हे भारताच्या इतिहासातील एक महान आश्चर्य आहे. महाराष्ट्रातील ज्योतिबा फुले हे या देशातील पहिलेच असे महामानव आहेत की त्यांनी समाजातील विषमतेविरुद्ध, स्त्रियांच्या गुलामगिरी विरुद्ध लढा दिला. उक्ती व कृती यामध्ये एकवाक्यता असलेले ते एक मानवतावादी समाजसेवक होते. त्यांनी समतेच्या तत्त्वांचा पुरस्कार करून आयुष्यभर समाजातील विषमतेवर टीका केली. रुढी परंपरा यामध्ये अडकून पडलेल्या समाजातील दोष दाखवून उच्चवर्णीयांकडून इतरांची होणारी पिळवणूक बंद करण्यासाठी त्यांनी लढा दिला. धर्म व जातीच्या शृंखला तोडणारे ज्योतिबा हे निधर्मी होते. धर्म की माणूस यात त्यांनी केवळ माणसाची निवड केली.

रुढी, परंपरा यांनी स्त्रियांना मुक्या जनावराप्रमाणे जीवन दिले होते. त्याकाळी समाजातील एक व अविभाज्य घटक म्हणून ज्योतिबांनी सर्वप्रथम त्यांचा विचार केला. ज्योतिबांची स्त्री मुक्तीची प्रेरणा अनेक प्रांतात उभी राहिली. स्त्री वर्गाला आत्मतेज देण्यासाठी व तिची अस्मिता जागी करण्यासाठी त्यांनी मुलींची पहिली शाळा पुण्यात इ. स. १८४८ साली सुरू केली. शिक्षक मिळत नसत, म्हणून त्यांनी स्वत:ची पत्नी सावित्रीबाईंना शिकवून शिक्षिका बनविले. त्यासाठी त्यांनी वडिलांशी, समाजाशी संघर्ष करून त्यांना आपल्या कार्यात मदत म्हणून घेतले. बहुजन समाजाच्या शिक्षणासाठीही ज्योतिबांनी सरकारशी लढा दिला व खऱ्या अर्थाने स्त्री पुरुष समानता आपल्या कृतीने समाजाला दाखवून दिली. आपल्या समाज व्यवस्थेत कवीच्या कल्पनेप्रमाणे स्त्री कधीच सहचरी झाली नाही. ती नेहमीच पराधीन राहिली. पण ज्योतिबांनीच तिला प्रतिष्ठा दिली.

त्याकाळी समाजात बालविवाहासारख्या अनिष्ट रुढी होत्या. विधवा विवाहाची कल्पना समाजाला मान्य नव्हती. विधवांचे सक्तीने केशवपन केले जात असे. ज्योतिबांनी या प्रथेशी लढा दिला. अशा प्रकारचे केशवपन न करण्याचे आवाहन त्यांनी नापीतांना केले त्याला प्रतिसाद मिळाला. वाट चुकलेल्या व विधवा स्त्रियांसाठी त्यांनी आपल्या घरात प्रसूतिगृह चालविले व अनाथ बालकांचे पालन-पोषण केले. विधवा विवाहास चालना दिली. सामाजिक सुधारणा करण्यासाठी त्यांनी १८७३ मध्ये पुण्यात सत्यशोधक समाजाची स्थापना केली. त्याचे ते पहिले अध्यक्ष होते. त्यांनी ईश्वराची कल्पना मांडली. ''ईश्वर एकच असून तो निर्गुण व निराकार असल्याचे सांगितले. या सत्यशोधक समाजाने नेहमीच पुनर्जन्माचा विरोध केला. सर्व माणसे एकाच ईश्वराची लेकरे असून ईश्वराच्या प्राप्तीसाठी मध्यस्थीची गरज नाही अशी मते मांडून त्यांनी पिळवणूक करणाऱ्या पुरोहित वर्गाविरुद्ध लढा दिला व मानवधर्माचा प्रसार केला.

शेतकऱ्यांचे दारिद्र्य व अज्ञान नष्ट करण्यासाठी त्यांनी ''शेतकऱ्यांचा आसूड'' या आपल्या ग्रंथात त्यांना खालील प्रमाणे विद्येचे महत्त्व पटवून दिले.

विद्येविना मती गेली । मती विना नीती गेली ।
नीती विना गती गेली । गती विना वित्त गेले ।
वित्ताविना शूद्र खचले ।
इतके अनर्थ एका अविद्येने केले ॥

शेतकऱ्यांच्या प्रश्नांना वाचा फोडणारे व त्यांची गाऱ्हाणी सरकारपुढे मांडणारे ज्योतिबा हे पहिलेच महाराष्ट्रातील विचारवंत आहेत. त्यांनी शेतीमालाच्या विक्रीसाठी पेढी स्थापन केली. जुलमी सावकारांविरुद्ध लढा दिला. शेतकऱ्यांसाठी लढणारे ते पहिलेच समाजसेवक होत.

रुढी व परंपरा यांच्याखाली जखडलेल्या शूद्रातिशूद्रासाठी त्यांनी लढा दिला. त्यातील दोष दाखवून समाजातील उच्चवर्णीयांकडून होणारी पिळवणूक व त्यांची मक्तेदारी यावर आघात केला. त्याकाळी उच्चवर्णीय, शूद्रातिशूद्रांची सावलीही विटाळ मानत. त्यांचे दर्शन अशुभ मानत. त्यांना उच्चवर्णीयांनी पाण्यासाठी विहिरी बंद केल्या तेव्हा ज्योतिबांनी आपली विहीर या सर्वांसाठी खुली केली.

समाजातील विषमता, स्त्री-शिक्षण, बाल-विवाहबंदी, केशवपनबंदी, विधवाविवाह चालना, शेतकऱ्यांचे प्रश्न, शूद्रातिशूद्रांचा लढा हे त्यांनी केलेले कार्य थोर आहे. त्यांनी स्वतः एका विधवा महिलेच्या ''यशवंत'' नावाच्या मुलाला दत्तक घेऊन उक्ती व कृती यामधील एकवाक्यता सिद्ध करून दाखविली. या सर्व लढ्यासाठी त्यांनी नेहमीच समता, स्वातंत्र्य व बंधुत्व याचा स्वीकार केला त्यामुळेच ते सर्व समाजसुधारकात अग्रणी ठरतात. यावरून त्यांना दिलेली ''महात्मा'' ही पदवी सार्थ आहे, असे दिसते.

□ □ □ □

सासर-माहेर

मन जडे मायघरी
चित्त ओढे त्या सासरी
एक पाऊल पुढती
एक राहील मागुती
मागे श्रावणाचे बन
पुढे वासंतिक गान
मागे माऊलीचे वेड
पुढे अनामिक ओढ
माझ्या माहेराची वाट
तिथे अमृताचे पाट
माझ्या सासरची वेस
तिथे अत्तराचे श्वास
जीव मागे रेंगाळतो
भाव पुढे झेपावतो
सासर-माहेर यांची
ऐसी चाले रस्सीखेच.

कु.ज्योती देव
तृतीय वर्ष कला

□ □ □

जीवन

कोऱ्या करकरीत पानावर
निळ्या काळ्या शाईने
एखादं दुसरं काव्य
सुंदर अक्षरात लिहावं
कोऱ्या जीवनात
सुंदर साथीने
बेभान होऊन
धुंद व्हावं
मूक राहून
नितांत सुंदर
प्रेमकाव्य गावं !

अरुणकुमार घोरपडे,
एम.एस्सी.भाग-१(वनस्पतिशास्त्र)

□ □ □

जीवन त्यांना कळले हो !

कु. मनीषा जगताप
तृतीय वर्ष वाणिज्य

''व्यक्ती तितक्या प्रकृती'' या उक्तीनुसार जीवनाकडे पहाण्याचे प्रत्येक व्यक्तीचे जीवनाकडे पाहण्याचे विविध प्रकार आढळतात. कुणाला जीवन हा घडी-दोनघडींचा डाव वाटतो. तर कुणाला आयुष्य हे क्षणभंगुर आहे असे वाटते. तर कुणी जीवनाकडे हास्याचे कारंजे म्हणून पाहतात, तर कुणास त्या जीवनात दुःखाची खाई दिसते.

आपल्या सभोवती आपल्याला दोन प्रकारची माणसे दिसतात. काही माणसे सतत कोणत्या ना कोणत्या गोष्टी बाबत कुरकूर करीत असतात. तर याउलट काही माणसे आपल्याला प्राप्त झालेल्या जीवनाचा मनसोक्त आनंद लुटत असतात. किशोर वयात मित्र-मैत्रिणींच्या सहवासात ऊनपाऊसाप्रमाणे अबोला, रुसवा आणि पुन्हा मैत्री या साऱ्या गोष्टीत आनंदाचा अमोल ठेवा दडलेला असतो. दुसऱ्यासाठी जगण्यात फार मोठा आनंद असतो हे आपल्याला पुष्कळवेळा आईवडील, आजीआजोबा, काका-काकी यांच्या जीवनानुभवातून अनुभवता येते.

अलीकडेच माझ्या वाचनात जीवनाची एक व्याख्या आली आहे. ती म्हणजे ''जीवन एक शाळा आहे.'' या जीवनरूपी शाळेत प्रत्येक मनुष्य नित्य-नवीन काहीतरी शिकत असतो. प्रत्येक मनुष्याला जीवनातील सुखदुःखाचे, खाचखळग्यांचे अनुभव येत असतात. म्हणूनच ज्याच्या वाट्याला आयुष्यात सतत दुःखाना सामोरे जावे लागते. अशी माणसे ''परमेश्वरा, सोडव रे बाबा आता'' असा जप करीत असतात., तर ज्यांच्या आयुष्यात दुःखापेक्षा सुखे जास्त असतात अशांना जीवन म्हणजे ''सुखामृताचा प्याला'' आहे असे वाटते.

या जीवनरूपी शाळेत आपण अनेक गोष्टी शिकतो. बालपणी आपल्याला या जगाची ओळख पूर्णपणे झालेली नसते पण या जीवनरूपी शाळेचा विद्यार्थी झाल्यावर जगातील सर्व डावपेच हळूहळू उलगडू लागतात.

या जीवनरूपी शाळेत दिवसामागून दिवस तर रात्री मागून रात्री येतात आणि मानवी आयुष्यात काही बऱ्यावाईट आठवणी ठेवून जातात. तरीही माणूस प्रत्येक नव्या दिवसाची सुरुवात नव्या प्रसन्नतेने करतो. मानवी जीवनात मनुष्य सदैव काहीतरी साध्य करण्यासाठी धडपडत असतो. कारण प्रत्ये-काला आपला स्वतःचा मार्ग स्वतःच निवडावा लागतो. मग या मार्गावर फुलांबरोबर काटेदेखील आहेत. फुले मिळवायची असतील तर कधी कधी काट्यांनी घायाळ होण्याची तयारी ठेवावी लागते.

मानवी जीवनात परमेश्वराने दुःखापेक्षा सुखेही मानवाच्या वाट्याला अधिक घातलेली आहेत असे वाटते आणि आता तर परमेश्वराजवळ फक्त जन्माला घालणे आणि मानवाची जीवनयात्रा संपविणे एवढीच सत्ता राहिलेली आहे. तरीही ईश्वरी सत्तेशिवाय झाडाचे पानही हलू शकत नाही असे वाटते. आधुनिक यंत्रयुगात मानवाने बरीच प्रगती साध्य केलेली आहे. त्यामुळे मनुष्याला मृत्यूच्या दारातून परत आणण्यासाठी शेवटच्या क्षणापर्यंत प्रयत्न करीत असतो. मानवी आयुष्यातील सुख केव्हा निघून जाते ते कळत देखील नाही. पण दुःख मात्र आयुष्यभर मनात घर करून रहाते. या जीवन-रूपी वाटेवर दुःख सहन करण्याची सतत तयारी

ठेवली पाहिजे. दुःख सहन करून त्यातूनच नवीन साध्य केले पाहिजे. कारण दुःख सहन करण्याची तयारी हीच तर खरी मानवी जीवनाची कसोटी आहे. आणि या कसोटीला पूर्णपणे उतरणे आणि दुःखाला सतत हास्यमुद्रेने सामोरे गेले पाहिजे. दुःखातील हास्यात जेवढी मजा असते तेवढी सुखातील हास्यात ती मजा नसते.

मानवी जीवनात काही मिळवण्यासाठी काही गमवावं लागते. तर काही गमावल्यामुळे काहीतरी मिळत असते. या घडीदोनघडीच्या जीवनाचा अर्थ ''आना और जाना'' आहे.

❑ ❑ ❑ ❑

कविता

क्षण

आयुष्यातील काही क्षणी
मनातील मन गुंतते कोठेतरी
नकळत का कळत ?
हे कळत नाही त्या क्षणी
क्षणा क्षणाच्या या गोष्टी
आठवण करून देतात, प्रत्येक क्षणी
क्षणा क्षणातील हे निर्णय
आयुष्याला देतात वेगळेच वळण
क्षणिक मोहाचा आनंद
सुटत नाही अशावेळी
एका क्षणात काय होईल
सांगता येत नाही त्या क्षणी
क्षणा क्षणाचे आनंद मिळूनच
आयुष्य बनते क्षणो क्षणी !

कु.ज्योती दबडे,
तृतीय वर्ष वाणिज्य

पण....?

आई म्हणून म्हणतो,
पण आईचा मान ठेवतो का ?
देवाला भजतो,
पण देवाला मानतो का ?
जीवन म्हणून जगतो,
पण जीवनाला सामोरे जातो का ?
भेदाभेद जाणतो,
पण भेद दूर करतो का ?
चित्र म्हणून पाहतो,
पण कलेकडे बघतो का ?
शास्त्र म्हणून वाचतो,
पण शास्त्राचा वापर करतो का ?
माणूस म्हणून म्हणवतो,
पण माणसासारखे वागतो का ?
नातं म्हणून ठेवतो,
पण प्रेमाची कदर करतो का ?

कु.पल्लवी मेहता
एस.वाय.बी.एस्सी.

❑ ❑ ❑ ❑ ❑ ❑

स्पर्धा परीक्षा : काळाची गरज

धनाजी जाधव
तृतीय वर्ष कला (मानसशास्त्र)

सध्याचे युग हे विज्ञानयुग म्हणून ओळखले जाते. विज्ञानाचा उदय झाल्याने जीवनाच्या प्रत्येक क्षेत्रात स्पर्धा निर्माण झाल्याने, या विज्ञान युगाला ''स्पर्धेचे युग'' म्हणूनही संबोधले जाते. जीवनाच्या प्रत्येक क्षेत्रात स्पर्धा वाढण्यास विज्ञान घटक मोठ्या प्रमाणात कारणीभूत आहे. स्पर्धा वाढल्याने साहजिकच स्पर्धेसाठी ज्या काही आवश्यक गरजा आहेत, त्या गरजा पूर्ण कराव्या लागतात. परंतु या आवश्यक गरजा काळाच्या ओघात बदलत जातात. त्यामुळे त्या गरजा पूर्ण करणे क्रमप्राप्त ठरते. अन्न, वस्त्र आणि निवारा या मानवाच्या आवश्यक गरजा आहेत. कोणताही मानव या तीन गरजा पूर्ण करण्याकरिता सतत प्रयत्नशील असतो. गरजांची पूर्ती करणे हे मानवी जीवनाचे अंतिम ध्येय मानले जाते. समाजशास्त्रीयदृष्ट्या काळ जसजसा बदलत जातो. तसतशा मानवी गरजा बदलत जातात. ''स्पर्धा'' ही काळाची अपरिहार्य गरज आहे. त्यामुळे तिची पूर्ती करण्यासाठी मानवाने सतत प्रयत्नशील राहणे आवश्यक आहे.

आज जीवनाच्या प्रत्येक क्षेत्रात स्पर्धा निर्माण झाली आहे, असे असले तरी पदवीधर तरुणांच्या जीवनात ''स्पर्धा परीक्षांना अनन्यसाधारण महत्त्व प्राप्त झाले आहे, त्यामुळे ''स्पर्धा परीक्षा ही पदवीधर तरुणांच्या दृष्टीने एक काळाची गरज होऊन बसली आहे. आपलं स्वतःचं वेगळं अस्तित्व टिकविण्यासाठी स्पर्धा ही खेळावी लागते. स्पर्धा ही व्यक्तीच्या सुप्त गुणांना वाव देत असते. व्यक्तीच्या ठायी असणारे अलौकिक सुप्त गुण स्पर्धेमुळे प्रकाशमान होत असतात. या स्पर्धा परीक्षांद्वारे प्रतिभा संपन्न, प्रामाणिक, ज्यांचेकडे बुद्धीचे चातुर्य व प्रशासनाचे आवश्यक असलेले अप्रतिम गुण असतात, असे प्रशासक नेमण्याचे काम राज्य पातळीवर, महाराष्ट्र लोकसेवा आयोग (एम.पी.एस.सी.) व केंद्रीय पातळीवर केंद्रीय लोकसेवा आयोग (यु.पी.एस.सी.) करत असतात. तसेच रेल्वे बोर्ड, स्टाफ सिलेक्शन, प्रादेशिक दुय्यम सेवा निवड मंडळे इत्यादीद्वारा स्पर्धा परीक्षा घेऊन योग्य/अयोग्य निकषांवर उमेदवारांची निवड केली जाते. वरील सर्व निवड मंडळे स्पर्धा परीक्षा घेऊन कुशल व बुद्धिमान प्रशासकांची दरवर्षी निवड करतात. त्यामुळे भ्रष्टाचाराविना प्रशासन निर्माण होण्यास मदत होते. कारण निःपक्षपाती प्रशासन हा लोकशाहीचा खरा आत्मा समजला जातो. त्यामुळे लोकशाही यशस्वी होण्यासाठी उत्कृष्ट व कार्यक्षम प्रशासन असणे सध्याच्या काळात आवश्यक मानले जाते.

केंद्रीय लोकसेवा आयोग व महाराष्ट्र लोकसेवा आयोग (एम.पी.एस.सी.) यांचा विचार करता, या स्पर्धा परीक्षांमधून ग्रामीण भागातील तरुण पदवीधर खूप मागे आहेत, असे चित्र आज आपणास दिसून येते. हाच विचार थोर विचारवंत महात्मा फुले यांनी त्याचे शैक्षणिक धोरण ठरविताना मांडला होता. तोच विचार आजच्या आधुनिक ग्रामीण पिढीस लागू पडतो. त्यात कोणत्याही प्रकारचा बदल झालेला दिसून येत नाही. याला आपले शैक्षणिक धोरण त्याला काही अंशी कारणीभूत आहे. त्यामुळे आपले शैक्षणिक धोरण बदलणे हे आवश्यक आहे. ग्रामीण भागातील तरुणांना या स्पर्धा परीक्षांबद्दल असलेले ज्ञान अल्प असते व त्यास आवश्यक असे

मार्गदर्शन न मिळाल्याने, याचा परिणाम हा ग्रामीण युवक स्पर्धा परीक्षेतून मागे पडतो. वरील कारण जरी महत्त्वपूर्ण असले तरी, वास्तविक पाहता स्पर्धा परीक्षांचे वारे अजून तरी तळापर्यंत पोहोचलेले नाही. याच कारणामुळे ग्रामीण भागातील तरुण होतकरू पदवीधर या स्पर्धा परीक्षापासून वंचित राहतात, याचाच अर्थ काळाच्या या अपरिहार्य गरजेपासून ते नेहमी वंचित राहतात, त्यालाही काही अंतर्गत व बाह्य परिस्थिती कारणीभूत ठरते. त्यामुळेच महाराष्ट्रीय विशेषतः ग्रामीण तरुण हे स्पर्धा परीक्षांमधून मागे पडतात हे महात्मा फुले यांनी प्रथम जाणले होते.

केंद्रीय पातळीवरील यु.पी.एस.सी. सारख्या स्पर्धात्मक परीक्षांमधून खरी विद्यार्थ्यांची कसोटी कळत असते. केंद्रीय पातळ्यांवर स्पर्धा परीक्षांमधून महाराष्ट्रीयन तरुण खूप मागे आहे. कारण आपण दरवर्षी यु.पी.एस.सी. च्या आय.ए.एस., आय.पी.एस. व आय.एफ.एस. चा निकाल पाहतो, तर आपणांस असे दिसून येते की, बोटावर मोजण्याइतपत मराठी तरुण अंतिम यादीत असतात. वरील परीक्षांचा निकाल लागल्यानंतर आपणास वृत्तपत्रातून असे वाचावयास मिळते की, या परीक्षातून महाराष्ट्रीयन तरुण मागे का ? हा प्रश्न निर्माण होण्याला अनेक घटक कारणीभूत आहेत. त्यातील महत्त्वाचा घटक म्हणजे महाराष्ट्रीयन विद्यापीठांचा अभ्यासक्रम ! या विद्यापीठांचा अभ्यासक्रम आणि आय.ए.एस., आय.पी.एस. या परीक्षांचा अभ्यासक्रम यात खूप फरक आहे, त्यामुळे मराठी तरुणांना या परीक्षांची वेगळी तयारी करावी लागते. याउलट दिल्लीच्या जवाहरलाल नेहरू विद्यापीठाचा व कानपूर विद्यापीठांचा अभ्यासक्रम हा या परीक्षांना पूरक आहे, त्यामुळे तेथील विद्यार्थ्यांची तयारी ही पदवीधर होईपर्यंत होते, त्यामुळे त्यांना वेगळी तयारी करावी लागत नाही. याचा परिणाम म्हणजे या परीक्षांमधून उत्तरेकडील विद्यार्थ्यांचा वरचष्मा असल्याचे दिसून येते. त्याचप्रमाणे दाक्षिणात्य विद्यार्थी सुद्धा या परीक्षां मधून घवघवीत यश मिळविताना दिसून येतात. असे असले तरी आय.ए.एस. सारख्या परीक्षांमधून आय.ए.एस. च्या इतिहासात अनेक महाराष्ट्रीयन विभूतींनी आपली नावे त्या इतिहासात सुवर्णाक्षरांनी लिहिलेली आहेत, उदा. सी.डी.देशमुख, डॉ.श्रीकांत जिचकार, अविनाश धर्माधिकारी, भूषण गगराणी, रमेश शेटे, मनीषा पाटणकर, अश्विनी कुलकर्णी इ. या व्यक्तींनी आय.ए.एस. सारख्या परीक्षांमधून यश मिळवून उत्तरेकडील व दक्षिणेकडील पारंपरिक पद्धतीने लागणाऱ्या निकालावर अतुलनीय यश मिळवून मात केली आहे.सी.डी. देशमुखांपासून या यशाची परंपरा अखंडितपणे चालू आहे. सी.डी.देशमुख,भूषण गगराणी, अविनाश धर्माधिकारी व अश्विनी कुलकर्णी या नामांकितांचा मराठी तरुणांनी आदर्श ठेवला तर स्पर्धा परीक्षांमधून महाराष्ट्रीयन तरुण विशेषतः ग्रामीण तरुण पदवीधर मागे राहणार नाहीत. यासाठी गरज आहे ती फक्त मेहनत, जिद्द, चिकाटी, आत्मविश्वास आणि प्रामाणिकपणा !

❑ ❑ ❑ ❑

शिक्षण शब्दाचा खरा अर्थ म्हणजे बुद्धि, प्रतिभा आणि मानसिक वृत्तीचा खरा विकास होय. मनुष्याच्या निश्चयाला सुंदर आणि व्यावहारिक स्वरूपात साकार करण्याच्या पद्धतीलाच खरे शिक्षण म्हणता येईल.

– स्वामी विवेकानंद

गैरसमज

कु.वर्षा कांबळे
तृतीय वर्ष कला

संशय किंवा गैरसमज हे आयुष्यातील अत्यंत वाईटपणाचे लक्षण. खरंच ना निदान माझे तरी तसेच आणि तेच मत आहे. गैरसमज आयुष्यातील अत्यंत हीन समज समजतात. गो.ब.देवल यांच्या ''संगीत संशयकल्लोळ'' या नाटकावरून आपणास त्याची खात्री पटेल. गैरसमजाने माणसाचे संपूर्ण आयुष्य कशा प्रकारे उद्ध्वस्त होते हे त्या नाटकामधून आपल्या लक्षात येते. गैरसमजामुळे माणूस, माणूस रहात नाही तर तो एखाद्या क्रूर पशूसारखा पिसाळतो. खरंच, गैरसमज संशय या शब्दाची घृणा, तिटकारा वाटतो, अगदी सर्वांनाच ! संशयी स्वभाव जीवन कसे उद्ध्वस्त करील हे कुणालाही सांगता येणार नाही. अशा व्यक्ती जीवनामध्ये कधीच सुखी आणि समाधानी नसतात. सतत त्यांच्या मनामध्ये संशयाचे जाळे निर्माण झालेले असते. त्यांची दृष्टीच इतकी वाईट वृत्तीची झालेली असते की, त्याला प्रत्येक गोष्टीत वाईटच दिसत असते. प्रत्येक वेळी मनामध्ये संशयाचेच जाळे गुंफत असतो. त्याच विचारात ते मग्न असतात. कशाचेही भान अशा लोकांना नसते.

गैरसमज हा या जीवनाला एक शापच आहे. शाप हा मानवाचे जीवन कलंकित करत असतो. तुम्हीच पहा ना, दोन घरांमध्ये, दोन व्यक्तींमध्ये संघर्षास जास्तीत जास्त कारण कोण असेल तर गैरसमज. हा गैरसमज मनातून काढून टाकला नाही तर नंतर ती वेळ निघून जाते व पश्चात्तापाशिवाय काहीच उरत नाही.

गो.ब.देवल यांनी म्हटले आहे की ''ज्या रंगाचा चष्मा त्याच रंगाची वस्तू.'' त्याप्रमाणेच हेही असते. जीवनात यशस्वी व्हायचे असेल तर ही गैरसमजाची धूळ मनातून काढणे अत्यंत गरजेचे आहे. परंतु हे समजते कुणाला ? जो तो आपल्याच तालात. परमेश्वराने जग हे आपल्यासाठी निर्माण केले आहे. त्यातील सौंदर्याचा आस्वाद घेण्यासाठी, डोळ्यांनी वाईट गोष्टी बघण्यासाठी नव्हे, प्रत्येकाच्या शरीरात संशयाचा थोडा तरी कप्पा रिकामा असतोच. गैरसमजाने दोन मित्रांमध्ये अविश्वास निर्माण होतो. अतिशय जिवलग मित्र-मैत्रिणी असले तरीसुद्धा. म्हणजे पहा या गैरसमजामध्ये किती शक्ती आहे.

आयुष्यातील सर्व नाती क्षणात तुटतात. त्याचा पार चुरा होतो. आयुष्यातील जोडीदाराबरोबर बांधलेली एक सुखमय रेशीमगाठ आपोआप तुटते. एकमेकांवरील विश्वास उडतो. मनामध्ये सूडाची भावना निर्माण होते. याला कारण गैरसमज. किती मूर्ख असतात असे लोक ! सध्या तर मित्र-मैत्रिणींच्या नात्याला काही किंमत राहिली नाही. मित्र म्हटले की, प्रत्येकाच्या मनामध्ये संशय आलाच म्हणून समजा. हे नाते किती पवित्र असते. निर्मळ मनाने मैत्री केल्याशिवाय याचा अनुभव येत नाही. मित्र इतके-मैत्रिणीइतके पवित्र नाते सापडणार नाही. या नात्याला अपवित्र बनविणारे आपणच आहोत. यावर घरच्यापेक्षा बाहेरच्या लोकांचाच जास्त कल असतो. कोठून कसे वैफल्य निर्माण करतील हे सांगणे अत्यंत कठीण आहे. प्रत्येकाच्या मनामध्ये समंजसपणाची भावना असावी. परंतु ही भावनाच कोणाच्या मनात येत नाही.

गैरसमज निर्माण झाल्यास तो समजूतदारपणाने सोडविणे गरजेचे असते. यातून मोठी संकटे

उभी राहतात. जास्त योग्य ठरते की, एकमेकांना समजून घेऊन, एकमेकांशी योग्य रीतीने आपली मते प्रकट करणे, त्यांची मते शांतपणे ऐकून घेणे, त्यानुसार सल्ला मार्गदर्शन अथवा माघार घेणे. जीवनात सगळी नाती विश्वासावरच अवलंबून असतात. विश्वास नसेल तरच गैरसमज निर्माण होतो. विश्वास नसेल तर तीव्र मतभेद निर्माण होतील प्रत्येक गोष्टीवर विश्वास ठेवायला हवा. वि. स. खांडेकर म्हणतात की, ''या जगातील कित्येक लोक असे असतात की, त्यांच्यावर बेशक विश्वास ठेवा. मानव हा विश्वासपात्र प्राणी आहे.'' त्यामुळे कोणत्याच संकटांना तोंड द्यावे लागत नाही. जीवन सुखमय होते. समृद्ध बनते. संकटावर मात करता येते. जीवन यशस्वी बनते.

यासाठी आवश्यक आहे विश्वास, विश्वास आणि फक्त विश्वासच.

❑ ❑ ❑ ❑

जीवन

काही व्यक्ती भेटतात जीवनात
का भेटलात म्हणून विचारायचं नसतं.
काही धागे गुंततात हृदयात
का गुंतलात म्हणून विचारायचं नसतं.
काही भोग भोगावेच लागतात,
का भोगायचे म्हणून रडायचं नसतं.
काही क्षण हसरे असतात
पकडता येत नाही म्हणून रुसायचं नसतं.
जीवन हे असंच असतं !

तुकाराम ढोले
तृतीय वर्ष कला

❑ ❑ ❑

अश्वत्थामा

भाळावरती भळभळणारी जखम
घेऊन फिरताना
तू धडपडत होतास तुझ्या अस्तित्वाची
जाणीव करून देण्यासाठी.
पण नशिबी तुझ्या
अवहेलनाच आली
मृत्युंजय असणारा तू
मृत्युलाच कवटाळू पहातोय
शापित जीवन जगताना
तुझ्या चेहऱ्याला दोष देत
तू फक्त जीवनाचे रहस्य शोधीत
भटकतच राहिला
भटकतच राहिला.

सुदाम नेवसे
एम.ए.(हिंदी) भाग १

❑ ❑ ❑

स्त्री : एक शक्ती

कु. सुषमा शहा
एम.ए.मराठी भाग-१

''आकाशी झेप घे रे पाखरा
सोडी सोन्याचा पिंजरा
तुज भवती वैभव माया
फळ रसाळ मिळते खाया
सुख लोलुप झाली काया
हा कुठवर वेड्या घेशी आसरा''

हे गाणं लहानपणी संगीताच्या तासाला असताना शिकवले होते. लहानपणापासून हे गाणे मला आवडले होते. भारतीय परंपरेत स्त्रीला मानाचे स्थान दिले जात असले तरी तिला स्वातंत्र्य दिले जात नाही. तू एक स्त्री आहेस म्हणून तुला असेच वागले पाहिजे. स्त्रीला ती स्त्री आहे याची सतत जाणीव करून दिली जात असे. म्हणजे तिच्यात पुरुषापेक्षा काहीतरी कमी आहे, तिच्यात काहीतरी उणीव आहे अशीच एक कल्पना पूर्वी होती. भारताला स्वातंत्र्य मिळाले पण असे म्हणावे लागेल की, ते फक्त भारतातील पुरुष वर्गाला, स्त्रियांना नाही. ''चूल आणि मूल'' एवढंच फक्त स्त्रीचे कार्यक्षेत्र. घ्यापलीकडील जगात तिचा वावर नव्हता. तिला आर्थिक स्वातंत्र्य नव्हतं. शिक्षण, मतदान इत्यादी अधिकारांपासून तिला वंचित ठेवले होते. तिचे पंखच छाटून टाकल्यावर ती आकाशात उंच भरारी घेणार कशी ? स्त्रियांनाही मन आहे, मानवी भावना आहेत या गोष्टींचा जणू काही समाजाला विसर पडलेला होता. घरातील चार भिंतीच्या आत राहायचं, तेच विश्व. पण आज काळ बदलला आहे. स्त्रीने आज शतकानुशतके बंदिस्त केलेल्या सर्व सुखसंपन्न सोनेरी पिंजऱ्यातून आकाशात उंच भरारी मारली आहे. तिने समाजाला दाखवून दिले आहे की ती अबला नाही तर सबला आहे. पक्षी सुद्धा पिंजऱ्यात राहणे पसंत करीत नाही मग स्त्री एक माणूस आहे, व्यक्ती आहे ती ही गोष्ट कशी पसंत करील ?

पूर्वी स्त्रीला वेलीची उपमा दिली जात असे. वेल उभी राहते ती वृक्षाच्या सहाय्याने, त्याप्रमाणे स्त्री ही पुरुषांच्या आधाराविना उभीच राहू शकत नाही. अशी कल्पना होती. छाया दातार म्हणतात त्याप्रमाणे स्त्रीला स्वतःची आयडेन्टीटी नाही, स्त्री खूप शिकली, तिने स्वतःचे स्वतंत्र असे अस्तित्व निर्माण केले तरी ही अमुक व्यक्तीची मुलगी अगर कर्तृत्ववान पतीची पत्नी अगर एखाद्या मुलाची आई म्हणून तिची ओळख करून दिली जाते. बालपणी पित्याचा आधार, तरुणवयात पतीचा हात आणि वार्धक्यात पुत्राचे बोट स्त्रीला धरावे लागते, हीच समजूत सर्वमान्य होती. कारण स्त्री ही अबला आहे हे तिच्या मनात ठासून भरविले गेले होते. त्यामुळे कोणत्याही गोष्टीचा निर्णय ती कसा घेऊ शकणार ? छाया दातार म्हणतात. ''स्वातंत्र्याचा पाया असतो आत्मविश्वास आणि हा आत्मविश्वास जगाच्या व्यवहारात भाग घेऊनच येतो.''

अशा या अंध आणि पुरुषप्रधान स्वार्थी समाजाला स्त्री ही माणूस आहे या गोष्टीचा मुळी विसर पडला होता. पण आज बदलत्या काळानुसार या सर्व ''पुरुषी दादागिरीला'' आजच्या स्त्रीने धक्के दिले आहेत. आपल्या भोवती उभारले गेलेले बंधनाचे पिंजरे तिने तोडून टाकलेत. तिने जगाला दाखवून दिले आहे की ती सबला आहे. तशी स्त्री कधीच अबला नव्हती. पूर्वीही झाशीची राणी, पंडिता

रमाबाई, आनंदीबाई जोशी, राजाराम महाराजांच्या पत्नी ताराबाई, इंदिरा गांधी तसेच शिवाजी महाराजांना घडविले ते त्यांच्या मातेने जिजाबाईने. जिजाबाईंनी शिवाजी महाराजांना बालवयात रामायण, महाभारतातील कथा सांगून महान पुरुषांचा आदर्श ठेवण्यास सांगितला. ''स्त्री ही केवळ सौंदर्याची मूर्ती नसून ती पराक्रमाची स्फूर्ती व कर्तव्याची स्मृती असते''

आज प्रत्येक क्षेत्रात पुरुषांच्या बरोबरीने स्त्री कार्य करताना दिसते. स्त्रीचे हे कर्तव्य आज अनेकांनी मान्य केले आहे. महात्माजींना स्त्री वर्गात फार मोठे सामर्थ्य दिसले होते. ते म्हणत ''एक माता ही शंभर शिक्षकांपेक्षा श्रेष्ठ आहे, तुम्ही प्रथम स्त्रीला शिक्षणाची दारे खुली करा. मग कुठलीही सुशिक्षित माता आपल्या मुलांना अशिक्षित ठेवणार नाही.''. आता बदलत्या काळानुसार स्त्री पुरुषांच्या खांद्याला खांदा लावून अंतरिक्षात देखील भ्रमण करुन आली आहे. कोणीही सामान्य स्त्री आता आपले स्वत:चे निर्णय स्वत: घेऊ शकते. स्वत:ची आवडनिवड स्वत: ठरवू शकते, स्वत:चे कार्यक्षेत्र स्वत: निवडते. स्वत:चा जोडीदार ती स्वत:च पसंत करु शकते कारण ती पण एक माणूस आहे.

आज स्त्रीने दाखवून दिले आहे की ती कोणत्याही क्षेत्रात पुरुषांपेक्षा कमी नाही. पुरुष जास्त वजन उचलू शकतात पण स्त्री चिवट असते, ती संकटाशी सामना देण्यास समर्थ असते. आज स्त्री डॉक्टर, इंजिनियर, वकील बऱ्याच क्षेत्रात पुढे आलेली दिसते. एवढेच नव्हे स्त्रीने दाखवून दिले आहे की ती पुरुष कैद्यांच्या तुरुंगावर जेलर म्हणून काम करू शकते. याचे उदाहरण सांगायचे म्हटले तर एलिझाबेथ हॅरे हिची पश्चिम बर्लिनमधील एका पुरुष कैद्याच्या तुरुंगावर ''गव्हर्नर'' म्हणून नेमणूक करण्यात आल्याचे उदाहरण सांगता येईल. पण पुरुष कैद्यांच्या तुरुंगावर जेलर म्हणून ह्या स्त्रीने नवा इतिहास निर्माण केला आहे. यावरूनच कळून येते की, स्त्री ही कोणत्याही बाबतीत कमी पडू शकत नाही.गांधीजींना स्त्री शक्तीची प्रथम जाणीव आफ्रिकेमध्ये झाली. आफ्रिकेमधील सत्याग्रहाचे नेतृत्व करताना जेव्हा गांधीजींनी स्त्रियांना पाहिले तेव्हा त्यांना जाणवले की,पुस्तकी विद्येने नव्हे तर सहनशक्ती व विश्वास यातून निर्माण झालेले कणखर मन हे नेतृत्वासाठी जरूर आहे.

शेवटी असेच म्हणावे लागेल की कोणतीही स्त्री ही स्त्री म्हणून जन्माला येत नाही. अगदी लहानपणापासून मुलीच्या मनावर संस्कारच असे केले जातात की त्या नेहमी तडजोड करण्यास शिकतात. आपली मते ठामपणे आपल्याला कदापीही मांडता येणार नाहीत हे जाणून कोणत्याही बाबतीत मते घडविण्याची त्यांना सवय लागत नाही. पण आजच्या स्त्रीने परंपरागत समजुतीच्या, अंधश्रद्धांच्या, संकुचितपणाच्या शृंखला तोडल्या आहेत. आपले एक ''व्यक्ती'' म्हणून समाजात वेगळे स्थान निर्माण केले आहे. माणूस म्हणून नाकारणाऱ्या समाजाचं आव्हान स्त्रीने स्वीकारुन समाजाला दाखवून दिलं आहे की स्त्री अबला नाही सबला आहे. कोणतेही निर्णय घेण्याची शक्ती स्त्रीत आहे.

''तुज पंख दिले देवाने
कर विहार सामर्थ्याने''

या गोष्टीची जाणीव ''स्व'' ची जाणीव आजच्या स्त्रीला झाली आहे. म्हणूनच शेवटी असेच म्हणावे वाटते की स्त्री ही अबला नाही ती सबला आहे. स्त्री एक शक्ती आहे.

❑ ❑ ❑ ❑

> विद्यार्थी शिक्षकपरायण असावा
> शिक्षक विद्यार्थीपरायण असावा
> दोघेही ज्ञानपरायण असावे
> ज्ञान हे सेवापरायण असावे
>
> – आचार्य विनोबा भावे

सुख आणि दुःख

कु. तिलोत्तमा सोनवणे
११ वी वाणिज्य

सुख आणि दु:ख एकाच नाण्याच्या दोन बाजू, एकाच जीवनाचे जगण्याचे दोन प्रकार !

आकाशात ज्या प्रमाणे चंद्र आणि चांदण्या आहेत त्याचप्रमाणे प्रत्येकाच्या जीवनात सुख आणि दु:ख आहे.

आपण चंद्र आणि चांदण्या यांच्यापैकी जास्त प्रमाणात चंद्राकडेच आकर्षिले जातो. त्याचप्रमाणे या जीवनात आपण सुख आणि दु:ख यांच्यापैकी सुखालाच जास्त महत्त्व देतो, पण तो चंद्र कधीच कायम आकाराचा नसतो तर त्याचे आकार सतत बदलत राहतात. कधी लहान तर कधी मोठा होतो. तर कधी चंद्र पूर्ण गोल आकाराचा असतो. त्याचप्रमाणे सुख हे आपल्याला मिळते. ते कधीच कायम स्वरूपी नसते. ते कधी ना कधी कमी होते किंवा वाढते तर कधी अपेक्षेएवढेच मिळते.

या आकाशात जेवढ्या चांदण्या आहेत, तेवढ्याच दु:खाने आपले जीवन भरलेले आहे. चांदण्या अनेक आणि चंद्र मात्र एकच असल्याने तो आपल्याला मोहित करून घेतो. म्हणजे चांदण्यांमुळेच चंद्राचे महत्त्व आपल्याला जास्त वाटते. त्याचप्रमाणे खूप दु:खामध्ये थोड्या सुखाचे शिंपण झाले तर आपले मन त्या सुखाच्या सुगंधाने मोहित होते, म्हणजे दु:खामुळेच आपल्याला सुखाची किंमत कळते.

सुख आणि दु:ख यामध्ये सुखाची किंमत जास्त असली तरी खऱ्या अर्थाने सुख आणि दु:ख यामध्ये सुखाची किंमत जास्त असते, तरी खऱ्या अर्थाने सुख आणि दु:ख हे एक समानच आहेत. कारण सुखामुळे आपले आरोग्य चांगले राहते. सुखामुळे आपले मन प्रसन्न होते व आपण प्रत्येक काम मनापासून करू शकतो. सुखामुळे आपण थोड्या प्रमाणात यशस्वी होऊ शकतो. सुखामुळे आपण महासंकटावरही यश मिळवू शकतो. अशाप्रकारे आपण सुखाच्या जोरावर बरेच काही करू शकतो. पण हे सारे सुख तेव्हाच मिळते जेव्हा आपण दु:खाशी मुकाबला करतो म्हणजे ''माणसाने नेहमी आनंदी राहिले पाहिजे'' असे जेव्हा आपण म्हणतो तेव्हा त्यासाठी सुखाची गरज असते आणि सुखासाठी दु:खाचीही.

❑ ❑ ❑ ❑

> एक सत्य लपवण्यासाठी हजारदा खोटे बोलावे लागते
> आणि त्यासाठी हजार प्रकारची चिंता करावी लागते.
> तेव्हा सत्य बोलायची सवय ठेवा. म्हणजे कसली चिंताही करावी लागणार नाही.
> आणि आपण काय बोललो ते मुद्दाम लक्षात ठेवावे लागणार नाही.
>
> – चाणक्य

बारामती ते जम्मु काश्मीर राष्ट्रीय एकात्मता सायकल सफर

एकनाथ देशमाने, तृतीय वर्ष वाणिज्य, संतोष काळे, प्रथमवर्ष कला

सायकल सफर एक आव्हान नसून छंद आहे. शाळेत असतानासुद्धा सहली या जायच्या परंतु आमचा त्याला प्रतिसाद नव्हता. आमच्या सहलीबद्दलच्या कल्पना वेगळ्याच होत्या, की जेणे करून त्या सहलीमध्ये अविस्मरणीय अनुभव आले पाहिजेत. हे अनुभव जर साध्य करायचे असतील तर आपण सायकलवरच सहल करायची. लहानपणापासूनच सायकलची आवड होती. परंतु मनामध्ये असे कधी आले नव्हते की आपण सायकलवर भारत भ्रमणाची सहल काढायची. पण म्हणतात ना -

''आवड असली की सवड मिळते''

या म्हणीप्रमाणे आमचे झाले. आम्ही एकच आवड असणारे एकत्र योगायोगाने भेटलो आणि बारामती ते पुणे सायकल सहलीचा श्री गणेशा झाला.

आमच्या सायकल सहलीने वेगळे वळण आले. बारामती ते गोवा, बारामती ते कन्याकुमारी या सायकलसफरीचे अनुभव पाठीशी घेऊन एक मोठे धाडस करण्याची कल्पना मनात आली, ती म्हणजे बारामती ते जम्मू काश्मीर सायकल सफर. इतक्या तंग वातावरणामध्ये असल्या प्रदेशात जाण्याचे मोठे धाडस आम्ही करण्याचे ठरविले. सर्व बाजूंनी नकारात्मक प्रतिक्रिया मिळत असतानाही, आमची सायकलची आवड या प्रतिक्रियांचा विचार करण्याच्या मनस्थितीत नव्हती.

आम्हाला या सायकल सफरीसाठी भरपूर सहकार्य लाभले ते यूथ फौंडेशन, पुणे ग्रामीण पोलीस, पुणे यांचे प्रमाणपत्र, तुळजाराम चतुरचंद महाविद्यालयाचे आणि सर्वांत बहुमूल्य सहकार्य लाभले ते बारामतीतील नागरिकांचे. त्यांनी आम्हाला आर्थिक स्वरूपात मदत केली. आम्ही बारामतीकरांची यापुढेही अशा धाडसी कार्यात सढळ हाताने मदत मिळत राहील.

अशी सर्व बाजूंनी आमची तयारी झाली व ३/१०/९५ रोजी दसऱ्याच्या मुहूर्तावर आम्ही बारामती सोडली. सुरुवातीला आम्ही देवरीवरून महाराष्ट्र सोडले. नंतर दोन-तीन दिवसांमध्ये मध्यप्रदेश सोडले. ओरिसामध्ये प्रवेश केला. नवीन दिवस काहीतरी नवीन घेऊन येतो असाच एक नवीन अनुभव आला. पहाटे पाच - साडेपाच वाजता लखलखीत प्रकाश पडला होता. संध्याकाळी पाहतो तर ५ वाजता अंधार पडण्यास सुरुवात झाली आणि साडेपाच वाजता काळाकुट्ट अंधार पडला. हा अनुभव चार-पाच दिवस नवीनच. उद्या पश्चिम बंगालमध्ये प्रवेश करायचा म्हणून सायकलने अंतर थोडे जोरात कापले व खडकपूर मध्ये येऊन पोहोचलो. संध्याकाळचे सात वाजले असतील, परंतु अंधार १० वाजल्यासारखा. येथे एक अनुभव आला तो वाईट म्हणजे असा की आम्ही अंधारात कसेतरी पोलीस स्टेशनला पोहोचलो. पण उजेडाने जशी आमची साथ सोडावी तशी पोलिसांनी आमची साथ सोडली. पोलिसांनी तर साफ सांगितले, पोलीस स्टेशनला झोपण्याची परवानगी नाही. काय करायचे अंधारात ? जायचे कोठे ? मनात वेगवेगळ्या कल्पना रेंगाळत होत्या. इतक्यात वीज चमकावी असा विचार आमचा मित्र एकनाथच्या मनात चमकला. आपण मघाशी भेटलो त्या महाराष्ट्रातील लोकांमध्ये जाऊन राहू. तिथे गेलो त्या

गाडीवर असणाऱ्या लोकांनी जेव्हा स्वत: हाताने केलेले जेवण आम्ही खाल्ले तेव्हा घरी जेवण केल्यासारखे वाटले.

त्याच ठिकाणी आणखी एक अत्यंत वाईट असा अनुभव आला तो म्हणजे आमचा मित्र संतोष काळे सकाळचा विधी आवरण्यासाठी बसला असता रस्त्याने गाडी चालवत असणाऱ्या ड्रायव्हरचा गाडीवरचा ताबा सुटला आणि संतोष बसला होता त्या ठिकाणापासून १० फुटावर गाडी पडली. संतोषच्या जीवनातला हाच अविस्मरणीय क्षण ठरला. पुढे आम्ही बरेच दिवस या विषयावर चर्चा करत होतो. असे कडू गोड अनुभव पाठीशी घेऊन बिहार, उत्तरप्रदेश, हिमाचल प्रदेश गाठले. हिमाचल प्रदेशामध्ये वाईट असा एकच अनुभव आला. खूप चढ असे वाटत होते, आम्ही सायकल सरावामध्ये कमी पडलो. पुढे जम्मू - काश्मीर मध्ये पोहोचलो. ५१ दिवसांमध्ये श्रीनगरमध्ये पोहोचलो. आपण न थकता पोहोचलो, ह्या गोष्टीमुळे आम्ही आनंदीच होतो. दोन तीन दिवसांच्या मुक्कामानंतर आम्ही परतीचा प्रवास चालू केला.

परतीच्या प्रवासामध्ये मनात सारखा एकच विचार : आपण घरी कधी पोहोचतो. काही दिवसांमध्ये पोहोचू असे करत जम्मु, पंजाब कधी सोडले हेच कळले नाही. मराठी बोलणारे कमीच होते. परंतु आतापर्यंत सर्व राज्यातील लोकांनी चांगल्या प्रकारे सहकार्य केले. पंजाबमध्ये तर सर्वात जास्त आपुलकीने वागवणारे लोक भेटले. पंजाब सोडला, हरियाणा सोडून दिल्लीमध्ये प्रवेश केला. महाराष्ट्राच्या गाड्या दिसू लागल्या. मराठी बोलणारे भेटले की तास-तास गप्पा करत थांबायचो. तीन दिवसात दिल्ली दर्शन उरकले. पुढे प्रवास चालू केला. आता ताजमहाल पाहण्याच्या ओढीने दुसऱ्या दिवशी लगेच आग्रा शहरात येऊन पोहोचलो. पोलिस स्टेशनमध्ये राहण्याचे आम्हाला फायदे म्हणजे संध्याकाळी राहण्याची, जेवण्याची सोय मोफत होई. त्यादिवशी अजून सवलत मिळाली ती म्हणजे ताजमहाल पाहण्यासाठी १० रु. तिकिट होते. परंतु आम्हाला पोलिसांच्या सहकार्यामुळे मोफत जाण्याचे परवाने मिळाले. ताजमहाल पाहून दुसऱ्या दिवशी भरतपूर मार्गे राजस्थान मध्ये येऊन पाहोचलो. राजस्थान मधील कोटा या शहरामध्ये एक वेगळाच अनुभव आला. आम्ही पुढे गेलो असताना एक बग्गा नावाच्या पोलिस अधिकाऱ्याने आमची राहण्यापासून ते सिनेमा पाहण्याच्या करमणुकीपर्यंत सर्व सोय केली. राजस्थान सोडून, मध्यप्रदेशात आलो. मध्यप्रदेशातील इन्दौर या शहरामध्ये मराठी बोलणारे लोक भेटले, बरे वाटले. नंतर आम्ही महाराष्ट्राच्या दिशेने निघालो. महाराष्ट्रात पोहोचण्याचा आनंद वेगळाच होता. आमचा मित्र संतोष काळेला भानच राहिले नाही. तो इतका ओरडत होता की त्याचा घसाच बसला. असे कडू-गोड अनुभव घेत शेवटी पुण्यामध्ये येऊन पोहोचलो. पुण्यात महापौरांच्या हस्ते झालेल्या सत्कारानंतर मन अगदी भारावून गेले होते. उद्या बारामतीस जाण्याच्या आनंदाने तर रात्रभर झोपच आली नाही. आणि शेवटी बारामतीमध्ये येऊन पोहोचलो, तेव्हाचा आमचा आनंद गगनात मावणारा नव्हता. या ८० दिवसांमध्ये आम्ही १३ राज्ये व सुमारे ८०४२ कि. अंतर पूर्ण केले.

आमच्या महाविद्यालयीन विद्यार्थी-विद्यार्थिनींना एकच सल्ला देऊ इच्छितो की माणूस जेव्हा जिद्दी बनतो तेव्हा त्याला जरी एखादी गोष्ट अशक्य असेल तरीही तो ती शक्य करण्याच्या प्रयत्नात नक्कीच यशस्वी होतो. हा आमचा जिवंत अनुभव आहे. आम्ही तर म्हणतो दरवर्षी आपल्या महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांनी अशी सायकल सफर करावी त्यांना मार्गदर्शन करण्यासाठी आम्ही सदैव तयार आहोत.

❑ ❑ ❑ ❑

देणाऱ्याने देत जावे !

नवनाथ जगताप
तृतीय वर्ष कला

प्रत्येकाच्या जीवनात काही प्रसंग येतात. काही घेण्याचे तर काही देण्याचे ! घेताना हात सैल असावा आणि देताना मात्र तो आखडता घ्यावा हा मानवी स्वभाव आहे. या स्वभावाला औषध नसते हेच खरं ''आखडला हा दानासाठी त्याला हात म्हणू नये'' असं बहिणाबाई चौधरी म्हणतात. पण तत्त्व आणि व्यवहार यात जमीन अस्मानाचं अंतर असतं. दान देताना काही माणसं त्याची भरपूर प्रसिद्धी कशी होईल याचा विचार करतात. परंतु समाजामध्ये किती तरी अशा व्यक्ती आहेत की, दान देताना या हाताचे त्या हाताला कळू नये याची काळजी घेतात.

कबीराचे दोहे प्रसिद्ध आहेत. जीवनाचे सार कबीराने त्यात सांगितले आहे.

''देने को अन्नदान। लेने कौ हरिनाम
तरने को लीनता। डूबने को अभिमान''

माणसाला काही घ्यावसं वाटलंच तर त्याने हरिनाम घ्यावे, काही द्यावसं वाटलंच तर त्याने अन्नदान द्यावं, मनुष्य तरतो लीनतेमुळे आणि त्याचा नाश होतो अभिमानामुळे.

आजच्या काळात माणूस देण्याच्या ऐवजी घेण्याच्या पाठीमागे लागलेला आहे.त्यामुळे माणसामधल्या घेण्याच्या प्रवृत्ती बळावल्या आहेत. परंतु देण्याचं सामर्थ्य त्यांच्यात नाही. दारात भिकारी आला तर एका भाकरीतील अर्धी भाकरी त्याला देण्याचं धाडस माणूस करीत नाही. कारण त्याला घेण्याची सवय लागलेली असते. त्याला दान करण्याचे व्रत माहीत नसावं. म्हणूनच ''दाता'' कवितेचा उल्लेख करावासा वाटतो.

''देण्याऱ्याने देत जावे घेणाऱ्याने घेत जावे,
घेणाऱ्याने घेता घेता देणाऱ्याचे हात घ्यावे''

वरील कवितेच्या पंक्तीतून पुढील अर्थबोध होतो. देणाऱ्याने कोणत्याही स्वरूपाचे दान केले तरी त्याच्या परतफेडीची आशा धरू नये. नेत्रदान, रक्तदान आणि अन्नदान ह्या सर्वात महत्त्वाच्या गोष्टी समजल्या जातात. एखादी व्यक्ती दान करत आहे आणि आपण ते घेत आहोत. घेता घेता देणाऱ्याचे हात तोडून न घेता त्याच्या हाताचे गुण आपण आत्मसात केले पाहिजेत. आत्मसात करून ते आयुष्यभर जोपासले पाहिजे.

आपण पक्ष्याप्रमाणे आकाशात विहार करावयास शिकलो,
माशाप्रमाणे पाण्यात तरंगवयास शिकलो,
परंतु अद्याप माणसाप्रमाणे जगात वावरण्यास मात्र शिकलो नाही.

श्री. राधाकृष्ण

अंधश्रद्धा : एक सामाजिक कलंक

कु.जयश्री कांबळे
तृतीय वर्ष कला

भारत एकविसाव्या शतकाच्या उंबरठ्यावर येऊन पोहचला. परंतु त्या अगोदर मानवाने अनेक विज्ञान चमत्कार केले आहेत. मानव आता अंतराळ युद्धाची भाषा बोलू लागला. त्याने भौतिक सुखांचे हिमालयाएवढे पर्वत उभे केले आहेत. मूल न होणाऱ्या मातेस टेस्टट्यूब बेबी देऊन तिचे जीवन नंदनवनासारखे फुलवून टाकले आहे. क्षयासारखा भयानक रोग आज आपल्या देशात अगदी सहज बरा होऊ शकतो. दूरदर्शनच्या सहाय्याने जगातील प्रत्येक घटना सर्वसामान्य माणूस घरात बसून पाहू शकतो. स्त्रीला आपल्या देशात आता सन्मानाची वागणूक दिली जाते. आज स्त्री प्रत्येक क्षेत्रात पुरुषाच्या बरोबरीने काम करते. याच समाजातील मानवाने चंद्रावर जाऊन तेथील अनेक अवशेष गोळा केले. देशाच्या संरक्षणासाठी अनेक शस्त्रास्त्रे निर्माण केली. समुद्रापासून दूर पळणारा हाच मानव आज समुद्रावरून अगदी आनंदात प्रवास करतो. निसर्गावरही मानवाने कित्येक वेळा विजय मिळवला. निराश झालेल्या शेतकऱ्याला कृत्रिम पाऊस पाडून दिलासा दिला. एडस् सारख्या रोगावर सुद्धा मानव इलाज शोधून काढू शकेल.

अंधश्रद्धेचा भस्मासूर आज आपल्या समाजात इतका भयानकपणे पसरला आहे की या अंधश्रद्धेमुळे समाज डोळे असून आंधळ्यासारखा वागत आहे व बुद्धी असून ती गहाण ठेवल्यासारखा कृत्य करत आहे. अनेक समाज सुधारणा होऊनही समाजात अशा काही घटना दिसतात की त्या अंधश्रद्धेच्या प्रभावामुळे अनेक बळी मानव उघड्या डोळ्यांनी पहात असतो. आपल्या देशाइतके बुरसट विचार इतर देशात आढळत नाहीत. रुढी व परंपरेला धर्माचा आधार देऊन अनेक लोक ढोंगबाजी व बुवाबाजीला आजही खतपाणी घालताना दिसतात. देवावरील भक्तीचे प्रदर्शन करण्यासाठी अनेकांच्या अंगात देवी येते. या व्यक्तीला सर्वांच्या मध्ये बसवून ढोल व टाळांच्या आवाजाने ती भ्रमिष्ट होऊन घुमू लागते. अशी ती व्यक्ती घुमू लागली की म्हणतात ''देवी तिला प्रसन्न आहे. तिला जे हवे ते दिलेच पाहिजे'' अशा भ्रामक समजुतींना धर्मभोळे लोक बळी पडून नवस बोलतात ''मला मूल होऊ दे, मी त्याला तुझ्या नावाने सोडीन'' अशा समजुतीमुळे देवीच्या नावाने अनेक बळी दिले जातात. ग्रामीण देव-देवतांना आमिष दिले जाते. आजारी मूल दवाखान्यात नेण्याऐवजी भगताकडे नेले जाते. तसेच या समाजाने भूत-पिशाच्च आणि भानामतीसारख्या अनेक गोष्टींना या समाजाने डोक्यावर घेतले आहे. मांजर आडवे गेले की अशुभ मानणे आणि पाण्याचा हंडा भरून समोरून जाणाऱ्या बाईस हा समाज शुभ मानतो. कोणत्याही महत्त्वाच्या कामास जायचे असेल तर विधवेचे तोंड पाहणे अशुभ मानतात. या अंधश्रद्धेचे मूळ कोणी उपटून टाकण्याचा प्रयत्न केला तर हाच समाज देवीचा कोप होईल या भीतीने त्या व्यक्तीवर बहिष्कार टाकतो.

ही सर्व परिस्थिती बदलणे काळाची गरज आहे. मानव आता २१ व्या शतकाकडे वाटचाल करत आहे. या अंधश्रद्धेचे मूळ समाजातून उपटून टाकण्यासाठी सुशिक्षित व सुसंस्कारित व्यक्तीने अंधश्रद्धा निर्मूलनाचा झेंडा हातात घेऊन बंड पुकारले पाहिजे. या अंधश्रद्धेचा समाजात निर्माण झालेला न्यूनगंड दूर केला पाहिजे. यासाठी चर्चासत्रे,

परिसंवाद, निबंधस्पर्धा यासारखे कार्यक्रम आयोजित केले पाहिजेत. समाजात विज्ञानाचे महत्त्व पटवून द्यावे व विज्ञानाचे अनेक चमत्कार प्रदर्शनाद्वारे लोकांपुढे मांडावेत.तसेच नाटक,दूरदर्शन इत्यादी-द्वारा समाजात अंधश्रद्धा उघडकीस आणावी. बुवाबाजी, भोंदूगिरी, फसवणूक अशा प्रकारांना सर्वसामान्य समाज कसा बळी पडतो हे सेवाभावी संस्थांनी पटवून द्यावे.

आपण एकविसाव्या शतकाकडे जाणार ते असे बुरसटलेले विचार, धर्मभोळेपणा, रुढी, चालीरिती, घेऊन नव्हे तर विज्ञानयुगातील अनेक चमत्कार घेऊन.

''गतकाळाची होळी झाली
धरा उदयाची उंच गुढी
पुराण तुमचे तुमच्यापाशी
ये उदयाला नवी पिढी''

❑ ❑ ❑ ❑

माणुसकी

नीती माणुसकी इथेच होरपळती
स्मृती राहिली फक्त महात्म्यांची
धर्म-धर्माचाच होऊन वैरी
लढू लागली माणसेच माणुसकीशी
शब्दांचे थवे उडवून त्यांच्या
करू लागला नावासाठीच हाणामारी
जाण ना राहिली कुणाला
त्या वीर पुत्रांच्या विचारांची
भूमीसाठी लढणारे
लढता-लढता मरणारे
पण मरतांनाही जयघोष करणारे
गडप झाले काळाच्या उदरी
जीर्ण समाध्या साक्षीस राहिल्या
फक्त भूमीवरी.

नितीन सोनवणे
तृतीय वर्ष कला

❑ ❑ ❑

तू

ओठातील गीत तू
गीतातील बोल तू
बोलातील भाव तू
अर्थ मज सांगून जा

हृदयातील दीप तू
दीपातील ज्योत तू
ज्योतीतील तेज तू
प्रकाश मज देऊन जा

स्वप्नातील प्रीत तू
प्रीतीतील गंध तू
गंधातील आनंद तू
धुंद मज करून जा

जीवनातील भाष्य तू
भाष्यातील मर्म तू
मर्मातील प्राण तू
प्राण तू होऊन रहा.

विजयकुमार चितारे
तृतीय वर्ष कला

❑ ❑ ❑

मराठीचा अभ्यास व संशोधन करणारी अमेरिकन महिला-मॅक्सिन बर्नसन

संजय भिसे, सुरेंद्र गोसावी, तृतीय वर्ष कला

महाराष्ट्रातील सातारा जिल्ह्यात फलटण हे तालुक्याचे गाव. विविध बोली भाषा आणि धार्मिक रितीरिवाजांचे कट्टर पालन करणारे. अशा डोंगराळ भागात १९७८ साली मॅक्सिन बर्नसन उत्कृष्ट मराठी बोलते. काय, शिक्षण महर्षींच्या काळातही स्वत:च्या हिंमतीवर आणि मराठी या मातृभाषेतूनच शिक्षण देण्यासाठी अगदी बालगटांपासून ते इयत्ता नववी पर्यंत ''प्रगत शिक्षण संस्था'' नावाची अभिनव शाळा उघडते काय, नि पाहता पाहता स्वत: रिक्षा चालवंत शाळेत येणारी मॅक्सिन बर्नसन सगळ्या फलटण शहराची ''मॅक्सिन मावशी'' बनते काय - सारे आश्चर्यकारकच !

अमेरिकेत सुशिक्षित कुटुंबात जन्म झालेल्या मॅक्सिन यांचे शिक्षण अमेरिकेतच झाले. त्यांच्या वडिलांचे नाव जॉन व आईचे नाव आयली असे असून मॅक्सिन यांना ज्युली व कॅथी या दोन बहिणी आहेत.

अशी मॅक्सिन बर्नसन यांच्याशी आम्ही केलेली बातचीत.

आम्ही प्रथम या अभिनव शाळेत गेल्यानंतर श्री. गायकवाड सर यांनी आम्हाला प्रथम शाळेची सर्व माहिती सांगून स्वत: शाळेतील सर्व वर्ग दाखविले, तसेच अभिनव शाळेचे अभिनव ग्रंथालय दाखविले आणि छोट्या सुट्टीमध्ये तेथील लहानांपासून ते ९ वी पर्यंतचे विद्यार्थी वेगवेगळ्या प्रकारची पुस्तके-मासिके वाचताना त्या अभिनव ग्रंथालयात आढळले. तेथील मुलांना न मारता शिक्षण देणे हे त्या शाळेचे वैशिष्ट्य आहे. या शाळेत सर्व थरातील मुले आहेत. काही फी भरणारे आहेत. जे विद्यार्थी फी देऊ शकत नाहीत त्यांना फी मागितली जात नाही. जे विद्यार्थी फी देतात, असे खूपच कमी विद्यार्थी आहेत. गरजू विद्यार्थ्यांना तेथे स्वस्तात दररोज जेवण दिले जाते. ही सर्व माहिती गायकवाड सरांनी दिल्यानंतर त्यांनी आम्हाला मुलांनी स्वत: तयार केलेले प्रोजेक्टस् दाखविण्यास नेले. मुलांनी ध्वनिप्रदूषण, आरोग्य-विषयक, निसर्गविषयक फलटण भागातील उद्योग, तेथील शेतकऱ्यांचे जीवन, साखर कारखाने, फलटण शहराचा नकाशा इत्यादी प्रोजेक्टस् अतिशय चांगल्या प्रकारचे होते. दुपारी आम्ही त्यांच्या केबिनमध्ये चर्चा करण्यासाठी गेलो. या बसा, कोठून आलात असे मॅक्सिन मावशींनी आम्हाला विचारले. तेव्हा आम्ही प्रथम आश्चर्यचकितच झालो, कारण एक सातासमुद्रापलीकडील अमेरिकन स्त्री इतके उत्कृष्ट मराठी बोलू शकते याचा प्रत्यय आला. चॉकलेटी रंगाच्या सलवार कमीज मध्ये महाराष्ट्राच्या एका ग्रामीण भागात वावरणारी ही अमेरिकन स्त्री पाहिली. मग त्यांच्याशी त्यांच्याविषयी आणि त्यांच्या शाळे-विषयी असे अनेक प्रकारचे प्रश्न विचारले. त्यांनी प्रत्येक प्रश्नाची सविस्तरपणे, उत्कृष्ट मराठीत उत्तरे दिली. त्यांनी आम्हाला सांगितले की, मी कॉलेज-मध्ये असताना जॉन म्यू नावाचे पत्रकार आले होते. त्यांनी भारताविषयी, भाषिक, सांस्कृतिक, भौगोलिक आणि सामाजिक विविधतेबद्दल खूप काही सांगि-तले. तेव्हापासून मला भारताविषयी आकर्षण निर्माण झाले आणि एम्.ए. करीत असतांना मी भारताविषयी अनेक पुस्तके वाचली आणि योगा योगाने हैद्राबादच्या उस्मानिया विद्यापीठात इंग्रजी शिकविण्यासाठी माझी निवड झाली. त्यावेळी मी येथे असणारे प्राचार्य डॉ.एस.जी. सातवळेकर यांचे

घरी रहात होते. प्राचार्यांच्या घरी मराठी भाषा बोलली जात असे. मातृभाषेत बोलल्याशिवाय आपण दुसऱ्यांच्या भावभावना लक्षात घेऊ शकत नाही, हे पटल्याने मी मराठी शिकायला सुरुवात केली.

१९६२ मध्ये मी पुण्याला आले. एक महिना शशी भावे यांच्या घरी राहून मराठी शिकले. मराठी भाषा मला फारच आवडायला लागली. आपण महाराष्ट्रातील फलटण हा ग्रामीण भागच का निवडला ? मी अमेरिकेत असताना डॉ. इरावती कर्वे यांची भेट झाली. त्या अमेरिकेत मराठी शिकवायच्या त्यामुळे आमची घट्ट मैत्री झाली. मग मात्र मी मराठी भाषेतच पीएच.डी. करण्याचा निर्णय घेतला, त्यासाठी भारतात राहून प्रत्यक्ष निरीक्षण, प्रयोग, संशोधन करावे लागणार होते. इरावतीबाईंच्या सल्ल्याने मी फलटण हे कार्यक्षेत्र निवडले. माझ्या पीएच.डी. च्या प्रबंधाचा विषय ''फलटण भागातील मराठी'' हा होता. मुलांना मातृभाषेतूनच शिक्षण दिले पाहिजे या निर्णयापर्यंत मी पोहोचले आणि माझ्या निर्णयाला निमकर कुटुंबियांनी सहकार्य केले. मुलांना न मारता शिकविणे हे आपणाला कसे शक्य होते ? त्यात काय अवघड आहे ? मी १९७८ साली प्रगत शिक्षण संस्था सुरू केली. मी मराठीत पीएच.डी. केल्यामुळे मराठी बद्दलची आपुलकी वाढलेली होतीच. सुरुवातीला आर्थिक आणि सामाजिकदृष्ट्या खालच्या वर्गातील विद्यार्थ्यांना शिकविणे, साक्षर करणे व त्यांच्या घरातील व्यक्तींना शिक्षणाबद्दलचे महत्त्व पटवून देणे. एवढाच माझा उद्देश होता. प्रथम उघड्यावरच दलित वस्तीत शिकवायला सुरुवात केली. वासंती दांडेकर यांनी मला प्रथम मदत केली. नंतर नगरपालिकेने जुनी धर्मशाळा दिली. मी ती व्यवस्थित करून पूर्णवेळ शाळा सुरू केली. नंतर पहिली ते पाचवीचे व दोन बालवाड्या असे स्वरूप तयार झाले. आता हीच शाळा नववीपर्यंत पूर्णवेळ शिकविली जाते आणि १९९६ पासून आम्ही इयत्ता दहावीचा वर्ग सुरू करत आहोत.

आमच्या शाळेत फुलाप्रमाणे मुलांना जगायास मिळते. शिस्तीचा बडगा नाही. खेळायला भरपूर वेळ आणि मनापासून शिकविणारे शिक्षक शिकविताना शिक्षकांना घर संसाराची विवंचना वाटू नये त्यासाठी त्यांच्या मुलांकरिता पाळणाघराची सोय केली आहे. बालवर्गातही मुले पाहिजे तेव्हा खेळतात. त्यानंतर लगेच अभ्यास करतात. एका वर्गात फक्त ४० मुले आहेत. अजिबात शिक्षा न करणे, वाचनासाठी योग्य अशी खास पद्धत आहे. अनेक मुले कविता करतात. दरवर्षी एक प्रकल्प हाती घेऊन गावात व गावाबाहेर निसर्गात फिरतात. केव्हा केव्हा यंत्रमाग, दूधशीतकरण, जलशुद्धीकरण अशा ठिकाणी सहली नेतो. मुले हे सर्व पाहून उत्स्फूर्त चित्रे काढतात व वृत्तांत लिहितात.

आपण हा सर्व खर्च शासकीय अनुदान की अन्य संस्थांच्या देणग्यापासून भागविता ? यावर त्या म्हणाल्या, आम्ही सरकारकडे अद्याप अनुदान मागितलेले नाही आणि मागणार नाही. समाजातील काही दानशूर लोक शाळेला मदत करतात. दर दोन वर्षांनी अमेरिकेत जाऊन विद्यापीठात शिकवते व तेथे मिळालेले मानधन तेथील मराठी भाषिक लोकांकडून देणगीच्या रूपाने घेऊन येते आणि शाळेसाठी खर्च करते. डॉ. मंजिरी निमकर यांनी अभिवैद्यकीय व्यवसाय बाजूला ठेवून आमच्या या अभिनव संस्थेत कार्य करायला सुरुवात केली असे मॅक्सिन बाई म्हणाल्या.

आपणास असे सातासमुद्रापलिकडे घरच्याच्यांकडून किंवा नातेवाईकांकडून विरोध झाला नाही काय ? त्यावर मावशी म्हणाल्या, तसं पाहिलं तर अमेरिकन संस्कृती हीच मुळात स्थलांतरांची संस्कृती आहे. सतत फिरणे आणि नवीन अनुभव घेणे हा मला मिळालेला अनुवंशिक वारसा आहे. भारतात मी दोन वर्षे राहिल्यामुळे येथेच राहण्याबद्दल माझी उत्सुकता वाढली. त्यामुळे इथेच राहण्याचे ठरविले. सुरुवातीला घरच्यांनी विरोध केला पण नंतर आशीर्वाद दिले. विशेष म्हणजे तेवढ्यात भारतीय नागरिकत्व मिळाले. शिवाय आजही घरच्यांशी संपर्क साधून आहे. मी आता पूर्णपणे भारतीय आहे.

शिक्षण घेताना आणि आता शिक्षण क्षेत्रालाच वाहून घेतल्यामुळे आपणाला लग्नाचा विचार आला नाही का ? मला कधीही लग्न करावसं वाटल नाही. या शिक्षणाच्या कामामध्ये मी इतकी मग्न झाले की मला लग्न करावयाची इच्छा झालीच नाही आणि मला त्याबद्दल आता पश्चात्ताप वगैरे काही वाटत नाही. मी माझ्या आयुष्यात आता पूर्णपणे समाधानी आहे. एकूणच या देशातील शिक्षण पद्धतीबद्दल तुम्हाला काय वाटते ?

यावर मॅक्सिन बर्नसन म्हणाल्या की, भारतातील शिक्षण संस्थांसाठी एक उपाय सुचतो की ज्या शाळा चांगल्या आहेत, त्या शाळांनी संघटना करून आपापसात नियंत्रण ठेवायला पाहिजे. म्हणजे शिक्षण क्षेत्रातील प्रदूषण संपण्यास मदत होईल. त्यामुळे भारतातील शिक्षण व्यवस्थेत फार मोठ्या प्रमाणात बदल करण्याची आवश्यकता आहे. तुम्हाला भारतीय लोकांमध्ये पाश्चात्यांचे अंधानुकरण आहे असे वाटते का ? त्यावर त्या म्हणाल्या की, भारतातील अनेक पालक विशेषतः श्रीमंत पालक आपल्या मुलांना नोकरी पटकन मिळण्यासाठी इंग्रजी शाळेत घालतात. असे पालक स्वतःचा, देशाचा आणि संस्कृतीचा घातच करीत आहेत. इंग्रजी भाषेचा नको तितका वापर करतात. ते आपल्या संस्कृतीची पायमल्लीच करत आहेत. जगातील अनेक देशांनी उदा. जपान, फ्रान्स, जर्मनी इत्यादी देशांनी स्वतःच्या भाषेचाच वापर करून आज जगामध्ये औद्योगिक आणि विज्ञान क्षेत्रात मानाचे स्थान मिळविलेले आपणाला आज दिसून येते. हे भारतीय लोकांच्या का ध्यानात येत नाही ?

एवढी चर्चा झाल्यानंतर खूप चांगल्या विषयावर बोलणे झाले आहे असे त्या म्हणाल्या आणि काम आहे असे म्हणत उठल्या आणि लगेच शिक्षकांशी चर्चा करायला निघाल्या. तेवढ्यात आम्ही संदेशासाठी वही पुढे केली. त्यावर त्यांनी काही वेळ थांबून स्वतःच्या हस्ताक्षरात सुंदर मराठीत खालील संदेश दिला. मराठीत सही केली तो संदेश असा .....

''खूप शिका, खूप वाचा, मात्र आपल्याकडील अज्ञानी मुलांना विसरू नका.''

❑ ❑ ❑ ❑

काळोख

ओसाड आयुष्य
आसवात त्याचे
वाचतो भविष्य
वाट काळोखी
वादळी वाऱ्यात
चाललो एकाकी.

मन उदास
तरीही संपेना
उद्याचा हव्यास.
सारे काळोखले
शब्दांनी माझ्या
मला ओळखले.

उमेश रासकर
११ वी हॉर्टिकल्चर

वडील पिढीला 'उपदेशा'चे चार शब्द

तुकाराम पाडुळे
एम्.ए.मराठी (मराठी भाग-१)

''वडील'' हा शब्द पिता, जनक, तात या अर्थाने मर्यादित नाही, तर वडील म्हणजे वयाने मोठा असा देखील त्याचा अर्थ आहे. या वडील पिढीकडूनच आपणाला अवकाशाच्या दशदिशा ज्ञात होतात. क्षितिजापलिकडे काय आहे, ते पाहण्यासाठी आपणाला या वडील पिढीचाच उपयोग होतो. जीवनाचे विविध धडे आपणाला वडील पिढीकडूनच मिळत असतात आणि अशा या वडील पिढीला उपदेश करणे अर्थातच चुकीचे ठरणारे आहे. तरीदेखील काही अपवादात्मक परिस्थितीत आपण वडील पिढीला चार शब्द सांगणे हितकारक ठरेल यात यत्किंचित संदेह नाही.

एखादी व्यक्ती जर कुमार्गाने जात असेल तर तिला परावृत्त करणे हे प्रत्येकाचे आद्य कर्तव्य आहे. तिला सन्मार्गी लावण्यात एक प्रकारचे आत्मिक सुख लाभते. म्हणून अशा वाईट मार्गाने जाणाऱ्यांना या वडील पिढीने सन्मार्ग दाखविला पाहिजे. थोरा-मोठ्यांचे उपदेश आजवर आम्ही ऐकत आलोत आणि त्यांना उपदेश करणे म्हणजे ''कानामागून आला नि तिखट झाला'' यासारखी गत आहे. परंतु काही गोष्टी पाहवत नाहीत, ऐकवत नाहीत, अशावेळी वडील पिढी मूग गिळल्यासारखी गप्प असताना देखील पहावत नाही. म्हणून वडील पिढीसाठी हे उपदेशाचे चार शब्द.

माझे म्हणणे मी ग्रामीण वडील पिढी आणि शहरी वडील पिढी अशा दोन स्तरावरती मांडू इच्छितो.

ग्रामीण भाग म्हटला की, अज्ञान, अंधश्रध्दा, नवससायांस, गंडादोरा, अंगाराधुपारा यांना कवटळणारा असा आहे. अशा ग्रामीण वडील पिढीने अज्ञान, अंधश्रद्धा दूर करण्यासाठी शिक्षणाची कास धरली पाहिजे. मुलांना सर्व प्रकारचे शिक्षण या ग्रामीण वडील पिढीने दिले पाहिजे. शेती शिक्षणा-बरोबरच वैज्ञानिक, वैद्यकीय, तांत्रिक शिक्षण आपल्या मुलांना, पाल्यांना दिले पाहिजे. शिक्षण ही काळाची गरज आहे, हे ग्रामीण वडील पिढीने लक्षात घेतले पाहिजे. त्याच बरोबर केवळ मुलांनाच शिक्षण देणे ही देखील ग्रामीण वडील पिढीची महान चूक आहे. मुलांच्या बरोबरीने मुलींनाही सर्व प्रकारचे शिक्षण मिळणे अत्यावश्यक आहे.

ग्रामीण वडील पिढीने मुलांवरती जास्तीत जास्त दडपण आणू नये. तसे केल्यास त्यांच्या मनातील सुप्त कलागुणांचा विकास होत नाही. परिणामत: त्यांची प्रगतीकडे वाटचाल होत नाही. जर मुले किंवा पाल्य वाईट मार्गाचे आचरण करीत असतील तर त्यांना त्यापासून जरूर परावृत्त करावे. परंतु ते जे काही करतात ते अगोदर समजावून घेण्याचा प्रयत्न करावा. जर ते हितकारक मार्गाने जात असतील तर त्यांना ते साध्य होण्याकरिता प्रोत्साहन द्यावे. आणि तो जे काही करतो आहे ते अनिष्ट असेल तर त्यावर जरूर दडपण आणावे यात आम्हाला यत्किंचितही दु:ख होणार नाही. परंतु तुमचा आम्हाला मिळणारा उपदेश हितकारक असावा. ग्रामीण वडील पिढी निम्याहून अधिक संख्येने व्यसनाधीन झालेली आहे. त्यासाठी ''व्यसनमुक्त व्हा'' असाच एक उपदेश या व्यसनाधीन वडील पिढीला मी करीन. कारण त्याचे दुष्परिणाम त्यांच्या स्वत:बरोबरच युवा पिढीला देखील भोगावे लागत

आहेत. मटका, दारू, चरस, गांजा आणि इतर प्रकारची व्यसने या वडील पिढीने स्वीकारल्याने त्यांची परंपरा म्हणूनच की काय, त्यांची मुले पुढे चालवताना दिसतात. लौकिक जीवनात विकास साधण्यासाठी व्यसनमुक्तीचा मंत्र ग्रामीण वडील पिढीने स्वीकारला पाहिजे.

मुलांना वाटेल तसे मोकळेपणे वागू देऊ नये असा एक उपदेश मी शहरी वडील पिढीला करेल. कारण मुले जर मोकाटपणे वागू लागली तर त्याचे अनिष्ट परिणाम वडील पिढीलाच भोगावे लागतील. अशी शहरी भागातील मुले महाविद्यालयातून शिकत असताना त्यांच्याकडून अनेक चुका कळत नकळत घडतांना पहावयास मिळतात. त्या वर्तणुकीचे अनिष्ट परिणाम त्यांना माहीत असूनही ते कुमार्गाचा स्वीकार करताना निदर्शनास येते. महाविद्यालयात शिक्षणाच्या निमित्तानं जाऊन मुलींची छेड काढणे, नको त्या प्रकारची नग्न चित्रे जवळ बाळगणे, ब्ल्यू फिल्मस् पहाणे ह्याचा त्यांना काहीच उपयोग नाही. त्यामुळे आपल्या मुलांवरती, पाल्यांवरती आपले लक्ष केंद्रित करून ते कोठे चुकतात ते वडील पिढीने पाहिले पाहिजे. त्यांना सन्मार्गावरती आणले पाहिजे.

शहरी वडील पिढीने आपल्या मुलांवरती दडपणही आणू नये. त्यांच्या सुप्त कलागुणांचा विकास होऊ द्यावा. त्यात अडथळा आणल्यास मुले कुमार्गाचा अवलंब करण्याची शक्यता असते. त्यांना काय हवंय, काय नकोय, याची चौकशी वडील पिढीने करावी. त्यांच्या इच्छा, आकांक्षा जाणून घेण्याचा प्रयत्न करावा. वडील पिढीने स्वत:च्या इच्छा मुलांवरती किंवा पाल्यांवरती कधीच लादू नयेत.

आजकाल शहरातून व्यसनाधीन तरुणांची संख्या वारेमाप वाढत आहे. विविध प्रकारची पेये, चरस, ड्रग्ज, विविध प्रकारचे गुटखे त्यांच्या शरीराला कीड लावत आहेत, रोगाला निमंत्रित करीत आहेत. त्यात आणखीनच अश्लीलतेची वर्तणूक म्हणजेच एडस्‌ला निमंत्रण यापासून वडील पिढीने आपल्या मुलांना, पाल्यांना वाचविले पाहिजे. त्यांना व्यसनमुक्त केले पाहिजे. अन्यथा आपली मुले आपल्याला मुकतील यात यत्किंचितही संदेह राहत नाही.

मी असे म्हणेन की, आपण दुसऱ्यांना उपदेश करताना याबाबत आपण परिपक्व असावे. ''लोका सांगे ब्रह्मज्ञान आपण कोरडे पाषाण'' असे नसावे. अर्थातच ''आधी केले मग सांगितले'' हा बाणा प्रत्येक उपदेशकाने स्वीकारला पाहिजे.

❑ ❑ ❑ ❑

वृक्ष नाही
छाया नाही
पाऊस नाही
जीवन नाही

''लोकांपासून अलिप्त राहिलो तर आपण एकटेच पडू. साहित्यिकाने जनतेशी सतत संबंध ठेवला पाहिजे. माणूस आणि समाज यांच्याशी आपला खराखुरा जिव्हाळा असला पाहिजे. लेखक सर्वच जिवंत गोष्टींशी संबंधित नसला तर तो दुबळा ठरेल. हे सत्य माझ्या हृदयात नेहमीच एखाद्या ज्योतीसारखे तेजाळत रहाते, स्फूर्ती देते''

-रवींद्रनाथ टागोर

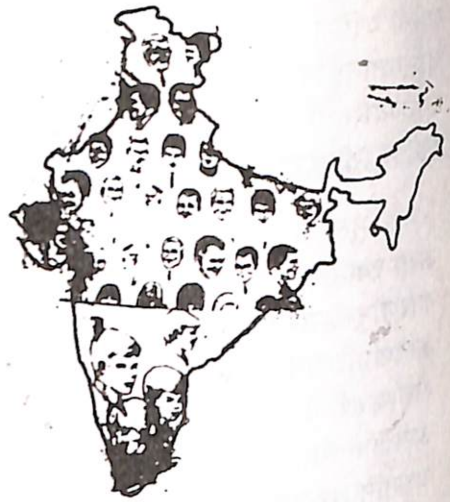

आपण सर्व एक

आपण सर्व एक आहोत
जातपात मानायची नाही
कुणी-कुणाशी भांडायचं नाही
गोडी गुलाबीने जीवन जगायचे
कटुसत्य जीवनात आणायचे नाही

आपण सर्व एक आहोत
हा सर्व देश आपुला आहे.
राष्ट्र आपले आहे, त्याचे
विभाजन करायचे नाही
त्यातच सुखाने रहायचे आहे.

आपण सर्व एक आहोत
मानवी जन्म पुन्हा पुन्हा
येत नसतो तर आपण
एकीने राहायचे आहे
एकीने जीवन जगायचे आहे

आपण सर्व एक आहोत !

कु.वंदना लोंढे,
प्रथम वर्ष कला

ओढ तुझ्या आगमनाची

बऱ्याचदा असेच झाले
काळे ढग माझ्या गावावर आले
अन् पाऊस न देता
तसेच निघून गेले.
धरती मातेचे स्वप्न
हिरवा शालू नेसायचे राहूनच गेले.
मृगराजाची वाट पाहून पाहून
माझे डोळे पाण्याने डबडबून आले.
शेतकऱ्यांच्या डोळ्यांत
अश्रूंनी घर केले.
जिवापाड जपलेली गुरंढोरं
कसायाच्या दावणीला बांधली गेली.

संजय ढम,
तृतीय वर्ष कला

हिंदी विभाग

आजका साहित्यिक अपने इर्द-गिर्द का विश्लेषण करते-करते अपना रागद्वेष उसमें उंडेलकर सब गड्डमड्ड कर देता है, उसके चित्र पारदर्शक न होकर अपारदर्शक हो जाते हैं, जिनमें न तो उसके व्यक्तित्व का दर्शन मिल सकता है और न सामाजिक समस्या का ही। अपने अहंवाद के विस्तार के लोभ में वह लोक-परलोक दोनों खो बैठता है, नवीनता की उद्भावना में वह नीरस हो जाता है। मनोविकृतियों और मनोग्रंथियों के चित्र उतारते-उतारते आज का कलाकार साहित्यिक स्वस्थता और सहजता एकदम गँवा बैठता है।

– डॉ.विद्यानिवास मिश्र

प्रा. विलास परकाळे
(संपादक : हिंदी विभाग)

अंतरंग

✦ गद्य विभाग ✦

१) आदर्श छात्र कैसे बनें ?	बाळू चांदणे.	५५
२) महाकाव्यकार रामधारी सिंह दिनकर	प्रकाश मुंढे.	५७
३) मजहब नहीं सिखाता.........'	कु.झरीना खान.	५९
४) फैशन की दुनिया में	कु.अदिती पाटील.	६१
५) अखबार न हो तो.........	कु.भावना खरात.	६३
६) अविस्मरणीय प्रसंग	कु.मौसमी भळगट.	६५

✦ पद्य विभाग ✦

१) शेरो-शायरी	कु.राजश्री नलावडे	६२
२) बेवफाई	महादेव गावडे	६४
३) मैं	विजयकुमार चितारे	६४
४) मेरे दोस्तो	कु.रत्नमाला लोंढे	६६

आदर्श छात्र कैसे बने ? समय का मूल्य

बाळू चांदणे
एम्.ए. (भाग-१) हिंदी

हर काम का एक समय होता है और समय चूक जानेपर आपको पछताना पडता है। जो लोग समझदार होते हैं, वे समय का मूल्य समझते हैं। ऐसे लोग जीवन का एक पल भी व्यर्थ नहीं गंवाते। वे हर पल समय के पाबन्द रहते हैं और अन्त में सफलता के शिखर पर पहुंच जाते हैं। अच्छा और योग्य नागरिक बनने के लिए सबसे जरूरी है समय की पाबन्दी। आपका परिश्रम तभी सफल होगा, जब आप समयपर काम करेंगे।

जो आदमी समयपर काम नहीं करता उसका जीवन व्यर्थ हो जाता है। कहावत है कि जो समय को बरबाद करता है, समय उसे बरबाद कर देता है। समय के लिए सभी एक समान हैं। राजा हो या रंक, समय किसी को माफ नहीं करता।

महात्मा गांधी का नाम कौन नहीं जानता? वे समय का ठीक-ठीक मूल्य जानते थे। उन्हें समय का इतना ध्यान रहता था कि वे हमेशा अपनी घडी कमर से लटकाये रखते थे और थोडी-थोडी देर बाद उसे देखते रहते थे। वे समय के मामले में अडिग थे और किसी भी कारण वे समय के मामलें में चूक नहीं करते थे। अपने इस गुण के कारण ही वे अपने जीवनकाल में ही राष्ट्रपिता बन गये। अब यह ध्यान देने की बात है कि एक दिन म. गांधी भी हमारी तरह बालक ही थे।

आपको भी आज से ही यह महान गुण अपना लेना चाहिए। सबसे बडी बात तो यह है कि इस गुण से लाभ ही लाभ है। इससे कभी किसी की हानि होने का सवाल ही नहीं उठता।

समझने की बात यह है कि हम जो एक-एक पल गँवाते जा रहे हैं, वह अब हमें कभी किसी भी मूल्यपर वापस नहीं मिल सकता। यह एक एक पल हमारे जीवन से कम होता जा रहा है। आज का काम कभी कल पर मत छोडें, नहीं तो कल तो आपके पास दुगुना काम होगा और परसों तिगुना। धीरे- धीरे आप काम के बोझ से दबते जायेंगे और अन्त तक ऐसा कोई काम समय पर पूरा कर ही नहीं सकेंगे।

इससे आपको कितना बडा नुकसान हो सकता है, इसे आप इस उदाहरण से समझें। ऐसे लोगों के साथ अक्सर जो होता है, वही उसके साथ भी हुआ। कल तो कभी आता नहीं, सो उस विद्यार्थी की पढाई-लिखाई भी टलती ही गयी। अन्त में परीक्षा आ गयी। समय मिला कुल तीन घंटे। पढायी उसने की होती, तब तो बात बनती। वह प्रश्न पढकर उन्हें समझने के लिए सिर धुनता रहा, जबकि बाकी साथियों ने परचा कर के कापियाँ भी दे दीं। तीन घंटे पूरे होनेपर उस विद्यार्थी की कापी छीन ली गयी। परिणाम सामने आया वह फेल हो गया था। कल कल के चक्करमें उसने अपना पूरा एक वर्ष गँवा दिया था, अर्थात् उसके जीवन के पूरे ३६५ दिन नष्ट हो गये थे। वह हर मामले में एक साल पिछड गया था। इस प्रकार भविष्य में मिलनेवाले कितनेही अवसर उसके हाथ से निकल गये थे।

शायद अब आपको समय का मूल्य और समय की पाबन्दी का महत्त्व ठीक-ठीक समझ में आया होगा। तो फिर यह भी समझ लीजिए कि हर अच्छी आदत की तंरह समय की पाबन्दी की आदत भी बचपन से ही डालनी पडती है।

सबेरे उठना, शौच आदि से निवृत्त होना, मुँह हाथ धोना, दाँत मांजना, नाश्ता करना, नहाना, भोजन करना और तैयारी करके स्कूल जाना, रोज-मर्रा के इन सब कामों के लिए भी समय निश्चित होना चाहिए, नहीं तो आप कभी भी किसी बडे काम में सफल नहीं हो पायेंगे। नतीजा यह होगा कि दिन-ब-दिन आपकी आदतें खराब होती जायेंगी और आप कहीं न कहीं पिछडकर असफलताके दलदल में फंसे रह जाएंगे।

यह बडे दु:ख की बात है कि हम भारतीयोंमें समय का मूल्य समझकर उसका सदुपयोग करने की भावना का विकास नहीं हो पाया है। आज देश की यह दशा है कि कहीं कोई भी बडा, छोटा कार्य-क्रम होता है तो जनता को एक घंटा पहले का समय दिया जाता है। इसमें वही भावना काम करती है कि जनता कभी समय पर नहीं आयेगी। इससे भी लज्जा-जनक बात यह है कि उधर जनता के मन में भी यही बात घर किये होती है कि नेताजी तो घंटा दो घंटा देर से ही आयेंगे।

ऐसे देश का क्या हाल होगा, जहाँ जनता की अपेक्षा नेता लोग इस मामले में अधिक दोषी हैं? उन्होंने बचपन में समय की पाबन्दी का पाठ नहीं सीखा होता, यही कारण है कि चाहते हुए भी आज वे समयपर कहीं नहीं पहुँच पाते।

एक छात्र अक्सर देर से स्कूल जाता था। टोकने पर वह बहाना कर देता कि मेरे पास घडी नहीं है, इसलिए समय का पता नहीं चल पाता।

लेकिन कुछ दिन बाद छात्र के पिताने उसके लिये घडी ला दी, फिर भी अक्सर उसे स्कूल पहुँचने में देर हो जाती। घडी आ जाने पर भी उसके व्यवहार में कोई फर्क नहीं पडा था। जब उसके साथियों ने उसे फिर से टोका तो उसने लज्जित होकर स्वीकार कर दिया कि, ''असल में मुझे देर तक सोते रहने की आदत पड गयी है, नींद ही नहीं टूटती।

शुरू से ही समय की ओर से लापरवाह होने के कारण वह देर तक सोये पडे रहने की एक ऐसी आदत का शिकार हो गया था कि समय की पाबन्दी उसके लिये सपना बन गयी। एक क्या, वह दस घडियाँ भी बाँध ले, तो भी उसके लिए बेकार हैं।

यह कितने खेद की बात है कि हमारे देश में अधिकांश व्यक्ति ऐसे ही हैं जो शायद शान दिखाने के लिए घडी बांधते हैं। वे घडी जरूर बांधते हैं, लेकिन न तो समय का मूल्य समझते हैं, न उसका उपयोग करनाही जानते हैं। इससे भी बडे दु:ख की बात तो यह है कि यहाँ लोगों को काफी इंतजार कराने के बाद देर से पहुंचना बड़प्पन और शान की बात समझी जाती है।

यह सोचकर कितनी ग्लानि होती है कि लोगों के देर से पहुँचने पर खुद अपने भारतीय भाई भी यह कहकर हंसते हैं कि ''हिंदुस्तानी समय है''। अर्थात् वे खुद तो समय का मूल्य समझते नहीं, न उसका उपयोग करना ही जानते हैं, लेकिन उनकी इस ओछी आदत के कारण बदनामी देश की होती है।

आप देश के होनहार नागरिक हैं। आपका यह कर्तव्य है कि समय के मूल्य को समझें। उसका सदुपयोग करें और अपने व्यवहार से यह सिध्द कर दें कि ''हिंदुस्तानी समय'' की धारणा ही गलत है।

❑ ❑ ❑ ❑

महाकाव्यकार रामधारीसिंह दिनकर

प्रकाश मुंढे
एम्.ए. (भाग-२)

हिंदी साहित्य संसार में महाकवि रामधारी सिंह ''दिनकर'' जी का नाम बडे गौरव और आदर के साथ लिया जाता है। बचपन में ही बालमानस पर हुए अनेक परिवारिक आघातों के कारण दिनकर जी को समय से पहले ही चिंतनशील बना दिया। बाली उमर में जो दौड-धूप. खेल-कूद, शरारतें होती हैं, उसी उमर में दिनकर जी अपने परिवार के उत्तर-दायित्व के बारे में सोचने लगे। परिस्थिति से हताश ना होकर उन्होंने उसका डटकर सामना किया। मॅट्रिक की परीक्षा गाँव में ही पास की, और बी.ए. पटना में पूरा किया। उनकी जिंदगी अपने परिवार के नाम पर गिरवी हो चुकी थी, फिर भी उन्होंने अपने भीतर के कवित्व को भली-भाँति प्रस्फुटित होने का और पनपने का मौका छात्र जीवन में ही दिया।

दिनकर जी के काव्य में जीवन के हर एक अंग का चित्रण हमें दिखाई देता है, जैसे देशभक्ति की भावना, उग्र राष्ट्रीयता, क्रांति का गान, सामाजिक असंतोष की भावना और साथ ही प्रेम और शृंगार का सुंदर समन्वय आदि प्रमुख हैं।

देशभक्ति एवं उग्र राष्ट्रीयता

दिनकर जी स्वाभिमानी थे। उन्होंने पूरे जीवन में सत्त्व और स्वत्व पर कोई आँच आने नहीं दी। १९३५ में 'रेणुका' काव्य-कृति प्रकाशित हुई। तो हिंदी-संसार ने उसे सर-आँखों पर उठा लिया। ''रेणुका'' की कविताएँ देशभक्ति की भावना से ओतप्रोत होने के कारण अंग्रेज सरकार को लगा कि, ये कविताएँ सरकार विरोधी हैं, इसी कारणवश मुजफ्फरपूर के जिला मेजिस्ट्रेट मिस्टर बोस्टेड द्वारा चेतावनी दी गयी। उस समय दिनकर जी ने मि. बोस्टेड से कहा कि, ''मेरा भविष्य साहित्य में है। अनुमति माँगकर किताबें छपवाने से मेरा भविष्य बिगड जाएगा और मेरा कहना है कि, 'रेणुका' की कविताएँ सरकार विरोधी नहीं, मात्र देशभक्तिपूर्ण हैं, यदि देशभक्ति अपराध है, तो मैं वह बात जान लेना चाहूँगा।''

अंग्रेज सरकार की नौकरी में रहते हुए भी, उन्होंने अपने काव्य में उग्र राष्ट्रीयता का निर्भीक एवं रागात्मक उद्घोष किया, यह बात बडी ही महत्त्वपूर्ण है। दिनकर जी की 'विपथगा' इस क्रांतिकारी रचना में एक पंक्ति आती है--

''अब की अगस्त्य की बारी है,
पापों के पारावार सजग।''

इस पंक्ति का तात्पर्य अगस्त्य ऋषि से था, किंतु संयोग से उसका मेल १९४२ के 'चलेजाव' आंदोलन के अगस्त महीने से बैठ गया।

दिनकर जी का 'कुरुक्षेत्र' पराधीन भारत के क्रोध का काव्य है। यह काव्य जब निर्माण हुआ तब गांधीवादी लोग उनपर नाराज हो गये, क्योंकि इसमें हिंसा का आंशिक रुप में समर्थन किया हुआ था। उनका यह स्पष्ट मत था कि, भारतमाता का पतन कभी भी राक्षसी गुणों के कारण नहीं हुआ है, बल्कि कोमलता, आत्यंतिक सहिष्णुता, वैराग्य-साधना, कथित देवगुणों के कारण से ही हुआ है। उनका मानना है कि, गांधी जी ने देश को स्वराज्य-मार्ग पर अग्रसर किया यह बडी बात हुई। पर जब उनके द्वारा समाजवाद की स्थापना की नींव डाली जाएगी तभी सही अर्थ में गांधीवाद की विजय होगी।

''गांधी अगर जीतकर निकले,जलधार बरसेगी,
हारे तो तूफान इसी उमस से फूट पडेगा।

आज इसी गांधीवाद की अवस्था शोचनीय हो गयी है, जो कुछ सालों पहले दिनकरजी को दिखाई पडी थी। आज की अंधानुकरणीय और सत्तालोलुप भ्रष्ट राजनीति के कारण ''गांधीवाद'' की सुंदर नाव बह गयी है।

हमारे नेता जो शांति-चिंतन में लीन होकर अहिंसा को बढावा दे रहे थे, उनके इस परम-सहिष्णुतावादी दृष्टिकोण के कारण ही चीनियों ने भारत पर आक्रमण करके नेस्तनाबूत कर दिया। हमारी कई वर्ग मील भूमि हथिया ली, यह वस्तु-स्थिति है, जिसे हम झुठला नहीं सकते। दिनकर जी इसी परमसहिष्णुतावादी नीति पर कडा व्यंग्य करते हैं कि,

''जहाँ मृषा संबंध विश्वमानवता से
नर जोड रहा है,
जन्मभूमि का भाग्य,
जगत की नीतिशीला पर फोड रहा है।

आखिर में आत्यंतिक अहिंसा पाप ही हो सकती है, इसकी अनुभूति भारतवासियों को हुई। सच पूछा जाए तो गांधी जी को छोडकर अहिंसा में विश्वास कौन रखता था? चीनियों के भारत पर आक्रमण के कारण दिनकर जी ने ''परशुराम की प्रतीक्षा'' काव्य के माध्यम से झूटा घूंघट ओढी हुई, अहिंसा की पायल उतार दी और तांडव का आवाहन किया।

सामाजिक विषमता :

सामाजिक विषमता के कारण ही स्वराज्य की पहली ही वर्षगाँठ तक आते-आते उनका उत्साह कम हुआ। स्वराज्य प्राप्ति के बाद भी दिनकर जी को संतोष नहीं हुआ, क्योंकि समाज में वैषम्य अभी तक था। इसीलिए स्वाधीन भारतमें भी दिनकर जी असंतोष की कविताएँ लिखने लगे, और उनकी कविता से ये भाव उमड पडे

''कुंकुम लेपूँ किसे?
सुनाऊँ किसको कोमल गान ?
तडप रहा आँखों के आगे
भूखा हिंदुस्थान।

सामाजिक विषमता का उत्तम उदाहरण उनकी ''हाहाकार'' कविता में मिलता है। इस देश में वे लोग भी हैं जो अपने कुत्तों को दूध से नहलाते हैं,और वे बच्चे भी इसी देश के हैं,जो भूख से 'दूध-दूध' करके चिल्लाते हैं, पर उनको दूध नहीं मिलता है। यह माँ और बच्चे की तडप दिनकर जी से देखी नहीं जाती और अपनी भावना को इन पंक्तियों से प्रकट करते हैं।

''देख जहाँ का दृश्य
आज भी अंतस्तल हिलता है
माँ को लज्जावसन और
शिशु को न क्षीर मिलता है।

यह करुण सामाजिक विपन्नावस्था उनके काव्य में देखने को मिलती है।

संसार के सारे दुख-दर्द को सहकर और विपरीत, कठिन परिस्थितियों से लडकर दिनकर जी ने जीवनक्रमण किया और बडे ही आत्मविश्वास के साथ संकट काल में अपने काव्य के माध्यमसे देश की अपूर्व मदद की। अपनी ओजस्वी काव्य-वाणी के कारण वे आज भी जनप्रिय महाकवि के रूप में लोगों के दिलों-दिमाग पर अपना प्रभुत्व स्थापित किये है, जिसका माध्यम काव्य ही है। दिनकर उनका स्थान हिंदी संसार में सर्वोपरी है। दिनकर जी हिंदी-संसार के दैदीप्यमान ध्रुवतारा थे।

❑ ❑ ❑ ❑

मजहब नहीं सिखाता आपस में बैर रखना।

कु. झरीना खान
एम्.ए. (हिंदी) भाग-१

मजहब नहीं सिखाता
आपस में बैर रखना।
सारे जहाँ से अच्छा हिंदोस्ताँ हमारा।

हमारे देश में सभी लोग इस गीत को गाते हैं। लेकिन क्या इस गीत में छिपे गहरे मतलब को हम समझ पाते हैं? हमारे देश में जितने भी देशभक्तिके गीत हैं उन्हें हम सिर्फ गाते हैं लेकिन उन गीतों के मतलब को जानने की कोशिश भी नहीं करते।

हमारे देश में हिंदू, मुस्लिम, सिख, ईसाई आदि कई जाति-धर्मो के लोग रहते हैं। हम सबके मजहब क्या हमें आपस में बैर रखने को कहते हैं? किसी भी मजहब में ऐसा नहीं लिखा है कि दूसरा मजहब बुरा है।

हम जब स्कूल जाते हैं तो हम यह सोचते नहीं कि हमें पढानेवाले हमारे गुरुजी हमारे ही मजहब के हो। ऐसा तो कहीं नियम नहीं है कि हिंदू विद्यार्थी है, तो उसे हिंदू स्कूल में भेज दिया जाए मुस्लिम हो तो मुस्लिम स्कूल में, सिख हो तो सिख स्कूल में और ईसाई हो तो ईसाई स्कूल में भेजा जाए। जब हमारी किसी से दोस्ती होती है तो क्या हम सोचते हैं कि हमारे दोस्त या हमारी सहेली हमारे ही मजहब की हो? जिस वक्त हमारे घर कोई दुर्घटना हो, कोई आपत्ति आए तो हमारे पास-पडोसवाले हमारी मदद करते हैं, वे उस समय अपने मजहब को बीच में नहीं घसीटते। किसी बीमार को जब खून की जरूरत होती है तो क्या हम सोचते हैं कि वह खून किस जातिधर्म के व्यक्तिका है। हमें तो सिर्फ जान बचाने का महत्त्व होता है।

हमारी हररोज की जिंदगी में हम मजहब का उपयोग करते हैं क्या? जरा सोचिए - हम जब सुबह नींद से जागते हैं. तो पहले हमारी मुलाकात दूध-वाले से हो जाती है। वह दूधवाला क्या मजहब देख-कर दूध बेचता है? हम सब जानते हैं कि हमारे जीवन में दूध का कितना महत्त्व है। दूध से हमें कितनी शक्ति मिलती है। क्या हम ऐसा कहते हैं कि यह दूध हिंदू भैंस का है और यह मुस्लिम भैंस का? दोनों भैंसों का दूध एक कीजिए और फिर से अलग कीजिए। क्या वह अलग हो सकता है? दरअसल भैंस का कोई धर्म नहीं होता। देखिए कितनी अचरज की बात है कि मनुष्य भी एक प्राणी ही है लेकिन मनुष्य उच्च-कोटिका, बुद्धिजीवी प्राणी है और भैंस या जानवर नीच कोटि का प्राणी है जो सोच नहीं सकता, जो बोल नहीं सकता लेकिन फिर भी उसे इन्सान से ज्यादा अक्ल है। इन्सान जिस तरह एक दूसरे की बुराई करता है, उस तरह यह जानवर कभी बुराई नहीं करते।

हम जब अपना घर सजाते हैं, सँवारते हैं तो घरमें जिन चीजों की जरूरत होती है, हम ले आते हैं। चीजें खरीदते समय हम ऐसा सोचते नहीं कि वह चीज हिंदू के दूकान की है, या मुस्लिम के दूकान की। सोफा सेट हो, कुर्सियाँ हों, पलंग हो या कोई टेबल हो, हमें तो सिर्फ घर सँवारना होता है। हम कपडे पहनते हैं तो हम ऐसानहीं सोचते कि यह कपडा हिंदू की मिल का बना हुआ है या मुस्लिम की

मिल का। हमें तो अच्छे कपडे पहनने से मतलब होता है। हमारे घर चौका-बर्तन करने के लिये जो नौकर होते हैं, क्या उन्हें हम मजहब देखकर ही काम पर रख लेते हैं?

बीमार को डॉक्टर मरीज की हैसियत से ही देखता है। कोई न्यायाधीश हिंदू या मुस्लिम को देख-कर कभी न्याय नहीं देते। स्कूल में पढाने वाले गुरु, मास्टर पढाते समय ऐसा नहीं सोचते कि मेरे शिष्य, मेरे विद्यार्थी मेरे ही मजहब के हों। अरे, यह तो छोडिए, लेकिन कोई शराबी भी यह नहीं सोचता कि मैं सिर्फ अपने मजहब की दूकानपर जाकर ही शराब पिऊँगा। हम जो अनाज खाते हैं वह किस मजहब के इन्सान के खेत में पका हुआ है यह हम देखते नहीं। हमें तो सिर्फ अनाज खरीदने से और हमारा पेट भरनेसे मतलब होता है। हम जिस समय सफर के लिये बाहर निकलते हैं तो हम ड्राइव्हर के भरोसे पूरा सफर तय करते हैं। ना हम ड्राइव्हर का मजहब देखते हैं और ना ड्राइव्हर हमारा मजहब देखता है।

जिन्हें दो वक्त का खाना नहीं मिलता उन्हें मजहब से कोई मतलब नहीं होता। उन्हें तो सिर्फ पेट भरने की चिंता होती है। जिन्होंने भरपेट खाया हो उन्हें ही मजहब की लडाई लडनेका बडा शौक पैदा होता है। इस हालत में उनको तो सिर्फ अपने मजहबवालों से ही संबंध रखना चाहिए। किसी भी चीज में, किसी भी काम के लिये दूसरे मजहबवालों की मदद नहीं लेनी चाहिए, न उनकी बोली बोलनी चाहिए और न ही उन जैसा खाना चाहिए। क्या यह मुमकीन है?

हमारा सबसे बडा मजहब तो ''इन्सानियत'' है। अगर इन्सानियत हो तो ही हम जी सकते हैं। किसी भी धर्मग्रंथ में दूसरे मजहब के खिलाफ नहीं लिखा है। किसी धर्मगुरु ने भी कभी ऐसी बुराई सिखाई नहीं है। अगर ऐसा कुछ भी नहीं है तो हम आपस में झगडा क्यों करते हैं ? इस झगडे को छोडकर अपने आपमें झाँककर अपने मन से पूछिए, क्या मजहब के लिए झगडना ठीक है? हम सब हिंदोस्ताँ के वासी हैं, हम सब हिंदुस्तानी हैं। हमारे हिंदोस्ताँ जैसा देश विश्व में कहीं नहीं मिलेगा। हमें गर्व से कहना चाहिए कि, हम हिंदुस्थानी हैं।

हमें अपने मन में हमेशा के लिये यह गीत बसा लेना चाहिए--

''मजहब नहीं सिखाता,
आपस में बैर रखना।
हिंदी हैं हम वतन है,
हिंदोस्ताँ हमारा।।

❑ ❑ ❑ ❑

क्षमाशीलता से क्रोध को, साधुता से दुष्टता को
दान से कृपणता को और सत्य से असत्य को जीतें।

– विदुरनीति

❑ ❑ ❑ ❑

इच्छाओं को बहुगुणित करना जीवन की उर्जा व्यर्थ गँवाना है।
आवश्यकता ध्यान केंद्रित करने की है और ध्यान केंद्रित करने ही कुंजी है सादगी।

– साधु वासवानी

फैशन की दुनिया में।

कु. अदिती पाटील
११ वी सायन्स

फैशन। फैशन। फैशन। इस फैशन की चपेट से कौन बच पाया है? दादी से पोते तक और बहू से सास तक सभी इस फैशन के पुजारी बन चुके हैं। कभी सास बॉबकट का फैशन अपनाती है तो कभी बहू अचानक ही बाल बढाना शुरू कर देती है।

वैसे तो फैशन के (मूल) पॅरिस के फैशन शो और हॉलिवूड माने जाते है। इसी बात से याद आया - इंग्लैंड में एक औरत ने एक दिन एक नया फैशन का ''ब्रॅन्ड न्यू'' हॅट खरीदा और उसे सिर पर पहने जल्दी से घर की ओर चल दी। रास्ते में उसकी एक सहेली ने उसे रोककर पूछा, ''इतनी जल्दी में कहाँ जा रही हो?'' तो उस लेडी ने जवाब दिया, ''इस हॅट को अभी -अभी खरीदा है। और इसका फैशन खत्म होनेसे पहले घर पहुँचने की जल्दी में हूँ।''

तो अब हम और क्या कहें? फैशन की रफ-तार इतनी तेज है कि क्या कहने। यह एक ऐसी लंबी रेस का घोडा है कि इंडियन डर्बी जीतनेवाले को भी पीछे छोड दे। इसपर जितना पैसा लगाया जाए उतना कम है। वैसे तो मनुष्य का स्वभाव है ही अनुकरण करना। जो चीज उसे उच्च दर्जे का साबित कर सके उसे अपनी खिदमत में लाने की कोशिश करना। फैशन भी इन्हीं चीजों में से एक है।

एक अमीर युवक व्यापारी को एक पार्टी में जाना था। उसने एक अच्छा सा सूट पहना। वह जाने ही वाला था कि नौकर के ध्यान में आया कि सूट के कोट में एक छेद है। वह ठहरा नौकर, उसने उस काले कोट में पडे छेद पर एक सफेद कपडा लगा दिया। युवक पार्टी में गया। वहाँ आए अन्य युवकों को यह शहर का सबसे नया फैशन लगा और दूसरे ही दिन सबके कोट में सफेद कपडे का टुकडा नजर आने लगा।

फैशन की दृष्टि से लोगोंका स्वभाव भी अप-वाद नहीं है (खासकर के इलेक्शन के वक्त) क्या इलेक्शन के वक्त आश्वासन देना और बाद में इन आश्वासनों को भूल जाना, इन नेताओं में सदि-योंसे चल रहा एक फैशन नहीं है? आजकल तो कुछ और ही फैशन नजर आने लगा है जैसे कि हर चीज का ''नया नामकरण'' जिस किसी जगह का नाम अच्छा न लगे उसका नामकरण किसी ऐतिहासिक नाम से किया जाता है। अजी, यह तो रहा एक नमूना, परंतु सुबह एक पार्टी में, शाम को दूसरी पार्टी में यह भी तो एक फैशन बन चुका है। ठीक इसी तरह आज-कल टी.व्ही.के चैनल भी बदलते रहते हैं। कल एक ही चैनल था, आज उसके दो हो गए। सुबह दो थे, शाम को तो चार चैनल नजर आने लगे। कभी ये तो कभी वो चैनल लगाने का, हर चैनल पर चल रहा कार्यक्रम थोडा-थोडा देखनेका फैशन भी है यह कार्य संपन्न करते - करते तो हमें जो प्रोग्राम देखना होता है वह खत्म हो चुका होता है।

फैशन अपना कमाल कहाँ नहीं दिखाता? कपडों की तरह तो लोग गाडियाँ भी बदलने लगे हैं। कल बॉबी को 'कायनेटिक' चाहिए थी सो आज वह खरीदी। पर कल को 'सनी' अच्छी लगी तो काय-नेटिक गयी और 'सनी' आयी। शायद परसों 'स्कूटी' ही आ जाए।

अजी, गाडियों को तो छोडिए, क्या आज-कल के सभी ''हीरो-हिरोइनों के नाम आप जानते हैं? जानने भी नहीं चाहिए। हर दिन एक नयी फिल्म और उसके साथ एक नया मुखडा यह भी बॉलिवूड का खास फैशन बन चुका है।

कपडों के फैशन के बारे में पूछना तो बेकार है। जरा एक घंटा किसी कॉलेज के बाहर खडे रहें या एक चक्कर लगा आएँ तो पूरी दुनिया में चल रहा फैशन का अंदाजा आप लगा सकेंगे।

फैशन की दुनिया तो जरूर है परंतु दुनिया का कोई खास फैशन नहीं।

इस लेख को यहीं खत्म करना ठीक रहेगा। कहीं यह भी ''आऊट ऑफ फॅशन'' हो गया तो !

❑ ❑ ❑ ❑

शेरो-शायरी

१) नासमझी तुम्हारी
हमें उल्फत देती है।
समझा करो प्यार हमारा,
ये शायद हमें जिंदगी देता है।

२) साथी तुझे जबसे पाया।
दिन हमारे सुहाने हैं।
रातें सब मदभरी और,
सपने सब तुम्हारे हैं।

३) चाहत हमारी ना समझ पाये वो
दर्दे दिल कभी ना समझ सके वो।
सजदा किये हम उनकी राहोंमें हमेशा,
फिर भी हमारा प्यार ना समझ सके वो।

४) अपनों ने लूटा भी तो क्या,
कुछ न कर पाये हम।
वो गैरोंकी मर्जी रखते हैं,
फिर बेवजह जिक्र हम करें क्या।

५) कस्में - वादे प्यार में जो किये,
तोडकर वो चले गये।
बेदर्द इस जमाने की खातिर,
तडपते वो हमको छोड गये।

६) अंदाज गलत था या
मेरा खयाल गलत था,
समझ नहीं सका अब तक,
तुमसे प्यार करने में मैं क्या गलत था।

७) तडपते अरमान कहें पुकार के,
मिलनकी आस में चले आवो।
इंतजार में गुजर न जाये दिन,
इतना तो करो, मुझे जहर दे जाओ

कु. राजश्री नलावडे
एफ. वाय. बी.सी.एस.

❑ ❑ ❑

अखबार न हो तो........

कु. भावना खरात
११ वी सायन्स

सुनहरी सुबह। सूरज की किरणें घर में चुपकेसे घुसकर हँस रही थीं। कुछ देर बाद पेपरबॉय पेपर फेंककर चला गया। उसने पेपर फेंका और वसीमचाचा का घरमें आगमन हुआ, ''क्यों, बेटी क्या कह रहा है आज का अखबार?'' खुद कभी अखबार नहीं खरीदते, हमेशा दूसरों का अखबार पढते हैं, जैसे दूसरों का अखबार पढना इनका जन्मसिद्ध हक हो। अच्छा भाई, हमारे ये चाचा, अखबार की सिर्फ हेड-लाईन्स नहीं पढते, पहले पन्ने से लेकर आखरी पन्नेतक अखबार का बुरा हाल कर देते हैं।

हमारे भय्याजी को तो, अखबार में खेल और फिल्म के सिवा कुछ दिखता ही नहीं। इन सभी-पर मुझे बहुत गुस्सा आता है। यदि अखबार बंद हो जायें तो ये रोज-रोज की परेशानियाँ नहीं होंगी।

कभी-कभी अखबारों में भारत बंद, महाराष्ट्र बंद का आवाहन किया जाता है। पहले पन्नेपर तो कश्मीर में इतने लोग मारे गए, पंजाब में मार-काट, बंबई में बमविस्फोट ऐसी खतरनाक, दिल को हिला देनेवाली खबरें होती हैं। इस तरह अखबार भी अपना रूप बदल रहा है। ऐसी खतरनाक खबरें छापनेके बजाय, ये अखबार ही बंद हो जायें तो अच्छा है।

सचमुच, ये अखबार बंद हो जायें तो ! तो, हमारे वर्तमान में और भविष्य में अंध:कार छा जाएगा। यदि अखबार न होता तो रशिया की राज्यक्रांति नहीं होती, ''रूसो'' की तेजस्वी कलम ने फ्रेंचों के दोषोंपर प्रहार नहीं किया होता तो, फ्रेंच राज्यक्रांति नहीं होती। इतिहासकारने कहा है।

"If there had been no Rousseau, there would be no French revolution"

इंग्लैंड को लोकतंत्र की जननी माना जाता है, लोकतंत्र का उद्‌गम इंग्लैंड से ही हुआ। इसी लोकतंत्र पर युरोप में अनेक अखबारों ने गहरे तीर चलाए युरोप में स्वातंत्र्य, समता और बंधुत्व के निर्माण में अखबारों ने बडी भूमिका निभाई थी। भारत में इन अखबारों ने स्वातंत्र्य, समता और बंधुता की सीख देकर लोगों को आत्मविश्वास दिलाया था। यदि अखबार नहीं होते तो ये आत्मविश्वास, समता - बंधुता लोगों में कैसे आती?

यदि, अखबार बंद हुए इस सरल-मानवी जीवन में बहुत बडा बदलाव आ जाएगा। मानव के जीवन में एक गहरी खाई का निर्माण होगा और यह असह्य खतरनाक, अंध:कार से भरी हुई खाई मानव की सुख-शांति को खा जाएगी। अखबार के अभाव में समाज नीरस बन जाएगा।

पत्रकार, छायाचित्रकार, व्यंगचित्रकार अखबार के अभिन्न अंग है। आधुनिक तंत्रज्ञान से इन व्यवसायों को नई दिशा मिल गई हैं। अखबार लोकतंत्र का चौथा स्तंभ है। न्याय, समता और स्वातंत्र ये तीन स्तंभ अब विनाश के पथ पर चल रहे हैं, तो यह चौथा स्तंभ अपनी जिम्मेदारी ईमानदारीसे निभा रहा है। लोकतंत्र एक राजकीय प्रणाली है और अखबार लोकतंत्र का अविभाज्य अंग है। लोकतंत्र के संरक्षण के लिए विचारवंतों को अखबार एक खुला, स्वतंत्र व्यासपीठ है और लेखन स्वातंत्र्य मूलभूत स्वातंत्र है। अगर अखबार ही बंद हुआ तो हमारे मूलभूत स्वातंत्र्य का विनाश होगा।

इस दुनिया में राजकीय, सामाजिक, औद्योगिक क्रान्तियाँ हुई। अखबार तो एक ''इनफर्मेशन रेव्हूल्यूशन'' है। हमें समय के साथ चलना है तो, अखबार हमारे साथ होना आवश्यक है।

अखबार बंद हो गये तो, बरफ की गुफा में सोए हुए भालू की तरह मानव का जीवन बन जाएगा। राष्ट्र की प्रगति में अखबार का स्थान बहुत बडा है। अखबार एक मनोरंजनात्मक, ज्ञान देनेवाला, सस्ता साधन है। जो चाहे इसे पढ सकता है, खरीद सकता है।

अखबार केवल शब्दों का भंडार ही नहीं है, बल्कि समाज का गुरु है, हमारा मित्र है। अखबार समाज के जीवन का आईना है जिसमें, समाज का प्रतिबिंब प्रकट होता है। अखबार बंद हुए तो, हम वैचारिक, सामाजिक और मानसिक रूप से अपंग हो जायेंगे। इसलिये अखबार और हम दोनों को मित्र बनकर एकही पथपर चलना ही होगा। किसी कवि ने कहा है,

खींचो न कमान को,
न तलवार निकालो।
जब तोप मुकाबिल हो,
तब अखबार निकालो।

❑ ❑ ❑ ❑

बेवफाई

कभी कभी प्यार भी,
मौत बनता है,
जब कोई यार किसीसे
कभी रूठ जाता है।
याद आते हैं, वो लम्हें
जो साथ गुजारे थे।
वो लम्हे भी कभी
दर्द बन के आते हैं।
जब आते हैं वो मेरे
सामने भी तो मुझे,
उनकी बेवफाई का वो,
बहाना याद आता है।
मौत आती नहीं मगर
उसका इंतजार नजर आता है।

महादेव गावडे
१२ वी कला

❑ ❑ ❑

मैं

ना मैं बादल हूँ
कि तुझे प्यार की,
वर्षा में भिगो दूँ।
ना मैं चाँद हूँ
कि चाँदनी नहला दूँ।
ना मैं अंबर हूँ
कि तुझे प्यार की
नीली चादर में लिपटा दूँ।
ना मैं सागर हूँ।
कि तुझे प्यार की,
अपनी नदिया कहूँ।
बस्स मैं इन्सान हूँ
कि तुझे अपने दिल में छुपा लूँ।

विजयकुमार चितार
टी.वाय.बी.ए.

❑ ❑ ❑

अविस्मरणीय प्रसंग

मोसमी भळगट
११ वी सायन्स

जो भी यहाँ जन्म लेता है, वह वक्त की छाया में, न मुडनेवाले रास्तेपर चलते चलते, गतिशील रहते रहते स्वर्ग का सुख प्राप्त करता है। मगर क्या यही जिंदगी है? जी नहीं, जिंदगी तो अपनी यादें, अपनी बातें अनुभव की स्याही से वक्त के पन्नोंपर लिखे जाने का नाम है।

आदमी मुसाफिर है, आता है जाता है
आते जाते राहोंपर यादें छोड जाता है।

समय का हर एक छोटेसे छोटा लमहा भी अपना असर, अपनी यादें हमारे हृदय पर छोड देता है। और यह सबके साथ होता है। रामवृक्ष बेनीपुरी जी कितना सही लिखते हैं! कहते हैं ''सारी घटनाएँ हमारी स्मृति में धुँधली छाई रहती है जैसे आईने पर धूल पड गई हो, मगर शीशेपर हल्की फूँक दीजिए, धूल उडेगी - अपनी यादें चमकेंगी, चेहरा खिलेगा, यादें रंग लाना शुरू करेंगी।

आज भी याद है मुझे वह दिन जब मैं कक्षा ९ वीं में पढ रही थी। हर दिन की तरह वह मंगल का दिन भी कट ही रहा था। उसदिन छठाँ पीरियड आ गया जो था भूमिति का। सबने अपनी अपनी कॉपियाँ निकालीं और अध्यापिका का इंतजार करने लगे। मैंने भी वही करना चाहा, मगर अफसोस। मैं वह कर न पाई। मैं अपनी कापी ही नहीं लायी थी। डर के मारे मैं तो पसीना पसीना हो गयी।

भगवान से हाथ जोडकर यह पीरियड न होनेकी प्रार्थना करने लगी। मगर शायद उस दिन भगवान को भी मेरा साथ मंजूर नहीं था। अध्यापिका ने वर्ग में आते ही सबको अपनी कापी के बारेमें पूछा और जो कापी नहीं लायी थीं, उन्हें खडा रहने के लिए कहा। मुझे भी खडा रहना पडा। बाद में थोडी डाँट -फटकार हुई और मुझे लगा कि अब हमें हमेशा की तरह बैठने के लिए कहा जायेगा। कई बार ऐसा होता है कि हम चाहते कुछ हैं और हो कुछ और जाता है। बैठने के बजाय हमें सीधे सुपरवाइजर के पास भेजा गया, जिन्होंने मेरी कोई भी बात सुननेसे साफ इन्कार कर दिया। आखिर हमें हेडमास्टर के पास भेजा गया और उनसे मिलने तक हमें कक्षा में बैठने की इजाजत नहीं मिली। एक कापी न लानेकी इतनी बडी सजा! यह तो बात का बतंगड बनानेसे कुछ कम न था। हेडमास्टरजी ने हमें घर जाकर कापी लानेके लिए कहा।

दुसरे सप्ताह में भी ठीक मंगल को ही मैं फिर अपनी कापी लाना भूल गई। मानती हूँ यह सरासर मेरी लापरवाही का फल था। सर चकराने लगा। क्या करे? दिमाग ने काम करना बंद कर दिया। वापस वही पिछले सप्ताह का अति भयानक समयचक्र मेरे सामने चकराने लगा और मैं अपने आपको उस चक्रव्यूह में फँसा पाने लगी और वह भी ऐसे जहाँ न कोई बचाने वाला था और ना इस मुसीबत के दलदल से मुझे निकलने में मदद करने वाला था।

मैं उस सप्ताह का वही कटु इतिहास किसी भी कीमत पर दोहराना नहीं चाहती इसलिए एक सहेली की सलाह पर मैं अपनी बहन की कक्षा में गई और उसकी भूमिति की कापी ले आई। यह सब बडी सावधानी से और अध्यापिका के आनेसे पहले करना पडा। बराबर बीचके पन्नोंपर मैंने लिखना शुरु किया। हर पल डर लगा रहता कि कहीं अध्यापिका

मेरी कापी लेकर पिछले पन्नोंपर नजर न डाले। मेरी तो जान चली जाती। मगर भगवान की कृपा से यह नहीं हुआ। पीरियड खतम होने की घंटी बजते ही मैंने चैन की साँस ली। यह पीरियड जैसे मेरे सिर पर लटकती तलवार थी जो कभी भी मुझपर वार करके मेरी जान ले लेती।

मुझे इसका थोडासा अंदाजा था कि अध्यापिका यह न जान पायेगी मगर इसका बिलकुल अंदाज नहीं था कि माँ यह सब जानकर इतना नाराज होगी। मैं तो इसे भूलनेवाली थी। मगर माँ ने मुझे यह नहीं करने दिया। माँ ने मुझे कहा ''देखो, किसी भी अध्यापिका को फँसाना अपने आपको फँसाने से कम नहीं है। और फिर जो हमें जीवन के अंधेरे से उजाले तक लाने के लिये खुद प्रकाश, मार्गदर्शन का दिया बन जाती है उसी अध्यापक को अंधेरे में रखना किसी भी ईमानदार, आदर्श विद्यार्थी को शोभा नहीं देता। यह करना उसके सफेद चरित्र पर एक काला धब्बा होगा जिसे समय की कोई भी ईमानदार से ईमानदार धारणा मिटाने में नाकामयाब रहेगी। किसी भी अध्यापक से बेईमानी अपने आपसे बेईमानी, गद्दारी और धोखा है। इन शब्दों से मेरा हदय लहूलुहान हो गया।

अब इन जखमों के लिए एक ही दवा बाकी थी और मैंने वह अपनायी । दूसरे ही दिन भूमिति की अध्यापिका से मिलकर यह सब बता दिया। मन शांत और हल्का हो गया। मगर डर था कि कहीं मुझे फिर हेडमास्टर के पास ले जाया जाएगा। मगर सत्य की जीत होती है । सत्य की जगह हमेशा झूट से बहुत बहुत ऊपर होती है । इसलिए अध्यापिका ने मुझे कहा कि मुझे तुमपर नाज है और साथ ही अपने आप पर क्योंकि मैं तुम जैसी विद्यार्थिनी की अध्यापिका हूँ। जीवन में तुम्हारी यही ईमानदारी तुम्हारी कामयाबी का राज होगी।

इस घटना को घटे दो साल बीत गये मगर उनके ये शब्द अब भी मेरे मन में तरो-ताजा हैं। जिंदगी के किसी भी मोड पर अपने आपपर से अगर भरोसा उठ जाता है तो ये शब्द याद आते ही जिंदगी का हर दुख झेलने की हिम्मत अनजाने में पैदा होती है।

❑ ❑ ❑ ❑

मेरे दोस्तो

प्यार करो मेरे दोस्तो.....
जिस धरती माँ ने हमें जन्म दिया
और पवन ने हमें, जिंदा रखा।
उससे प्यार....
जिसने हमें जीना सिखाया,
और मरकर भी अमर बनाया।
उससे प्यार....
जिस गुरुने हमें बुद्धिमान बनाया
और गुरु ने हमें ज्ञान दिया,
उससे प्यार....

जो दीप हमारे जीवन को
अंधेरे की ओरसे, उजाले की ओर लाया।
उससे प्यार....
जिन्होंने हमें गर्व से जीना सिखाया,
और हमारा भारत महान बनाया,
उन महान आत्माओंसे प्यार करो।
मेरे दोस्तो ....

कु. रत्नमाला लोंढे
तृतीय वर्ष कला

❑ ❑ ❑

ENGLISH SECTION

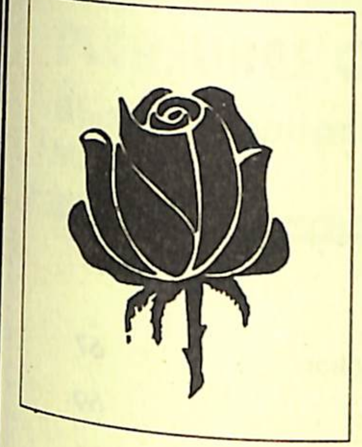

I think the essence of wisdom is emancipation as far as possible, from the tyranny of the here and the now. We cannot help the egoism of our senses. Sight and sound and touch are bound up with our own bodies and cannot be made impersonal. Our emotions start similarly from ourselves. An infant feels hunger or discomfort, and is unaffected except by his own physical condition. Gradually, with the years his horizon widens, and, in proportion as his thoughts and feelings become less personal and less concerned with his own physical status, he achieves growing wisdom. This is of course a matter of degree. Now one can view the world with complete impartiality; and if anyone could, he would hardly be able to remain alive. But it is possible to make a continual approach towards impartiality, on the one hand, by knowing things somewhat remote in time or space, and on the other hand, by giving to such things their due weight in our feelings. It is this approach towards impartiality that constitutes growth in wisdom.

- BERTRAND RUSSEL

SECTION EDITOR
Prof. Tukaram Sawant

INDEX

✦ PROSE ✦

1. Pleasures of Reading Literature : Bharat Chandankar 67
2. What is Happiness ? : Arun Joshi 69
3. Gather Ye Rosebuds : Vinaya Nibandhe 71
4. Government for the People : Kundlik Taware 73
5. Industrialization : A Curse or Boon : Tananji Chavan 75
6. Be Yourself
7. Friendship : Vijay Paithankar 77
8. Role of Personality in life. : Aruna Harke 78
: Ranjit Patil 79

✦ POETRY ✦

1. The Assessor : Arunkumar Ghorpade 70
2. Election : Tushar Kumthekar 74
3. Love : Ameya Joshi 74
4. Death : Ameya Joshi 74

PLEASURES OF READING LITERATURE

Bharat Chandankar
M.A.English

The term 'literature' is often broadly used for "everything printed-brochures about commercial products, medicines etc. The difference between literature as art form and all other types of literature is that literature as art is an easier, cheaper, valuable and continued resource of knowledge and pleasure bearing on our life. Pleasure from literature, such as a poem, a novel or a play, arises from a student of literature or reader's participation in the experiences of the writers and characters in literature. Since these characters are the imaginative creations of writers out of their experience in a real society, we feel a closeness to them, and wish to imitate them or sympathise with them.

People can derive pleasure from various resources & in various ways. The negative ways are those of pleasure from injuring, insulting and rebuking others. A kind of pleasure called sadistic pleasure can be derived from seeing and enjoying others suffering. But these are inhuman pleasures. Normal pleasures are those derived from eating, swimming, watching entertainments, which yield physical or sensual pleasure. The third, but higher type of pleasure is yielded by literature and arts which yield both sensual and spiritual pleasures. These sharpen our sensibilities, and in this way refine, organize and modify our emotional and intellectual responses to things and events. We are made conscious socially. phychologically, officially, morally and spiritually.

As Milton has said "A Good book is the life-blood (soul) of a master-spirit, embalmed and treasured up from a life here to a life beyond." A book of story is in a small space of the clash of human hearts from which love and hatred, sympathy and antipathy flow. The writer employs poetic justice and punishes the vicious and rewards the virtuous. He tells us how to compromise, reconcile and to sink differences and live in a friendly, loving way. He presents an ideal way of life for all of us to follow, to emulate. To our hearts the book of literature yields aesthetic pleasure and develops a taste in us for good literature.

According to Francis Bacon "Some books are to be tasted; others to be swallowed; and a few to be chewed

and digested." Bacon means that a reader ought to exercise his ability to decide which books are to be read carefully and remembered for ever, for their values. Ruskin says that books are like "king's treasuries". When we open a book and read them, we experience the joy of the dead writer's soul communicating with us. We are in the best company though we are alone in our room and reading a book. The pleasure from literature cannot be measured in material terms. This pleasure is spiritual as well as moral. As Longinus the Greek Critic has said, a great writer's sublime and noble literature is the "echo of the noble soul" of the writer. This book makes our thoughts and actions noble if we seriously follow them. As Plato said, a good book makes us "moraller, better and wiser"

Bacon rightly said, "my mind to me, a kingdom is." He meant that a Reader's mind which contains all good things collected from good books and stored, is equal to a kingdom with its beautiful things. A good book teaches us the "art of living." Shakespeare's tragedies advise us that evil passions like ambition, jealousy, pride etc., shall ruin our lives. Cervantes, in his Don Quixote, tells that it is foolish to mistake dreams for reality. Bernard Shaw's Apple Cart exposes the weakness of democracy, Literature like philosophy chastes and elevates the soul, gives us suitable illustrations from life itself.

Every branch of knowledge educates us and also yields pleasure. But, nothing truly educates and delights us as reading good books of literature does, because as Arnold has said "Literature is a criticism of life". He says that literature interprets for our benefit the life we live and directs us towards the best way to live life.

- ✦ We judge ourselves by what we feel capable of doing, while others judge us by what we have already done.
- ✦ A wise man knows everything, a shrewd one, everybody.
- ✦ Admiration is a very short-lived passion, that immediately decays upon growing familiar with its object.
- ✦ Prosperity is a great teacher; adversity is a greater. Possession pampers the mind; privation trains and strengthens it.
- ✦ A bachelor is one who enjoys the chase but does not eat the game.

WHAT IS HAPPINESS

Amey Joshi
F.Y.B.Sc.

"Happiness" - What does the word mean ? What does the word express ? Sure, the word is not as simple to define, as it sounds or as it is familiar to us. Is it a feeling or a quality experienced or possessed by a few ? No, it means something more than this, much more significant. The general idea of happiness is that it lies in acquiring things. Gandhiji used to say that happiness depends on what we give rather than on what we get. The view of Gandhiji encourages us to look at some of the connotations of this word.

Metaphorically speaking, happiness is a perfume that cannot be sprayed on others without spraying a little of it on ourselves. We cannot force it to happen, but we can make sure we are aware of it when it arrives. It is more like a visitor who comes to us when we least expect him.

When we think of happiness, we usually think of something quite extraordinary. Happiness does not uniformly, mean the same thing to all. It means a different thing, from one to the other.

Each and every person enjoys happiness in his own different way. For a child, it is entirely different from what it is for an adult. Winning a race, getting a new bike, scoring good marks in exams make a child or a young person happy. To a child happiness lies in getting the things he wants. But, for the adults, happiness is a sort of 'freedom' such as from worries, tensions and complications. Each and every person enjoys happiness in his exclusive way, be he poor, middle class, or the aristocratic class. Happiness, in this sense, is an inherent capacity of individuals to enjoy certain things. Happiness is not about what happens to us, but about how we perceive that which happens to us. It is the attitude of looking positively at even a negative or unpleasant happening in our lives. It does not consist in wishing for what we do not have and grumble about what we have, but adopting an attitude of joy towards what we possess, however meagre it may be. Happiness is, therefore, a way of approaching any situation in life with a positive mental attitude. It is not a condition or a state of mind at a certain instant of time.

To turn to Gandhiji's idea of happiness, which lies in 'giving' a friend of mine was once bed ridden with typhoid.

He was very weak physically and could not, therefore, study. On his request, I visited him daily, read out lessons and topics to him, explaining every significant item. I became so involved in this activity of 'giving' something to him, In explaining to him, I found that I understood the things better, myself. I was benefited a great deal, by this experience, and felt much happier for it. I too, realised that good health is essential for happiness and believed firmly in what George William Curtis has said : "Happiness lies first of all in health.. 'Health, here means both physical and mental health. Buddhism rightly says that "happy is the man who wants things, not for himself, but for others." Andrew Carnegie's famous statement hits the mark exactly.. "the best secret of happiness is renunciation," Our Mother Teresa is the living example and the highest exponent of this concept of spiritual happiness. I am sure that she must be the happiest person for every action of hers is devoted to the good and happiness of others. This makes me believe in Francis Hutchison's dictum that action is best which procures the greatest happiness for the greatest numbers, "though the context is different."

To sum up, 'happiness' is not a quality nor is it a condition or state of mind. It is a positive mental attitude towards all sorts of situations in life. It is a 'choice afforded to us, to grab it at the moment it appears, or it may simply disappear like a balloon drifting away in the vast bright and blue sky.

❑ ❑ ❑ ❑

THE ASSESSOR

God is our Assessor
We are the performers ;
Life is a stage on which we perform
Our alloted acts and scenes :
Our performance into three acts falls
First that of childhood,
The second of bright youth,
The third of fading old age.
Each act begins and ends,
As God rings the bell of closure;
Till the final death-knell strikes.

Unto God our invigilator and Assessor,
Be true; steal not other's work
And make it your own.
Deceive not God, for he sees all,
Perform honestly as well as you can,
God with rewards will bless,
And assure a passage higher,
To the Heaven of eternal bliss.

Arunkumar Ghorpade
M.Sc. Botany Part - I

❑ ❑ ❑

GATHER YE ROSEBUDS

Vinaya Nibandhe
M.A.Eng.Part-1

Gather ye rosebuds
while ye may,
Old time is still a flying :
And this same flower
that smiles today,
tomorrow will be dying.

There is a time and place for every thing. One should not think of the past and future lest one spoils the present time. Beauty and fragrance of the flower are not permanent. It is shortlived and temporary because the blooming flower will wither as Time touches them. So one must accept the principle of "Carpe Diem" and seize the opportunity to become happy and successful in life.

"Today is a fact, yesterday a dream & tomorrow a vision. "Today is life. The spring is on & it is green everywhere. In its brief course lie all the varieties and realities of our existence, the bliss of growth, the story of action, the splendour of beauty. Yesterday is gone. It is now only a memory and belongs to history. You cannot live in the past glory and if you attempt it, you will meet with slow decay. Great dynasties, vast empires, huge business houses disappeared and mingled with the dust when they rested on their laurels and lived on their past achievements. On the other hand, learning from lessons of yesterday, today well lived makes every yesterday a dream of happiness. As for tomorrow, it is a myth. It still belongs to the future, the unknown, and not to you. You may have your hopes for a brighter tomorrow but it is a vision and you can no more live on your vision than you could on your dreams of the past. It is today's act that is going to decide your tomorrow.

Ideas change, attitudes change, values change, fashions change, likes and dislikes change, people and things change & as some wise person has said that change is the order of the day. Everything is relative. One should, therefore, learn to live and enjoy life. As years go by, as you grow up, you will find that your object and fields of interest change. What was interesting and desirable yesterday may not be so today. What you consider worthwhile and significant today in like manner may appear as unimportant and insignificant tomorrow. You should therefore, have no regrets. Learn to enjoy what you have today. When you have the oppor-

tunity, do not allow it to slip by through your fingers. So, enjoy yourself, it is later that you think. "Make hay while the sun shines" The carefree days of youth, student days, college life, should be lived and enjoyed. You can attend and live in the hostel and pursue your course of study even when you are forty or fifty. But you cannot enjoy those things which you enjoyed when you were sixteen or eighteen. The thrill you have in hiking, playing or watching games, attending picnics, travelling to new places when you were young, carefree, fresh, alive and active, you cannot have in the same fashion later, after you have grown up & assumed various other responsibilities.

We must also remember that anything to be enjoyable should be done in moderation. Even nectar may turn into poison, once the limit is crossed or exceeded. You should therefore know where to draw the line. "Have a fling by all means but don't have a fall." Have a sense of proportion. Over indulgence not total denial or abstinence is the answer. We must do the appropriate thing at the appropriate time in an appropriate measure.

In this way, we will continue to enjoy life throughout. We can enjoy life many times more if we help others also to enjoy their lives. Never seek your enjoyment at the cost of others. Live and let live, enjoy & let enjoy. Your enjoyment won't be real and it will not last long, if it is at the expense of others. Do the thing that ought to be done, when it ought to be done, as it ought to be done. Govern your tongue, control your mind, regulate your habits, channelise your desires, be persistent, be bold, have a purpose and stick to it, be cheerful, be yourself and act naturally. You will enjoy every second, minute and day of your life. You can learn and begin to enjoy, only when you know, when you develop the positive attitude and gain the social adaptability. So,

"Then be not coy,
but use your time,
And while ye may, go marry,
For having lost
but once your prime,
you may for ever tarry."

□ □ □ □

- ✦ Reading makes a full man, conference a ready man, and writing an exact man.
- ✦ Curiosity is one of the permanent and certain characteristics of a vigorous intellect.
- ✦ Heaven never helps the man who will not help himself.

GOVERNMENT FOR THE PEOPLE

Kundlik Thaware
M.A.Eng.Part-II

The oft-quoted definition of democracy made by Abraham Lincoln has become the most battered and much demeaned definition today in most democratic countries, particularly, in India, Forty-eight years of freedom from foreign rule, has reduced Indian democracy to a mere mockery. The noble aims and sincerity with which Lincoln defined democracy keeping in mind the full and total participation of the majority of a nation's people in the nation's activity, has been lost sight of even in the country of Lincoln's South America. Today democracy in India has turned our to be plutocracy-government of the rich or the government of the few privileged, selfish politicians. It's no more 'government for the people.'

Democracy in India exists only in a very skeletal form and the fruits of it do not reach the poor and down-trodden. The greedy, selfish, corrupt, ambitious, politicians of India, have literally 'hanged' Lincoln and have reduced democracy to the level of money-making and power grabbing business. Democracy today has become 'government of the ministers, by the ministers for the relatives of the ministers, against the people', Corrupt, criminal, immoral, murderous, M.L.A's M.L.C's and M.P.s have captured and imprisoned Mother India and blinded her eyes so that she cannot see their black deeds. Smugglers become ministers and ministers become smugglers, and honest, duty-minded officers like Ribero, Kiran Bedi, Arun Bhatia and Khairnar are prevented and obstructed from saving the image of our country. Politicians mix freely with the dons of the underworld, accept money from them, engage themselves is Hawala rackets and become millionaires making the poor people poorer.

From 1947 to 1965 i.e. till the death of Lal Bahadur Shastri politicians were servants of people and were conscious of their responsibilities : several political parties split into several groups and many bad men entered politics and won elections through money and muscle power. Today the common man cannot raise his voice and ask for his rights, His only right is to die, if he cannot live like a slave. Government, toady, is certainly not for the people. Young men have become the agents of corrupt politicians who have entered every profession and polluted it.

Narrow-minded and short-sighted men have become our leaders and they pick up quarrels with groups and communities and drive the nation to Civil Wars between Hindus and Muslims, the capitalists & labourers and so on. Murders, burning cities and houses for flimsy reasons in the name of religion have become the fashion. This cannot go on for a long time. A people's revolution against corrupt politicians alone can make democracy work for the people.

❑ ❑ ❑ ❑

DEATH

Death is an old door
set in the garden of life,
On silent hinges it hangs
where you fret and strive.
Along its lintel are
green leaves,
but beyond where
even light lies still.
Your feet weary though
but willing rare
also go over that sill.
Though you eternal bliss
there do attain,
And though derive peace
your feet do tremble

Ameya Joshi, F.Y.B.C.S.

ELECTION

When come the elections
Polite are the politicians,
they move to words from action
And move from section to section.

Everything they mention
Which stirs people's sensation;
They have the only fixation
On becoming rulers of the nation.

Once they win
They are for sin,
They forget people's need
And fulfil their own greed.

Tushar Kumthekar F.Y.B.C.S.

LOVE

Love is like
a morning flower
ever fresh.
Love is like
a sweet colour
that never fades.
Love is like
a lovely vision
that always flourishes.
Love is like
a light fragrance
that one always cherishes.
Love is like
a little bird
that high in the sky flies.
Love is much
a cute feeling
that never dies.

Ameya Joshi
F.Y.B.C.S.

❑

❑ ❑

INDUSTRIALIZATION : A CURSE OR BOON ?

Tanaji Chavan
M.A.Eng.Part-II

We know that England was the country in which the first Industrial Revolution took place. Today, a similar industrial mini-revolution has gripped India, thanks to our liberal Industrial Policy. India, in a decade or so will be counted among the leading industrialised nations of the world. The bold, realistic industrial policy announced and implemented with seriousness has been the prime cause of this feature of our economy.

The boons of industrialization are many. First, it ensures rapid, all-round progress, however large, the size of the country may be. Second, it enhances and improves human life and standards of living. Japan's history is before us. A nation which had been nearly paralysed by the two atom bombs, today has risen so high that Japanese industrial tie-ups are seen all over the world. Japanese 'Yen' today rules the dollar and sterling world, as well in the industrial and technological world.; Third, it augurs for upliftment of the poor masses by opening up opportunities of gainful employment for every pair of hands in a family. Fourth, industrialization calls for the supply of ancillary products resulting in small scale industrial boom. These lead in their turn to need for amenities like hospitals, transports, shops, school & so on. So, as a positive effect of industrialization, we have increased expectation of life, chances of education & the like. The people of our democracy get gradually enlightened. Fifth, the possibility of income incentives and regular flow of money into the family from several sources, creates the need for some saving gadgets, entertainment hardwares, luxury items. Accumulation of these items, as purchasing power increases, brings about transformation in life styles, resulting in higher educational acquirements and so on. Add to the above, the wide-spread use of electronic, audiovisual softwares in the field of education, sports and personal hobbies. Spare time saved due to industrialisation is devoted, at home, to cultivation of taste in arts and art forms. So, a cultural revolution results from industrial progress.

Though it cannot be denied that industrialization has been a boon to our country, it has been a bane or a curse as well, Factories that have sprung up in villages and close to them have cre-

ated the problem of pollution - water, air, sound and gas. Measures have not been taken as fast and as effectively as the industries have grown. The Industrial waste has polluted, drinking water and diseases of fatal kinds have been seen in villages & areas close to industries. Diseases like T.B. jaundice, malaria, typhoid have been frequent, but facilities to counter them, have been slow and tardy. Moreover, in a large country like ours, ignorance, lack of hygienic and civic sense among our people have increased industrial hazards, more than the gains from industrialization. The governmental machinery to check the ills of industrialisation is caught in red tape. Social and public awareness must be aroused - Health Clinics must established. Pollution control and diversion of industrial waste must be undertaken. Progress and development are easier got, than retaining the benefits of these : unless and until health hazards are totally removed the blessings from industrialization will turn into a curse, in no time.

□ □ □ □

हार्दिक शुभेच्छा !

प्रेरणा महिला उद्योग संचालित

प्रेरणा बेकर्स

तुळजाराम चतुरचंद महाविद्यालयाच्या परिसरात
''प्रेरणा बेकर्स'' तर्फे खालील उत्पादने तयार होतात.
पाव, खारी, क्रीमरोल, बिस्किटे, नानकटाई, अमोल खारी,
पेचखारी, बॉम्बेखारी, टोस्ट, खारी पॅटिस इ.

बर्थडे केक तयार करून मिळेल.

संचालिका : सौ मंगल सराफ, सौ. रेखा गुगळे

टीप : दर रविवारी खारी पॅटिस मिळतील.

प्रेरणा सुपर स्लाईज् ब्रेड

BE YOURSELF

Vijay Paithankar
T.Y.B.A.

"What is the essence of being a Woman ?"

"Being a mother....was a natural"

Answer of Miss. Universe Sushmita Sen. She not only won the title but a wave of joy and pride passed through the heart of every Indian as she was so much herself while answering. I do not think anyone will forget the tears of joy that welled up in her eyes when she was declared the most beautiful woman in this Universe. She has never hidden her love for her own mother. Being natural it has added to her beauty.

Why do children like seeing cartoon films ? Everything which we would prefer to hide is exposed in a humorous way. Being what we are and not trying to hide our true self makes the heart free of worries. It is the hardest thing possible, to do in todays world. We try to copy someone who is at the top without wanting to pay the price.

When we watch people passing by on streets, we see many Amir Khans, Juhi Chawalas, Madhuri Dixits, heroes and heroines. Though modern techniques like make-up make it possible outwardly, the personality inside may be totally different. "Those who give way to others, end having no principles of their own."

Think of Gandhiji, he was not ashamed of being himself. He wore scanty clothes but his smile wins us all even today. Jawaherlal Nehru was from a rich family. He was clothed from head to toe. But wearing at a rose in his button-hole brought out his personality... Not being oneself out of fear of what others will say can supress your rightful thoughts and inspiration.

Owing to political exploitation we have lost human contacts. We live on false opinions and live like machines. But man is more than a machine, he is the creator of machines. There are many machine-like people who care only about material progress and are careless about people's feelings. To them being themselves will mean a sign of weakness, But alas it is only when we recognise ourselves and our shortcomings and weaknesses, a true road to overcome them will be found. How true it is to say :

"Be yourself, Be yourself
How simple life can be
If we supposed to be somebody else,
Then why in the heck am I me ?"

□ □ □ □

FRIENDSHIP

Aruna Harke
T.Y.B.A.

"Count your life, by smiles,
not tears.
Count your age, by friends,
not years."

The quotation above, truly brings out the value of friends and friendship in our life. Friends are essential to our life, for it is they to whom we can open our hearts, unburden our sorrows and despair, and look towards for advice, consolation, and sympathy and above all, strength.

Shakespeare, in his "As you like it' defines what he considers sincere and true friendship to be :

"Most friendship is feigning
Most loving mere folly;
Sincere friendship is very rare
Our common friends are fair-
weather friends.

In life, we notice that even the strongest minded persons need the help of friends. Most people will agree with Francis Bacon who wrote, "the world is a wilderness without friends." To Cicero friendship was heavenly light when he said, "they seem to take away the sun from the world, who withdraw friendship from life."

Indeed a life without friends would be a desolate and lonely thing. Friends are needed so that we can "divide our sorrows and multiply our joys." Friends must not be fair weather friends, they must be our partners in sorrow as well. As some one said about seasonal friends :

"In Prosperity friends are plenty; in adversity, not one in twenty." The story of two "Friends" passing through a forest and a bear appearing suddenly is known to us. Seeing the bear, the stronger, more active man deserted his friend and scrambled up a tree. The other man lay down on the ground as if dead. The bear approached the prostrate man sniffed him and went away. The false friend came down the tree and asked the other what the bear told him in his ear. The disillusioned man replied that the bear told him not to trust selfish and insincere companions. This is exactly, what we too, experience in our lives.

Indian mythology and the epics furnish examples of friendships which went beyond social barriers like rich and poor, small & big. The story of friendship between Lord Krishna and the poor sudama is a point to note. On the opposite side we have friends who "Laugh with us" but leave us to weep alone! I admire great friendship in which there is generosity like Lord Krishna's, gratefulness like Karna's towards Duryodhana. What shakespeare says about "love" is true of "friendship" also "Love is not love, which alters when it alteration finds".

❑ ❑ ❑

ROLE OF PERSONALITY IN LIFE

Ranjit Patil
F.Y.B.Sc.

In the modern world "personality' has a significant role to play if one is to succeed in life : "Personality' is a combination of several qualities like mental attitude, character and physical appearance. Whether one is a student, a professional or housewife personality has its due place and role to make the professional, the student or the housewife render valuable service.

Personality though easy to define, is difficult to attain. It is not like oneself in a mirror, but it has to be preceived by the observer, in the manner of our walking, dressing, speaking, thinking and actions. Simple and common human being as Gandhi was, his personality was a dynamic mixture of our country's culture, tradition. His honesty, truthfulness in everything he spoke add did, gave to Gandhi, a unique personality.

Personality development is a continuous process of acquiring attitudes, views, etc. It consists in every small and simple act we do. The first requirement in building one's personality is to listen attentively and respond correctly and effectively to impress the speaker, or one who talks to us. Second, one's personality becomes acceptable and familiar to others when one shares in other's sorrows and joys. Personality is thus the conscious progress of a person in society & his stamp on others. One's personality is imprinted in others' mind when one undertakes to help, advise, console, and symphathise with others.

Receptiveness, patience to listen to others, keen observation, silent contemplation, firm resolution, willing and selfless co-operation with others and honouring others' views, through tolerance, go to make a good effective, memorable personality.

The story goes that when Dr. Einstein was asked to provide a mathematical equation for success, he said "if A represents success in life, then the equation is : A = X + Y + Z. X being work and Y being play. The impatient person who could not wait in and asked ""what does Z stand for ? Einstein replied that Z stands for keeping one's mouth shut. A person who forcibly forces himself upon others cannot be said to have a personality. But, one who forces by his behaviour and attitudes, others to be attracted to him, is said to possess a personality.

❑ ❑ ❑

हार्दिक शुभेच्छा

तुळजाराम चतुरचंद महाविद्यालयीन सेवकांची सहकारी पतसंस्था मर्यादित, बारामती : जिल्हा पुणे

नोंदणी क्र.पी.एन.ए./बीएमटी/बीएनके/१०१०/१९८३ दिनांक : ४.८.१९८३

✦ दिनांक ३१ जानेवारी १९९६ अखेर संस्थेची सांपत्तिक स्थिती ✦

१) सभासद संख्या	१६७	२) अधिकृत भागभांडवल	३० लाख
३) वसूल भाग भांडवल	१८.५ लाख	४) राखीव निधी	३.५ लाख
५) सभासद ठेवी	२० लाख	६) संस्थेची गुंतवणूक	४.३९ लाख
७) सभासद कर्ज येणे	५० लाख	८) लाभांश दर	१२ टक्के
९) ऑडिट वर्ग	''अ''		

✦ संस्थेची ठळक वैशिष्ट्ये ✦

१) माफक दराने रु. ६०,०००/- ची कर्ज मर्यादा.
२) तातडीचे कर्ज मागताक्षणी उपलब्ध.
३) मयत सभासद वारस सहाय्य निधीद्वारे मृत सभासदाचे वारसास रु.२५००/- मदत.
४) सभासदांचे ठेवीवर आकर्षक व्याज दर.
४६ दिवस १३ टक्के, ९० दिवस १३ टक्के, १८१ दिवस १४ टक्के, ३६५ दिवस १५ टक्के.
५) रिकरिंग ठेव योजना, व्याज दर १२ टक्के.
६) अक्षदा ठेव योजना, व्याज दर १२ टक्के.
७) दामदुप्पट ठेव योजना, ५ वर्षे

व्ही.डी.महामुनी
खजिनदार

डॉ.डी.व्ही.सरोदे
सचिव

प्रा.इ.के.पाटील
अध्यक्ष

✦ संचालक सदस्य ✦

प्रा.डी.एस्.शहा	प्रा.एच्.एम्.वड्डे	प्रा.आर.एम्.बनकर
आर्.के.गलांडे	एम्.एम्.मोरे	ए.जी.खोमणे
प्रा.नलिनी कृ.शहा	प्रा.अस्मिता अ.पाध्ये	हिवरकर डी.डी.-अकौंटंट

अहवाल विभाग १९९५-९६

मराठी मानसशास्त्र परिषद, अधिवेशन १० वे ''कार्यवृत्त''

मराठी मानसशास्त्र परिषदेचे १० वे अधिवेशन तुळजाराम चतुरचंद महाविद्यालय, बारामती येथे दि. १६, १७, १८ नोव्हेंबर १९९५ रोजी संपन्न झाले. मराठी मानसशास्त्र परिषद गेली १० वर्षे कार्यरत आहे.

या अधिवेशनासाठी ''ग्रामीण भागातील विकासाच्या समस्या : मानसशास्त्रीय दृष्टिकोन'' हा विषय ठेवण्यात आला होता. या विषयाची तीन उपांगे
१) ग्रामीण भागातील औद्योगिक समस्या
२) महिलांच्या समस्या
३) शैक्षणिक समस्या

या विषयांवर प्रामुख्याने चर्चा व्हावी, अशी अपेक्षा या अधिवेशनापूर्वी व्यक्त करण्यात आली होती. या अधिवेशनासाठी महाराष्ट्र राज्याच्या सर्व भागातून १४० प्रतिनिधींनी उपस्थिती नोंदविली. अधिवेशनाचा उद्घाटन सोहळा १६ नोव्हेंबर १९९५ रोजी सकाळी ११.०० वाजता तुळजाराम चतुरचंद महाविद्यालयाच्या जीवराज सभागृहात साजरा झाला. अनेकान्त एज्युकेशन सोसायटीचे अध्यक्ष व या समारंभाचे स्वागताध्यक्ष श्री. जंबुकुमार शहा यांनी प्रथम सर्व उपस्थितांचे स्वागत केले आणि सफल व्यापारी होण्यासाठी उपयोजित मानसशास्त्राचा कसा उपयोग करता येईल, हे आपल्या मनोगतात व्यक्त केले. कार्याध्यक्ष आणि तुळजाराम चतुरचंद महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. मनोजकुमार गांधी यांनी महाविद्यालयाने राबविलेल्या विविध उपक्रमांची थोडक्यात माहिती दिली. या अधिवेशनाचे कार्यवाह प्रा. बाबुराव माने यांनी या अधिवेशनाची उद्दिष्टे सांगितली व या अधिवेशनाकडून नेमक्या कोणत्या अपेक्षा आहेत हे व्यक्त केले. तसेच या अधिवेशनाच्या स्मरणिकेचे वेगळेपण नमूद केले.

या अधिवेशनाचे अध्यक्ष आणि पुणे विद्यापीठाच्या मानसशास्त्र विभागाचे प्रमुख डॉ. सु.वा.देशपांडे यांनी त्यांच्या भाषणात मानसशास्त्राच्या अभ्यासकापुढे कोणकोणती आव्हाने आहेत आणि ती समर्थपणे पेलण्यासाठी अभ्यासकांनी त्यांना कशाप्रकारे सामोरे जावे, याचा निर्देश केला.

मराठी मानसशास्त्र परिषदेच्या अध्यक्षा डॉ. श्रीमती उषाताई खिरे यांनी मानसशास्त्राने केवळ तंत्राकडे लक्ष न देता कौटुंबिक व सामाजिक प्रश्न, विकासाचे व आरोग्याचे प्रश्न हातात घेऊन त्यांचा सखोल अभ्यास करावा, असे सुचविले.

या अधिवेशनाच्या निमित्ताने काढलेल्या स्मरणिकेचे प्रकाशन, मुंबई विद्यापीठाच्या मानसशास्त्र विभागाचे प्रमुख डॉ. चं.गं.देशपांडे यांच्या हस्ते करण्यांत आले.

या अधिवेशनाच्या उद्घाटन समारंभाचे अध्यक्षस्थान इंग्रजी विषयाचे गाढे अभ्यासक व ज्येष्ठ समाजवादी विचारवंत मा.श्री.ग.प्र.प्रधान यांनी भूषविले. शेक्सपिअरच्या शोकांतिका मानसशास्त्राचे बरेच पैलू उलगडतात असे सांगून मानसशास्त्र आणि साहित्य यांचा कसा निकटचा संबंध आहे, हे सोदाहरण दाखवून दिले. प्रमुख पाहुणे म्हणून मा.डॉ.आ.ह.साळुंखे उपस्थित होते. शेवटी प्रा. का.मु.जाधव यांनी आभार मानले व पसायदाना- नंतर उद्घाटन समारंभ संपला.

१६ तारखेस दुपारच्या सामायिक सत्रात एका ज्वलंत प्रश्नाला हात घातला गेला. मार्गदर्शन व समुपदेशन सत्रात आजकाल कोणीही अनधिकृत व्यक्ती चंचुप्रवेश करतांना आढळतात, याला आळा घालण्यासाठी मार्गदर्शक व समुपदेशकासाठी एक निश्चित प्रकारची आचारसंहिता असावी आणि ती महाराष्ट्र शासनाने अधिकृतरित्या जाहीर करावी, यासाठी मानसशास्त्राच्या अभ्यासकांनी निश्चित प्रकारचा मसुदा शासनाकडे पाठविण्याची जरुरी आहे, असे प्रा.डॉ.चं.गं. देशपांडे आणि प्रा.डॉ.उषाताई खिरे यांनी सांगितले. श्रीमती डॉ.उषाताई आठवले यांनी हेच सूत्र समोर ठेवून काही नियमावली सांगितली.

या अधिवेशनाच्या तीन दिवसांच्या कालावधीत एकूण १६ शोध निबंध सादर करण्यात आले. त्यापैकी ६ निबंध ग्रामीण भागातील विकासाच्या समस्यांशी संबंधित होते.

१) ग्रामीण शैक्षणिक समस्यांचा अभ्यास : श्री. कोंडे

२) ग्रामीण भागातील विद्यार्थीनींच्या समायोजनाचा अभ्यास : प्रा. माणगांवे

३) औद्योगिक विकासामुळे ग्रामीण भागात होणारे बदल : श्री. माधवराव देशपांडे

४) ग्रामीण स्त्री नेतृत्व : विकासाच्या दिशा डॉ. सौ. वनिता पटवर्धन

५) औद्योगिक रचनेचे सामाजिक परिणाम : श्रीधर

६) स्वयंरोजगारामुळे स्त्रियांच्या व्यक्तिमत्वावर होणारा परिणाम : प्रा.श्रीमती सुवर्णा गोंधळेकर

या शोधनिबंधानंतर बरीच प्रश्नोत्तरे झाली. मानसशास्त्र या समस्या सोडवतांना नेमके काय योगदान करु शकेल, याचाही विचार करण्यात आला. काही संशोधकांनी विशिष्ट गटांचा अभ्यास करून आपले शोधनिबंध सादर केले. या प्रकारचे एकूण ६ शोधनिबंध होते.

१) औरंगाबाद येथील पाळणाघरांचा अभ्यास : डॉ.श्रीमती भाग्यवंत

२) स्थलांतरीत ऊस तोडणी कामगारांचा मनोसामाजिक अभ्यास : प्रा. देवरे व प्रा.डॉ.बोरसे

३) स्वयंसेवी संस्थांनी केलेल्या विकासकार्याचा अभ्यास : कु.अश्विनी फणसळकर

४) झोपडपट्टी मुलांमधील नेतृत्व : कु.निलम ओसवाल

५) वृध्दावस्थेतील शारीरिक, : बदल व त्यांचा व्यक्तीवर होणारा परिणाम : कु. प्रतिमा सबनीस

६) मागासवर्गीयांच्या बाबतीतील काही संशोधन प्रकल्प : प्रा. डॉ.जनबंधु

मानसशास्त्राचे अभ्यासक केवळ प्रयोगशाळेतच संशोधन करीत नसून सामाजिक समस्यांकडे आणि विशिष्टपणे निवडलेल्या गटांकडे सुध्दा जाऊन त्यांचा अभ्यास करतात. त्यात रस घेतात हे या शोधनिबंधावरून स्पष्ट झाले. याशिवाय खालील व्यक्तींनी शोधनिबंध इतर विषयाशी संबंधित सादर केले.

१) शैक्षणिक पार्श्वभूमी, स्त्रीपुरुषभेद आणि कांही स्ववेदित क्षमता यांच्यातील परस्परसंबंधाचे एक अध्ययन : प्रा.एम्.जी.जाधव

२) समायोजन क्षमता व संकटांना सामोरे जाण्याची क्षमता : कु.रूपाली कुलकर्णी व प्रा.प्रवीण देवस्थळी

३) आधुनिक जीवनात मनोस्वास्थ्य : श्री.रामटेके

४) व्यक्तिमत्व प्रकार, शारीरिक, वर्तनात्मक व भावनिक लक्षणांचा अभ्यास : प्रा.के.एम्.जाधव

या निबंधावरसुध्दा बरीच चर्चा झाली.

दुसरे एक वैशिष्ट्य म्हणजे काही विशिष्ट विषयात तज्ज्ञांची भाषणे या अधिवेशनात आयोजित करण्यात आली होती.

१) संशोधन पध्दती स्वरूप आणि आवश्यकता : डॉ.सु.वा.देशपांडे, डॉ.श्रीमती उषाताई खिरे

२) व्यावसायिक बाल मानसशास्त्र : एक काळाची गरज : अनिल मोकाशी, बालरोग तज्ज्ञ, बारामती

३) मानवी व्यवहार : नवीन दिशा : डॉ.चं.ग.देशपांडे (निमंत्रित वक्ते)

४) ग्रामीण कार्यात जाणवणारे सामाजिक व मानसिक बदल श्री.सुभाष देशपांडे (निमंत्रित वक्ते)

अधिवेशनाचे शेवटचे सत्र खास विद्यार्थ्यांसाठी आयोजित करण्यांत आले होते. यात प्रा.देवरे यांच्या नेतृत्वाखाली कांही प्राध्यापकांनी, विद्यार्थ्यांनी विचारलेल्या प्रश्नांना समर्पक उत्तरे दिली. हे सत्र बरेच रंगले. विद्यार्थी सुध्दा किती जागरूक आहेत, याची यावरून कल्पना आली.

दि.१८ नोव्हेंबर १९९५ ला अधिवेशनाच्या समारोप प्रसंगी प्रसिध्द साहित्यिक प्रा.निर्मलकुमार फडकुले यांना प्रमुख पाहुणे म्हणून आमंत्रित केले होते. या सांगता समारंभात या अधिवेशनाचे अध्यक्ष डॉ.सु.वा.देशपांडे यांनी अधिवेशनात सादर केलेल्या शोधनिबंधांचा आणि तज्ज्ञांच्या भाषणांचा आढावा घेतला. मराठी मानसशास्त्र परिषदेच्या अध्यक्षा डॉ.श्रीमती उषाताई खिरे, यांनी परिषदेची पुढची वाटचालीबद्दल आपले मनोगत व्यक्त केले.प्रा. फडकुले यांनी आपल्या वक्तृत्वप्रचुर शैलीत मानसशास्त्र इतर विषयांचा गाभा असून इतर सर्व शास्त्रांनाच नव्हे तर साहित्यिकांना सुध्दा मानसशास्त्र अवगत असावे लागते, हे त्यांनी आर्वजून मांडले. अध्यक्षस्थानी प्रसिध्द संख्याशास्त्रज्ञ व आहारतज्ज्ञ डॉ.पा.वा.सुखात्मे होते.

प्रा.बा.शि.माने
कार्यवाह

❑

जिमखाना - विभाग
(वरिष्ठ महाविद्यालय)

१. पुणे जिल्हा क्रीडा विभागीय, आंतर महाविद्यालयीन स्पर्धामधील महाविद्यालयाचे विजयी व उपविजयी संघ -

१) कबड्डी (मुले)	:	विजयी संघ
२) बॅडमिंटन (मुले)	:	विजयी संघ
३) ४ X १०० रिले (मुली)	:	विजयी संघ
४) खो-खो (मुले)	:	उपविजयी संघ
५) मल्लखांब (मुले)	:	उपविजयी संघ
६) योग (मुले)	:	उपविजयी संघ
७) कुस्ती (मुले)	:	उपविजयी संघ

२. पुणे जिल्हा क्रीडा विभागाकडून महाविद्यालयाचे आंतरविभागीय स्पर्धेसाठी निवड झालेले खेळाडू - (संघ)

१) कबड्डी (मुले)	:	४ खेळाडू
२) बॅडमिंटन (मुले)	:	३ खेळाडू
३) मैदानी स्पर्धा (मुले)	:	१ खेळाडू
४) मैदानी स्पर्धा (मुली)	:	५ खेळाडू
५) बास्केट बॉल (मुले)	:	३ खेळाडू
६) खो-खो (मुले)	:	३ खेळाडू
७) खो-खो (मुली)	:	१ खेळाडू
८) व्हॉलिबॉल (मुले)	:	१ खेळाडू
९) व्हॉलिबॉल (मुली)	:	२ खेळाडू
१०) योग (मुले)	:	१ खेळाडू
११) टेबल टेनिस (मुले)	:	१ खेळाडू
१२) पॉवर लिफ्टिंग (मुले)	:	१ खेळाडू
१३) शरीर सौष्ठव (मुले)	:	१ खेळाडू
१४) हॅण्ड बॉल (मुले)	:	२ खेळाडू
१५) कुस्ती (मुले)	:	३ खेळाडू
१६) मल्लखांब (मुले)	:	३ खेळाडू
१७) हाफ मेरॉथॉन (मुले)	:	१ खेळाडू
१८) क्रॉस कन्ट्री (मुले)	:	१ खेळाडू

३. आखिल भारतीय - आंतर विद्यापीठ स्पर्धेसाठी पुणे विद्यापीठातर्फे महाविद्यालयाचे निवडलेले खेळाडू :

१) श्री.झगडे संतोष तानाजीराव : कबड्डी (मुले) - आखिल भारतीय आंतर विद्यापीठ स्पर्धेत पुणे विद्यापीठीय संघ विजयी.

२) कु. गुळूमकर उषा : व्हॉलिबॉल (मुली)

४. १९९५-९६ या वर्षात आपल्या महाविद्यालयाने आंतरमहाविद्यालयीन टेबल टेनिस (मुले) स्पर्धाचे आयोजन केलेले होते.

''खेळाडूंचे हार्दिक अभिनंदन''

प्रा. एस.बी. इंगवले
शारीरिक शिक्षण संचालक
(वरिष्ठ महाविद्यालय)

❑ ❑ ❑

जिमखाना विभाग
(कनिष्ठ महाविद्यालय)

आयोजित क्रीडा स्पर्धा :

१) तालुका पातळीवरील मैदानी स्पर्धा (मुले/मुली)

२) गट पातळीवरील मैदानी स्पर्धा (मुले/मुली)

महाविद्यालयाचे विविध खेळातील यश :

१) कबड्डी (मुले)	:	तालुका पातळीवर झालेल्या स्पर्धेमध्ये विजयी व गट पातळीवरील स्पर्धेत सहभाग.
२) खो-खो (मुले)	:	तालुका पातळीवर झालेल्या स्पर्धेमध्ये विजयी व गट पातळीवरील स्पर्धेत सहभाग
३) व्हॉलिबॉल (मुले)	:	तालुका पातळीवर झालेल्या स्पर्धेमध्ये उपविजयी.
४) बॅडमिंटन (मुले)	:	जिल्हा पातळीवरील स्पर्धेमध्ये सहभाग

विविध खेळातील यशस्वी खेळाडू :

कबड्डी :

१) आगरताळा (त्रिपुरा) येथे झालेल्या अखिल भारतीय पातळीवरील (स्कूल नॅशनल) कबड्डी स्पर्धेमध्ये खेळण्यासाठी महाराष्ट्र राज्य संघामध्ये श्री. दीपक कांबळे याची निवड झाली.

२) पुणे येथे झालेल्या जिल्हा पातळीवरील कबड्डी चाचणी स्पर्धेसाठी श्री. रुपेश जव्हेरी याची निवड झाली.

खो-खो :

१) पुणे येथे झालेल्या विभागीय पातळीवरील खो-खो चाचणी स्पर्धेसाठी श्री. विजय शेळके याची निवड झाली.

२) राजगुरुनगर येथे झालेल्या जिल्हा पातळीवरील खो-खो चाचणी स्पर्धेसाठी श्री. महावीर गादिया याची निवड झाली.

मैदानी स्पर्धा :

श्री. शिवछत्रपती क्रीडानगरी, बालेवाडी-पुणे येथे झालेल्या जिल्हा पातळीवरील मैदानी स्पर्धेसाठी खालील खेळाडूंनी भाग घेतला.

१) श्री. दीपक कांबळे : थाळीफेक, तिहेरी उडी, ४ X १०० मी. रिले

२) श्री.भैरवानाथ दळवी : गोळाफेक, थाळीफेक, ४ X १०० मी. रिले

३) श्री. विजय पिंगळे : १०० मी., २०० मी., ४ X १०० मी. रिले

४) श्री. विजय शेळके : ४ X १०० मी. रिले

सोलापूर येथे झालेल्या विभागीय पातळीवरील मैदानी स्पर्धेसाठी श्री. भैरवनाथ दळवी याची गोळाफेकसाठी निवड झाली.

प्रा. बी. एस. गावडे
शारीरिक शिक्षण संचालक,

❑ ❑ ❑

ग्रंथालय विभाग

शैक्षणिक संस्थेमध्ये ग्रंथालयास अनन्य-साधारण महत्त्व असते. सुजाण व सुसंस्कृत वाचक घडविण्यामध्ये ग्रंथालयाचा फार मोठा वाटा आहे. आमच्या महाविद्यालयाच्या स्थापनेपासूनच ग्रंथालय सुसज्ज करण्याचा कटाक्षाने प्रयत्न केलेला आहे. म्हणूनच आज आमचे ग्रंथालय सर्वार्थाने व सर्वांगाने समृद्ध व अद्ययावत दिसत आहे. वाचकवर्गाच्या विविध गरजा लक्षात घेऊन प्रतिवर्षी ग्रंथसंपदा वाढविण्याचा आम्ही प्रयत्न करीत आहोत. वाचकांना जास्तीत जास्त फायदा मिळावा म्हणून तत्पर सेवा देण्याचे महत्त्वाचे कार्य ग्रंथालयामार्फत केले जात आहे. अहवाल वर्षातील ग्रंथालय प्रगतीचा आलेख खालीलप्रमाणे आहे.

१. ग्रंथसंख्या :–

दि. ३१.३.९५ अखेर

पुस्तक संख्या	किंमत रु.
८०,७९२	२२,१२,१२०=५३

यावर्षी घेतलेले ग्रंथ

पुस्तक संख्या	किंमत रु.
१,५२०	१,३८,०४३=००

एकूण

पुस्तक संख्या	किंमत रु.
८२,३१२	२३,५०,१६३=५३

यावर्षी महात्मा गांधी यांच्या १२५ व्या जयंती वर्षानिमित्त विद्यापीठ अनुदान आयोग, दिल्ली यांचेकडून रु. ५०००/– चे विशेष अनुदान मंजूर करण्यात आले. या अनुदानातून एकूण १३८ पुस्तके खरेदी करण्यात आली.त्याच बरोबर विद्यापीठ अनुदान मंडळाकडून ८ व्या पंचवार्षिक योजनेतून ''फर्स्ट डिग्री व्होकेशनल कोर्स फॉर कॉम्प्युटर सायन्स'' अंतर्गत ''कॉम्प्युटर सायन्स'' या विषयाची पुस्तके खरेदी करणेसाठी रु. २५,०००/– चे अनुदान मंजूर करण्यात आले. या अंतर्गत अहवाल वर्षामध्ये एकूण १५३ पुस्तके रु. १८,६७७=०० किंमतीची खरेदी करण्यात आलेली आहेत.

२. नियतकालिके :– ग्रंथालयामध्ये विविध विषयांची एकूण १३५ नियतकालिके येत असून त्याकरिता सुमारे १६,०००/– रु. खर्च केले जात आहेत. तसेच दिपावली विशेषांक १९९६ चे ४२ अंक रु. ८९१=०० किंमतीचे आमच्या वाचकांना उपलब्ध करून दिले आहेत.

३. वर्तमानपत्रे :– ग्रंथालयात मराठी, हिंदी, इंग्रजी मिळून एकूण २३ वर्तमानपत्रे व १७ स्थानिक व इतर साप्ताहिके वाचकांना उपलब्ध करून दिलेली आहेत. याकरिता सुमारे १३,०००/– रु. खर्च करण्यात येत आहेत.

४. ग्रंथपेढी :– महाविद्यालयातील काही हुशार व गरजू विद्यार्थ्यांना ग्रंथपेढीतून पुस्तकांचे वाटप करण्यात आले.

५. अभ्यासिका :– कनिष्ठ व पदवीपूर्व वर्ग आणि पदव्युत्तर व विज्ञान वर्गातील विद्यार्थ्यांकरिता दोन स्वतंत्र व प्रशस्त अभ्यासिकांची सोय आहे. परीक्षांचा कालावधी व विद्यार्थ्यांकडून सातत्याने होत असलेल्या मागणीचा विचार करून फेब्रुवारी १९९६ पासून सायंकाळी ६.०० ते रात्री ९.०० या वेळेत रात्रीच्या अभ्यासिकेची सोय करण्यात आलेली आहे.

६. स्पर्धा व सामान्यज्ञान परीक्षा साहित्य : केंद्र व महाराष्ट्र शासन आणि विविध स्पर्धा परीक्षेसाठी आवश्यक असणारी ग्रंथसंपदा व माहितीपत्रके विद्यार्थ्यांना उपलब्ध करून दिलेली आहेत.

७. बॅचलर ऑफ लायब्ररी अँड इन्फरमेशन सायन्स विभाग : १९९०-९१ या शैक्षणिक वर्षापासून सुरू करण्यात आलेल्या ''बॅचलर ऑफ लायब्ररी अँड इन्फरमेशन सायन्स'' या पदव्युत्तर कोर्सच्या परीक्षांचे निकाल सुरवातीपासूनच उत्तम आहेत. मे १९९५ मध्ये घेण्यात आलेल्या परीक्षेचा निकाल ५८ टक्के इतका लागलेला आहे. या विद्यार्थ्यांना प्रा.स्वामी, प्रा.शेवडे, प्रा.डॉ. कोण्णूर, प्रा.सौ.देशपांडे, प्रा.डॉ.सौ.सेनगुप्ता, प्रा.सौ.नरगुंदे, प्रा.सौ. पेंढारी, प्रा.जोशी, प्रा.लेले व प्रा.एम.के.कुलकर्णी यांनी बहुमोल मार्गदर्शन केले.

८. ग्रंथभेट : अहवाल वर्षामध्ये खालील मान्यवर व्यक्ती, पुस्तक विक्रेते व संस्था यांनी मौल्यवान ग्रंथ भेटीदाखल देऊन आम्हास उपकृत केले आहे. त्याबद्दल आभारी आहोत.

व्यक्तींच्या भेटी :–

१. प्रा.आर.ए.मालू. प्राणिशास्त्र विभागप्रमुख, वाशीम.
२. मा. श्रीमती सुंदरबाई अभयकुमार शहा, पुणे.
३. मा. किरण गुजर, नगरसेवक, बारामती नगरपरिषद, बारामती.
४. डॉ.कल्याण गंगवाल, पुणे

पुस्तक विक्रेते/संस्था

१. ज्ञान प्रबोधिनी, पुणे
२. प्रिंट ओम ऑफसेट, सातारा.
३. सेंट्रल इन्स्टिट्यूट ऑफ इंग्लिश अँण्ड फॉरेन लँग्वेजेस, हैद्राबाद
४. मनाली प्रकाशन, पुणे
५. फडके प्रकाशन, कोल्हापूर
६. प्रगती प्रकाशन, पुणे.

आमच्या अनेकांत एज्युकेशन सोसायटीचे सर्व पदाधिकारी, तसेच महाविद्यालयाचे मा.प्राचार्य. मा. उपप्राचार्य, सर्व सहकारी प्राध्यापक, प्राध्यापकेतर कर्मचारी, ग्रंथालयातील कर्मचारी वर्ग, विद्यार्थी व बारामती शहरातील प्रतिष्ठित, मान्यवर व्यक्ती यांच्या उत्कृष्ट सहकार्यामुळे ग्रंथालयाची प्रगती होत आहे. या सर्वांचे आम्ही सदैव ऋणी आहोत.

प्रा.एस.एन.पाटील
ग्रंथपाल

❑ ❑ ❑

''कविवर्य मोरोपंत वाद व वक्तृत्व स्पर्धा व इतर स्पर्धा''

१) स्पर्धाच्या तारखा : दि. २९ व ३० सप्टेंबर, १९९५

२) स्पर्धेचे विषय

अ) वाद स्पर्धा : ''भारताच्या एकात्मतेसाठी समान नागरी कायदा आवश्यक आहे.''

ब) वक्तृत्व स्पर्धा :

१) मोरोपंतांच्या महाभारतातील एक अविस्मरणीय व्यक्तिरेखा

२) मोरोपंतांच्या काव्यातील विचार सौंदर्य

३) आर्थिक उदारीकरण व त्याचे परिणाम

४) महिलांवरील अत्याचार : एक सामाजिक विकृती

५) व्यवसाय शिक्षण : काळाची गरज

६) दूरदर्शन व आजची पिढी

७) जीवनसाथी असा असावा

८) श्री.समंतभद्र महाराज : जीवन व कार्य

क) उद्घाटन समारंभ :

अध्यक्ष : मा. श्री. किरण गुजर, सभापती, पाणीपुरवठा समिती, बारामती नगरपरिषद

प्रमुख पाहुणे : मा.सौ.भारती मुथा, उपाध्यक्षा, बारामती नगरपरिषद

विशेष सन्मान्य उपस्थिती : मा.श्री.कोळेकर, मुख्याधिकारी बा. न. प., मा. डॉ. व मा. कोठारी.

ड) पारितोषिक वितरण :

अध्यक्ष : मा.डॉ.वर्धमान कोठारी, सचिव, अनेकान्त एज्युकेशन सोसायटी

प्रमुख पाहुणे : मा. प्राचार्य श्रीधर हेरवाडे, जयसिंगपूर कॉलेज, जयसिंगपूर (कोल्हापूर)

विशेष उपस्थिती : मा. श्री. कदमसाहेब, कार्यकारी अभियंता, एम.एस.इ.बी., बारामती.

इ) परीक्षक :

१) प्रा.पद्माकर पुंडे २) डॉ.यशवंत सुमंत

३) प्रा.कौलगी

ग) पारितोषिकाचे मानकरी :

१) **वाद स्पर्धा :** कु. माधुरी दीक्षित व कु. प्रियंवदा दाऊदखाने, पुणे विद्यापीठ

२) **वक्तृत्व स्पर्धा :** श्री. ज्ञानेश देव, एन.बी.टी.लॉ कॉलेज, नाशिक

३) **उत्स्फूर्त स्पर्धा :** श्री. विक्रम वाळिंबे, कृषि महाविद्यालय, पुणे

म) सहभाग:

१) वाद स्पर्धा : १८ संघ

२) वकृत्व स्पर्धा : ३८ स्पर्धक

३) उत्स्फूर्त स्पर्धा : २० स्पर्धक

भ) वक्तृत्व स्पर्धा :

अ) श्री.विष्णू मस्के (एम्.कॉम.भाग - १) या विद्यार्थ्याला ''व्यवसाय शिक्षण : काळाजी गरज'' या विषयाकरिता ठेवलेले प्रथम क्रमांकाचे पारितोषिक मिळाले.

ब) कु.ज्योती देव (टी.वाय.बी.ए.) या विद्यार्थिनीला ''श्री.समंतभद्र महाराज : जीवन व कार्य'' या विषयाकरिता ठेवलेले दुसऱ्या क्रमांकाचे पारितोषिक मिळाले.

न) मु.सा.काकडे महाविद्यालय, सोमेश्वरनगर वक्तृत्व स्पर्धा सहभाग :

१) श्री.विष्णू मस्के २) श्री.महेश जाधव

श्री. विष्णू मस्के यांनी तृतीय क्रमांकाचे पारितोषिक रु. २०१/- व फिरता चषक मिळविला.

र) कथाकथन स्पर्धा :

शारदाबाई पवार महाविद्यालय, शारदानगर सहभाग :

१) कु.ज्योती देव (टी.वाय.बी.ए.)

२) कु.उल्का मावळणकर (एस.वाय.बी.ए.)

प्रा.व्ही.डी.काकडे,
कार्याध्यक्ष

राष्ट्रीय छात्र सेना

१) वर्षभरातील विविध कार्यक्रम

१) १५ ऑगस्ट १९९५ स्वातंत्र्यदिन मानवंदना

२) वार्षिक प्रशिक्षण शिबीर दिघी, पुणे ५३ छात्र सहभागी ३०/१०/९५ ते १०/११/९५

३) फायरिंग ३०३ रायफल, फायरिंग ७.६२ एल.एम.जी.दिघी, पुणे दि.७/११/९५.

४) अडथळ्याची शर्यत दुसरा क्रमांक, दिघी पुणे दि. ८/११/९५.

५) दिघी कॅम्पमधील सर्व स्पर्धात अधिक गुण मिळवून महाविद्यालय चॅम्पीयन दि. ९/११/९५

६) जानेवारी ९६ प्रजासत्ताकदिन मानवंदना महाविद्यालय व सरकारी ध्वजवंदन बारामती स्टेडियम.

२) छात्रसैनिकांचा विविध कॅम्पमधील सहभाग -

१) दि. १६/८/९५ ते २७/८/९५ या कालावधीत दौंड येथे झाल्या बी.एल.सी.-१ कॅम्पसाठी कॅडेट मेनिनाथ एकनाथ जाधव यांची निवड व सहभाग.

२) वार्षिक प्रशिक्षण शिबीर दिघी, पुणे

दि. ३०/१०/९५ ते १०/११/९५ या कालावधीत नेमबाजी स्पर्धेत रायफल फायरिंग - अंडर ऑफिसर अर्जुन अंकुश माने यांनी ब्रांझ पदक मिळविले तर एल.एम.जी. फायरिंगमध्ये कॅडेट अमरसिंह रतनसिंह निंबाळकर यांनी सिल्व्हर पदक मिळविले.

३) वार्षिक प्रशिक्षण शिबीर दिघी पुणे - सांस्कृतिक विभाग स्पर्धामध्ये प्रथम क्रमाक व सर्व स्पर्धांमध्ये सर्वाधिक गुण मिळवून चॅम्पियनशिप सिनियर अंडर ऑफिसर अस्लम अब्दुल अझीज व सहकारी.

३) आर्मी अटॅचमेंट कॅम्प (एम.आय.आय.सी अहमदनर)

(दि.१६/७/९५ ते १/८/९५ या कालावधीत झालेल्या कॅम्पसाठी निवड व सहभाग

१) कॅडेट एकनाथ जगन्नाथ देशमाने

२) कॅडेट भारत हनुमंत काळे

३) सार्जंट अर्जुन पाडुरंग माने

४) ''ऑल इंडिया अॅडव्हान्स लीडरशिप कॅम्प गुजराथ - बडोदा''

दि.२०/८/९५ ते १/९/९७ या कालावधीत बडोदा (गुजरात) येथे झालेल्या कॅम्पमध्ये सहभाग, राष्ट्रीय एकात्मता लीडरशीप, खेळ, नकाशा वाचन, युद्ध कौशल्य इ. चे प्रशिक्षण -

१) सार्जंट चंद्रकांत सहदेव भोसले

२) सार्जंट अर्जुन पांडुरंग माने

५) राष्ट्रीय एकात्मता कॅम्प (एन.आय.सी.) राजस्थान-बिकानेर

दि. ७/१०/९५ ते १८/१०/९५ या कालवधीत बिकानेर येथे झालेल्या कॅम्पसाठी (१) अंडर ऑफिसर महेश वसंतराव बेलदार व (२) कंपनी क्वार्टर मास्टर ज्ञानदेव आनंदराव रासकर यांची निवड व सहभाग. पॅरासेलिंगचे प्रशिक्षण व प्रात्यक्षिक पूर्ण.

६) राष्ट्रीय एकात्मता कॅम्प तामीळनाडू - मोडाकुरुची

दि.२९/१०/९५ ते ९/११/९५ या कालावधीत तामीळनाडू राज्यातील गोडाकुरुची येथे झालेल्या कॅम्पसाठी (१) अंडर ऑफिसर रहीम इब्राहिम सय्यद (२) सार्जंट दिलीप गोरखनाथ कुंभार यांची निवड व सहभाग. विविध स्पर्धा व लीडरशिपचे प्रशिक्षण पूर्ण.

७) राष्ट्रीय एकात्मता शिबीर बालेवाडी, पुणे

दि. ४/२/९६ ते १५/२/९६ या कालावधीत दि. ४/२/९६ ते १५/२/९६ या कालावधीत बालेवाडी, पुणे येथे झालेल्या कॅम्पसाठी सिनियर अंडर ऑफिसर अस्लम अब्दुल अझीज काझी यांची निवड व सहभाग खेळ व आधुनिक युद्ध तंत्रज्ञानाचे प्रशिक्षण.

८) बारामती ते जम्मू काश्मीर व परत राष्ट्रीय एकात्मता सायकल सफर पूर्ण

दि. ३/१०/९५ ते २३/१२/९५ या ८० दिवसांच्या कालावधीत सार्जंट देशमाने एकनाथ

जगन्नाथ यांनी ८०४२ कि.मि. अंतर पूर्ण करून महाराष्ट्र, मध्यप्रदेश, बिहार, उत्तरप्रदेश, हरियाना, पंजाब, जम्मु, दिल्ली इ. राज्यातून सायकल प्रवास पूर्ण केला.

९) एन.सी.सी. परीक्षा निकाल –

''बी'' सर्टिफिकेट परीक्षेत २५ पैकी २४ कॅडेट उत्तीर्ण

''सी'' सर्टिफिकेट परीक्षेत ५ पैकी १ कॅडेट उत्तीर्ण.

कॅप्टन मानसिंगराव गोडसे
राष्ट्रीय छात्र सेना प्रमुख

❑ ❑ ❑

राष्ट्रीय सेवा योजना

दि. १५ ऑगस्ट १९९५ रोजी मा.प्राचार्य डॉ.एम्.एम्.गांधी यांच्या हस्ते राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या नियमित कार्यक्रमाचे उद्घाटन करण्यात आले. या कार्यक्रमाच्या वेळी उपप्राचार्य प्रा.आर.डब्लू.जोशी, उपप्राचार्य डॉ.के.एम.सुर्वे यांनी विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन केले. सर्व विद्यार्थी व विद्यार्थिनी यांनी एन्. एस्. एस. गीत व इतर देशभक्तीपर गीते गायली.

रक्षाबंधन कार्यक्रम :

दि.१८ ऑगस्ट १९९५ रोजी बारामती शहरातील ''रिमांड होम'' येथे रक्षाबंधनाचा कार्यक्रम घेण्यात आला. राष्ट्रीय सेवा योजनेतील विद्यार्थिनींनी रिमांड होममधील १०० विद्यार्थ्यांना राखी बांधून खाऊचे वाटप केले. या कार्यक्रमाच्या वेळी रिमांड होममधील प्रमुख श्रीमती शहा, प्रा.कुदळे, प्रा.सावळकर यांनी विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन केले. यावेळी एन्.एस्.एस. आणि रिमांड होममधील विद्यार्थ्यांनी संयुक्तपणे सांस्कृतिक कार्यक्रम सादर केला.

महाविद्यालय वर्धापन दिन :

दि.२७ ऑगस्ट १९९५ रोजी महाविद्यालयाचा वर्धापन दिन कार्यक्रमाच्या वेळी राष्ट्रीय सेवा योजनेतील विद्यार्थ्यांनी समूहगायन केले.

आंतरराष्ट्रीय साक्षरता दिन :

दि. ८ सप्टेंबर १९९५ रोजी आंतरराष्ट्रीय साक्षरता दिनानिमित्त राष्ट्रीय सेवा योजनेतील विद्यार्थ्यांच्यामध्ये गट चर्चा आयोजित करण्यात आली. या गट चर्चेचा विषय ''साक्षरता व भारतीय समाज'' हा होता.

सामाजिक ऐक्य पंधरवडा :

दि. १९ ऑगस्ट ते २ सप्टेंबर १९९५ हा सामाजिक ऐक्य पंधरवडा म्हणून साजरा करण्यात आला. यावेळी विद्यार्थ्यांनी सामुहिक प्रतिज्ञा घेतली.

महात्मा गांधी जयंती :

दि. २ ऑक्टो १९९५ महात्मा गांधी जयंती निमित्त परिसर स्वच्छता कार्यक्रम घेण्यात आला व गट चर्चा आयोजित करण्यांत आली होती.

विशेष हिवाळी शिबिर :

दि. १.११.९५ ते १०.११.९५ या कालावधीमध्ये मौजे उंडवडी (क.प.) ता. बारामती येथे १०० विद्यार्थ्यांचे विशेष हिवाळी शिबिर आयोजित करण्यात आले होते. या शिबिरामध्ये ''पाणी अडवा आणि जिरवा'' हा प्रकल्प हाती घेण्यांत आला. यावेळी शिबिरार्थी विद्यार्थ्यांनी २०० मिटर लांब, ४ मिटर रुंद व २ मीटर उंच असा मातीचा बंधारा बांधला. तसेच वृक्षारोपण कार्यक्रमांतर्गत ५०० चिंचेची झाडे लावण्यात आली.

हुंडा बंदी विषयावर व्याख्यान :

दि. ९.१२.९५ रोजी श्री.डी.बी.कुलकर्णी, अध्यक्ष, हुंडाविरोधी चळवळ मुंबई, यांचे 'हुंडाबंदी' काळाची गरज या विषयावर व्याख्यान झाले. राष्ट्रीय सेवा योजनेतील सर्व विद्यार्थी हजर होते. या कार्यक्रमाच्यावेळी उपप्राचार्य प्रा.आर.डब्लू. जोशी हे अध्यक्ष होते.

पल्स पोलिओ कार्यक्रम :

९ डिसेंबर १९९५ व २० जाने.१९९६ या दोन दिवशी राष्ट्रीय पातळीवर राबविण्यांत आलेल्या पल्स पोलिओ कार्यक्रमामध्ये राष्ट्रीय सेवा योजनेतील ९८ विद्यार्थी/विद्यार्थिनी सहभागी सहभागी झाल्या. बारामती शहरातील विविध एकूण २३ वार्डमध्ये प्रत्येक मदत केंद्रावर विद्यार्थ्यांनी बहुमोल सहकार्य केले.

एड्स परिसंवाद, निबंध स्पर्धा व फिल्म शो :

दि. २२.१२.९५ रोजी महाविद्यालयात क्षेत्रीय प्रचार कार्यालय माहिती व नभोवाणी मंत्रालय भारत सरकार यांच्यातर्फे ''एड्स'' विषयावर परिसंवाद आयोजित करण्यात आला. डॉ.दिनेश ओसवाल यांचे 'एड्स समज व गैरसमज', या विषयावर व्याख्यान आयोजित करण्यात आले होते. या दिवशी फिल्म व एड्स विषयावर निबंध स्पर्धा आयोजित करण्यांत आलेली होती. निबंध स्पर्धेमध्ये एकूण ४० विद्यार्थ्यांनी सहभाग घेतला होता.

परिसर स्वच्छता श्रमदान :

नियमित कार्यक्रमांतर्गत महाविद्यालयाच्या परिसरामध्ये गाजर गवत निर्मूल व नारळाची बाग या ठिकाणी श्रमदान करून परिसर स्वच्छता केली.

गट प्रमुख :

१) श्री.घोडके एस्.एन.	१) कु. शहा एस.एस.
२) श्री.कोकरे एस.एस्.	२) कु.काकडे एम्.एम.
३) श्री.आगवणे एस.डी.	३) कु.संघवी आर.ए.
४) कोकरे डी.एन.	४) कु.शिंदे पी.टी.
५) श्री.माळी एस.एस.	५) कु.पाटील एस.के.
६) श्री.कुंभार एस.व्ही.	६) कु.खाडे एम.जी.
७) श्री.पवार एस.जी.	७) कु.खिवंसरा आर.एच्.
८) श्री.खैरे एम.एम.	८) कु.गुरव व्ही.बी.

विद्यार्थ्यांच्या विविध शिबिरांमध्ये सहभाग :

१) दि.२०.९.९५ रोजी आण्णासाहेब मगर महाविद्यलय, हडपसर येथे ''स्पर्धा परीक्षा'' मार्गदर्शन शिबिरामध्ये श्री.एस.डी.आगवणे व श्री.एस.एस.माळी यांचा सहभाग.

२) दि.४.२.९६ रोजी कला, वाणिज्य महाविद्यालय, दापोडी तर्फे आगाखान पॅलेस येथे ''शिक्षणाच्या नव्या दिशा'' या कार्यक्रमामध्ये श्री.एम्.एम्.खैरे व श्री.पी.आर.काळे यांचा सहभाग.

३) दि.३०.१.९६ कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालय, इंदापूर येथे ''नकाशा वाचन व प्रदर्शन'' या कार्यक्रमाच्या वेळी श्री. जे.के.कुतवळ, श्री.व्ही.एम.माने, श्री.के.एच्.निंबाळकर यांचा सहभाग.

४) दि.२८ जाने. ते १ फेब्रु. १९९६ या कालावधीमध्ये अनंतराव थोपटे महाविद्यालयाने आयोजित केलेल्या जिल्हा पातळीवरील शिबिरामध्ये श्री.एस.व्ही.कुंभार व श्री.एस.जी.पवार यांचा सहभाग.

५) दि.२ फेब्रु. १९९६ या कालावधीमध्ये पुणे विद्यापीठ पातळीवरील शिबीर तळेगांव ढमढेरे येथे सी.टी.बोरा कॉलेज, शिरुर यांनी आयोजित केले होते. श्री. एस्.एन्.घोडके या विद्यार्थ्याने या शिबिरामध्ये सहभाग घेतला.

प्रा.ए.एन.सावळकर **प्रा.आर.जी.कुदळे**
कार्यक्रम अधिकारी : राष्ट्रीय सेवा योजना

❑ ❑ ❑

''सांस्कृतिक विभाग''

१) आपल्या महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांच्या ''प्रियदर्शनी कलामंच'' व ''अनेकान्त युवामंच'' यांनी महाविद्यालयात वेळोवेळी संपन्न झालेल्या पुढील कार्यक्रमात समुह गीते, पसायदान, राष्ट्रगीते सादर केली.

महाविद्यालयाच्या वर्धापन दिनाचा कार्यक्रम

१५ ऑगस्ट १९९५, स्वातंत्र्य दिनानिमित्त ध्वजारोहण.

२६ जाने. १९९६, प्रजासत्ताक दिनानिमित्त ध्वजारोहण

१९ फेब्रु.१९९६ वार्षिक पारितोषिक वितरण समारंभ

२) दरवर्षाप्रमाणे वरिष्ठ व कनिष्ठ महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांच्या कलागुणांना वाव देण्यासाठी विविध प्रकारच्या सांस्कृतिक स्पर्धा आयोजित केल्या होत्या. विशेष उल्लेखनीय बाब म्हणजे यावर्षी नृत्य स्पर्धा, हस्ताक्षर स्पर्धा, निबंध स्पर्धा, फनीगेम्स सारखे कार्यक्रम नव्याने आयोजित करण्यात आले व त्याला विद्यार्थ्यांचा चांगला प्रतिसाद मिळाला. ह्या स्पर्धा पुढील प्रमाणे घेण्यात आले.

१) दि.१६.१.९६ गीतगायन स्पर्धा,(वैयक्तिक व समूह काव्यवाचन व कथाकथन स्पर्धा
२) दि. १६.१.९६ रांगोळी स्पर्धा
३) दि. १७.१.९६ नृत्य स्पर्धा (वैयक्तिक व समुह) नाट्य स्पर्धा (एकांकिका, नाट्यप्रवेश, एकपात्री प्रयोग व नकला)
४) दि.१७.१.९६ फनीगेम्स
५) दि.१८.१.९६ फिशपॉंडस व बातमीपत्र वाचन
६) दि.१८.१.९६ हस्ताक्षर स्पर्धा
७) दि. १९.१.९६ चित्रकला स्पर्धा
८) दि. २०.१.९६ वक्तृत्व स्पर्धा

सर्व स्पर्धा यशस्वीपणे पूर्ण करण्यात सर्व प्राध्यापक व विद्यार्थ्यांचे सहकार्य लाभले.

प्रा.प्रकाश पाटील,
प्रमुख, सांस्कृतिक विभाग

❑ ❑ ❑

विज्ञान प्रदर्शन

तुळजाराम चतुरचंद महाविद्यालयात दि. २४, २५ व २६ जानेवारी १९९६ या दिवशी विज्ञान प्रदर्शन आयोजित करण्यात आले होते. प्रदर्शनाचे उद्घाटन मा.डॉ.व.मा.कोठारी, सचिव, अनेकान्त एज्युकेशन सोसायटी, बारामती यांचे शुभहस्ते दि. २४/१/९६ रोजी करण्यात आले. या प्रदर्शनात विज्ञान विषयांतर्गत वेगवेगळ्या प्रकारचे प्रयोग मॉडेल्स व पोस्टर्स प्रदर्शित करण्यात आले होते. पदार्थविज्ञान, इलेक्ट्रॉनिक्स, प्राणिशास्त्र, वनस्पतिशास्त्र, कॉम्प्युटर, बेकरी, संख्याशास्त्र, गणित, रसायनशास्त्र, ऑटोमोबाईल व हॉर्टीकल्चर विषयातील विद्यार्थ्यांनी भाग घेतला होता. प्रदर्शनात इयत्ता ११ वी ते एम.एस्सी. पर्यंतचे विद्यार्थी सहभागी झाले होते. प्रदर्शित केलेले सर्व प्रयोग, मॉडेल्स इत्यादी शास्त्रीय दृष्टिकोन व विज्ञानावर आधारित असे दाखविण्यात आले होते. विशेषत: अंधश्रद्धा निर्मूलन, तलावात एकूण किती मासे आहेत याची माहिती करून घेण्याची पद्धत, प्राण्यांच्या पेशींची रचना, वेगवेगळ्या औषधी वनस्पती व त्याचा उपयोग, गॅसप्लॅंट, लेसर किरण, बोराची खजूर करणे, स्प्रिंकलिंग पद्धती, कॉम्प्युटरवर भविष्य पहाणे, भारतीय थोर गणिततज्ज्ञ इ. विविध प्रकारची माहिती यावेळी प्रदर्शित करण्यात आली होती.

हे प्रदर्शन थोड्याशा कालावधीत चांगल्या प्रकारे आयोजित करण्यामध्ये विद्यार्थी, प्राध्यापक व शिक्षकेतर कर्मचारी यांचे मोलाचे सहकार्य मिळाले आहे. किमान ३ ते ४ हजार प्रेक्षकांनी या प्रदर्शनास भेट देऊन त्याचा लाभ घेतला आहे तसेच अनेकान्त शिक्षण संस्थेचे अध्यक्ष मा. जंबुकुमार चंदुलाल शहा व मा.शशिकांतभाई लेंगरेकर, इतर मा. सभासद मा. प्राचार्य, प्राध्यापक व शिक्षकेतर कर्मचारी यांनीही प्रदर्शनास भेट दिलेली आहे.

प्रा.व्ही.ए.वकील
अध्यक्ष
विज्ञान प्रदर्शन

कला प्रदर्शन

दि.२४.१.९६ ते २५.१.९६ या कालावधीत आपल्या महाविद्यालयात कला प्रदर्शन आयोजित करण्यात आले. या प्रदर्शनात सुमारे ३० विद्यार्थ्यांनी सहभाग घेऊन कला प्रदर्शन यशस्वी केले. सदर प्रदर्शनात संरक्षणशास्त्र, भूगोल, समाजशास्त्र या विषयांचा विद्यार्थ्यांनी विशेष सहभाग घेतला होता. त्यांनी प्रतिकृती, पोस्टर्स, चित्रे, कलात्मक वस्तु देऊन कला प्रदर्शनात सहभाग घेतला.

''पृथ्वी'' क्षेपणास्त्र, अर्जुन रणगाडा व गेट वे ऑफ इंडियाच्या प्रतिकृती उल्लेखनीय होत्या.

प्रा.बी.पी.जोहरापूरकर
प्रमुख
कला प्रदर्शन

वाणिज्य प्रदर्शन

यावर्षी वार्षिक सांस्कृतिक कार्यक्रमाच्या निमित्ताने आपल्या महाविद्यालयामध्ये दि. २४, २५ व २६ जानेवारी १९९६ या दिवशी ''वाणिज्य प्रदर्शन'' भरविण्यात आले होते. या प्रदर्शनाला विद्यार्थ्यांनी उत्स्फूर्त प्रतिसाद दिला. वेळ कमी असून देखील विद्यार्थ्यांनी परिश्रमपूर्वक आपल्या कलाकृती प्रदर्शनामध्ये सादर केल्या. या प्रदर्शनामध्ये विद्यार्थ्यांनी बँकिंग, उद्योग, व्यापार, सहकार, पर्यावरण, टॅक्सेशन, जाहिरात, व्यवस्थापन इत्यादी विषयांवरील सुमारे १५० तक्ते व २० प्रतिकृती सादर केल्या. तसेच व्यापार व उद्योग क्षेत्रातील महत्त्वाचे दस्तऐवज व वेगवगळी रजिस्टर्स यांचे नमुने प्रदर्शनात ठेवण्यात आले होते. या प्रदर्शनाला प्रेक्षकांनीसुध्दा उत्तम प्रतिसाद दिला व विद्यार्थ्यांच्या कलाकृतींचे कौतुक केले.

प्रा.जे.बी.मगदूम,
वाणिज्य प्रदर्शन प्रमुख

प्राध्यापक प्रबोधिनी

प्राध्यापक प्रबोधिनीतर्फे गुरुवार दि. ५.१.१९९६ रोजी प्रा.डॉ.एन्.एम्.नारे (वणिज्य विभाग) यांचे ''स्वत:चे कर नियोजन'' या विषयावर व्याख्यान झाले. प्रा.डॉ.एम्.एम्.गांधी हे अध्यक्षस्थानी होते.

याच कार्यक्रमामध्ये आमच्या महाविद्यालयातील मराठी विषयाचे प्रा.सौ.सीमा गोसावी व प्रा.सीताराम गोसावी संपादित 'इये मराठीचिये नगरी' या 'सेट' व 'नेट' परीक्षेवरील पुस्तकाचे प्रकाशन मा.प्राचार्य डॉ.एम्.एम्.गांधी यांच्या हस्ते पार पडले.

प्रा.एस.जी.बोंद्रे
प्रमुख,
प्राध्यापक प्रबोधिनी

❑ ❑ ❑

अस्मितादर्श-भित्तिपत्र

प्रतिवर्षाप्रमाणे याही वर्षी विद्यार्थ्यांकडून भित्तीपत्रासाठी साहित्य मिळाले. त्यात प्रामुख्याने भारत काळे, संजय ढम, वर्षा कांबळे, संजय भिसे, दुर्गा हाडके, बाळासाहेब गार्डी, कु.क्रांती गोसावी, संजय सागडे, जाई कदम, अशोक भुंजे इ.नी साहित्य देऊन सहकार्य केले. पारितोषिकासाठी भारत काळे (एस.वाय.बी.ए) याच्या चित्रकलाकृतीची निवड सर्वानुमते करण्यात आली. ''नटसम्राट'' या नाट्यकृतीस २५ वर्षे पूर्ण झाल्याबद्दल ''दि गोवा हिंदू असोसिएशन'' या संस्थेने आयोजित केलेल्या राज्यपातळीवरील निबंधस्पर्धेत एम्.ए. चा विद्यार्थी पाडुळे टी.डी. यांस द्वितीय क्रमांकाचे रु. ५००/- चे पारितोषिक व स्मृतिचिन्ह डॉ.श्रीराम लागू यांच्या हस्ते लाभले.

प्रा.सीताराम गोसावी
प्रमुख - अस्मितादर्श भित्तिपत्र

❑ ❑ ❑

वैद्यकीय तपासणी

दरवर्षीप्रमाणे (१९९५-९६) ह्या चालू शैक्षणिक वर्षी खाली दर्शविलेल्या विद्यार्थी/विद्यार्थीनींची वैद्यकीय तपासणी करण्यात आली.

१) एफ.वाय.बी.ए./बी.कॉम./बी.एस्सी./बी.सी.एस. ह्या वर्गातील सर्व विद्यार्थी व विद्यार्थिनी.

२) एम.ए.पार्ट (सर्व विषय) एम.एस्सी.पार्ट-१ (सर्व विषय/एम.कॉम.पार्ट-१/बी.लिब्./डी.सी.एम./एम.पी.एम.पार्ट-१ ह्या वर्गातील सर्व मुले व मुली.

३) मुलांच्या वसतिगृहातील सर्व विद्यार्थी.

४) मुलींच्या वसतिगृहातील सर्व विद्यार्थिनी.

संस्थेचे सचिव मा. डॉ.व मा. कोठारी यांच्या मार्गदर्शनाखाली, बारामती शहरातील ७ जेन्टस् डॉक्टर्स व ६ लेडी डॉक्टर्स ह्यांनी दि. १५.९.९५ ते दि. २७.९.९५ ह्या कालावधीत ही वैद्यकीय तपासणी पूर्ण केली.

ह्या वैद्यकीय तपासणीनंतर ज्या विद्यार्थी/विद्यार्थिनींमध्ये दोष आढळून आले अशा सर्व विद्यार्थी/विद्यार्थिनींना महाविद्यालयातर्फे पत्र पाठवून त्यांचा दोष त्यांना कळविण्यात आला.

तसेच महाविद्यालयातील विद्यार्थी/विद्यार्थिनींना आरोग्याविषयी शास्त्रीय माहिती मिळावी म्हणून दि. २०.१०.९५ ला ''एडस्'' ह्या विषयावर डॉ.ओसवाल, दि. १७.१२.९५ ला ''प्रथोपचार'' ह्या विषयावर डॉ.सिसोदिया व दि. २३.१.९६ला ''व्यक्तिगत स्वच्छता'' ह्या विषयावर डॉ.ओसवाल ह्यांची व्याख्याने आयोजित करण्यात आली.

प्रा.व्ही.जी.पडवेकर,
प्रमुख, वैद्यकीय तपासणी समिती.

❑ ❑ ❑

रक्तगट तपासणी

सालाबादप्रमाणे यावर्षीही आपल्या महाविद्यालयातील कनिष्ठ महाविद्यालयातील ११ वीच्या विद्यार्थी-विद्यार्थिनींचा रक्तगट तपासणी कार्यक्रम दि. २६.१२.९५ ते दि.५.१.९६ या कालावधीमध्ये आयोजित केला होता. त्यावेळी एकूण ८०२ (आठशे दोन) विद्यार्थी-विद्यार्थिनींनी रक्तगट तपासून घेतला.प्रत्येक वर्गाची आकडेवारी खालीलप्रमाणे आहे.

रक्तगट तपासणी कार्यक्रमासाठी डॉ.पंकज गांधी व त्यांचे सहकारी तसेच प्राध्यापक व सेवकांचे मोलाचे सहकार्य लाभले.

प्रा.व्ही.एस.भोसले
प्रमुख, रक्तगट तपासणी समिती.

वार्षिक पारितोषिक वितरण समारंभ

तुळजाराम चतुरचंद महाविद्यालय आणि व्यवस्थापन विकास व संशोधन संस्था बारामती यांचा संयुक्त वार्षिक गुणवत्ता, क्रीडा नैपुण्य, सांस्कृतिक स्पर्धा पारितोषिक वितरण समारंभ सोमवार दि. १९ फेब्रुवारी १९९६ रोजी संपन्न झाला.

महाराष्ट्र शासनाचे उच्च शिक्षण संचालक, डॉ.का.पा.सोनवणे प्रमुख पाहुणे होते व कार्यक्रमाचे अध्यक्षपद अनेकान्त एज्युकेशन सोसायटीचे अध्यक्ष,श्री.जंबुकुमार चंदुलाल शहा यांनी भूषविले होते.

कार्यक्रमाची सुरुवात महविद्यालयाच्या अनेकान्त युवा मंचच्या गायक कलाकारांनी सादर केलेल्या विद्यापीठ गीताने झाली. महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.म.मो.गांधी यांनी पाहुण्यांचे स्वागत व प्रास्तविक केले. प्रा.र.वा.जोशी यांनी शैक्षणिक अहवाल व प्रा.सु.ब.इंगवले यांनी जिमखाना अहवालाचे वाचन केले.

मा. डॉ.सोनवणे यांनी महविद्यालयाच्या विविध उपक्रमांबाबत समाधान व्यक्त केले व विद्यार्थ्यांना अशा सुसंपन्न महाविद्यालयात शिक्षणाची संधी मिळते आहे. त्याचा त्यांनी जास्तीत जास्त फायदा करून घ्यावा, असे सुचविले. प्रमुख पाहुण्यांच्या हस्ते

प्रथम १९९५-९६ या शैक्षणिक वर्षात विशेष अर्हता प्राप्त करणाऱ्या प्राध्यापकांचा सत्कार करण्यांत आला व नंतर क्रीडा नैपुण्य व शैक्षणिक गुणवत्ता पारितोषिकांचे वितरण झाले. विज्ञान, वाणिज्य व कला प्रदर्शनातील उत्कृष्ट कृतींना अध्यक्षांच्या हस्ते पारितोषिके देण्यात आली तर सांस्कृतिक कार्यक्रम स्पर्धा पारितोषिकांचे वितरण संस्थेचे सेक्रेटरी डॉ.वर्धमान कोठारी, यांचे हस्ते झाले. उपप्राचार्य डॉ.के.एम.सुर्वे, यांनी आभार प्रदर्शन केले.

यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ, अभ्यासकेंद्र

आमच्या महाविद्यालयामध्ये मुक्त विद्यापीठाचे पूर्वतयारी आणि एफ.वाय.बी.ए/बी.कॉम. अभ्यासक्रमाचे वर्ग चालविले जातात. एफ.वाय.बी.ए. १९९५-९६ साठी एकूण ४२ विद्यार्थ्यांनी प्रवेश घेतला आहे तर पूर्व तयारी अभ्यासक्रम यासाठी एकूण १५ विद्यार्थी आहेत. तज्ज्ञ व अनुभवी प्राध्यापक संपर्क-सत्रे घेतात. विद्यार्थ्यांना अभ्यासक्रमांतर्गत व्हीडीओ कॅसेट तसेच ध्वनि- फीतीचा वापर करून मार्गदर्शन केले जाते. पुढील वर्षी एस.वाय.बी.ए.वर्ग सुरू होईल. तसेच कॉम्प्युटर ॲप्लिकेशन्स व इतर ही कोर्सेस सुरु करणार आहेत.

प्रा.रमेश वामन जोशी,
केंद्र संयोजक,
यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र
मुक्त विद्यापीठ, अभ्यासकेंद्र

फिल्म क्लब

१९९५-९६ या वर्षामध्ये विद्यार्थ्यांना निरनिराळ्या विषयावरील फिल्म्स व व्हीडीओ फिल्म्स दाखविण्यात आल्या

१) एडस् समज व गैरसमज
२) पहिला कदम - मद्यासक्तीपासून मुक्ति
३) ब्राऊन शुगर व त्याचे परिणाम
४) यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठाच्या व्हीडीओ व टेप्स कॅसेट्स.

इतर अभ्यासक्रमाच्या फिल्म्सही दाखविण्यात आल्या.

प्रा.आर.डब्ल्यू जोशी,
प्रमुख, फिल्म क्लब

व्यावसायाभिमुख अभ्यासक्रम

आमच्या महाविद्यालयात +२ स्तरावर तीन प्रकारचे व्यवसायाभिमुख अभ्यासक्रम चालवले जातात. या अभ्यासक्रमात विद्यार्थ्यांना प्रशिक्षण माहिती मिळावी म्हणून विविध व्यक्ती, संस्था इ. ठिकाणी वेळोवेळी भेटी आयोजित केल्या होत्या. त्याचा अहवाल खालीलप्रमाणे देण्यात येत आहे.

अ)ऑटो इंजिनियरिंग टेक्निशियन :

श्री.एन्.एन्.तिवाटणे (पर्सोनेल मॅनेजर : ग्रीव्हज्, ऑटो बारामती) श्री.शैलेश बी. सिधये (बारामती), श्री.विलास सोनवणे (बारामती), श्री.के.अे.अत्तार (बारामती), श्री.विजय पिलानी (बारामती), मा.श्री.मोरे (मुख्याध्यापक : राधेश्याम टेक्निकल हायस्कुल, बारामती)

ब) बेकरी अँड कन्फेक्शनरी :

सौ.रेखा गुगळे (प्रेरणा बेकर्स, बारामती), श्री.अब्दुल करीम शेख (बारामती), श्री.बबनराव गुगळे (बारामती), श्री.अफजल शेख (बारामती) व श्री.आबासो। देवकर (बारामती)

क)हॉर्टिकल्चर :

बारामती तालुका फलोद्यान रोपवाठिका (बारामती), सामाजिक वनीकरण विभाग : तुळजाभवानी रोपवाटिका (बारामती)

तसेच अनेकान्त एज्यु. सोसायटीचे मा. श्री. मो. फु. शहा (मुंबईकर), मा. श्री. अरहतदास शहा, श्री. बापू घोगरे, श्री. बापू चिंचकर (बारामती) या सर्व व्यक्ती आणि संस्था यांनी आम्हाला वेळोवेळी सक्रिय सहकार्य व बहुमोल मार्गदर्शन केले त्याबद्दल आम्ही त्यांचे ऋणी आहोत.

एस.ए.जगताप
जी.एस.होळकर
एम्.बी.कांबळे

❑ ❑ ❑

हार्दिक शुभेच्छा

तुळजाराम चतुरचंद महाविद्यालय, बारामती द्वारा संचलित

अनेकांत मुद्रणालय

महाविद्यालयाच्या आवारातच
सुबक व मोहक छपाईची सेवा उपलब्ध आहे.
चौकशी महाविद्यालयाच्या कार्यालयात करावी.

अनेकांत वार्षिक अंक

दि प्रेस अ‍ॅण्ड रजिस्ट्रेशन ऑफ बुक्स अ‍ॅक्ट नियम८, फॉर्म ४ प्रमाणे

प्रकाशन स्थळ	:	तुळजाराम चतुरचंद महाविद्यालय, बारामती, जि.पुणे
प्रकाशन काळ	:	वार्षिक
प्रकाशकाचे नांव	:	प्राचार्य, डॉ. मनोजकुमार गांधी
राष्ट्रीयत्व	:	भारतीय
पत्ता	:	तुळजाराम चतुरचंद महाविद्यालय, बारामती, जि.पुणे
संपादक	:	प्रा. डॉ.कृष्ण सुर्वे
राष्ट्रीयत्व	:	भारतीय
पत्ता	:	तुळजाराम चतुरचंद महाविद्यालय, बारामती, जि.पुणे
मुद्रकाचे नांव	:	श्री. संदेश शहा
राष्ट्रीयत्व	:	भारतीय
पत्ता	:	प्रिंट ओम ऑफसेट, २६९ ब/२, दौलतनगर, सातारा. फोन-२१०४९, ३२०८२
नियतकालिकाची मालकी	:	तुळजाराम चतुरचंद महाविद्यालय, बारामती, जि.पुणे

या अंकात प्रसिद्ध झालेल्या लेखातील मतांशी संपादक मंडळ सहमत असेलच असे नाही.

Introducing Long/Short Term Courses for Long Term Career Growth

INSTITUTE OF MANAGEMENT PROFESSIONAL AND COMPUTER TRAINING (IMPACT)

(AN AUTONOMOUS INSTITUTE.)

Tuljaram Chaturchand College Campus
Baramati-413102 Dist : Pune

Announces The Career & Job-Oriented Management & Computer Courses for students, Working Executives and Professionals

: AUTONOMOUS COURSES :

1. **DIPLOMA IN COMPUTER APPLICATIONS (DCA)**
   Duration : 6 Months, Fees - Rs. 1659/-
   Contents : Computer Fundamentals, Dos, Wordstar, Lotus, DBASE & Foxpro Project
2. **CERTIFICATE IN COMPUTER APPLICATIONS (CCA)**
   Duration : 3 Months, Fees Rs. 829/-
   Contents : DOS, WS, LOTUS, DBASE, FOXPRO, AND Utilities Fundamentals
3. **DIPLOMA IN MEDICAL LABORATORY TECHNICIAN (DMLT)**

* Duration - 16 Months, Fees Rs. 7693/-
* Excellent Infrastructural, Instructional & Other Facilities
* One Student - One Computer
* Limited Seats

: FOR DETAILS CONTACT :

IMPACT OFFICE

At Office Hours from 11 a.m. to 6 p.m.
Phone Nos. (0)-22405, 22728. (R)-23635. STD-(02112),
FAX-02112(22728)